

Pla Director de l'edifici octagonal romà de l'Horta Farrerons.

Premià de Mar

CENTRE D'INTERPRETACIÓ VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS

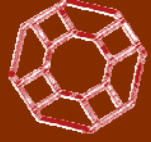

JOSEP FONT I PIQUERAS
PERE TOR I BERTRAN

Maig de 2009

actium
ARQUEOLOGIA I PATRIMONI

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
i Mitjans de Comunicació

PROMOCIÓ I FINANÇAMENT

SERVEI D'ARQUEOLOGIA I PALEONTOLOGIA
DIRECCIÓ GENERAL DEL PATRIMONI CULTURAL

EXECUCIÓ

actium

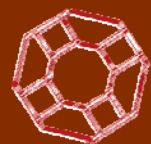
ARQUEOLOGIA I PATRIMONI

ACTIUM PATRIMONI CULTURAL, SL

COORDINACIÓ

JOSEP FONT I PIQUERAS

Totes les fotografies de Josep Font, excepte
pàg. 5 (f. 1,2), pàg. 18 (f. 1,2,4), p. 27 (f. 4), pàg. 34, de Jordi Montlló,
pàg. 10 (f.1,2) pàg. 27 (f. 1,2,3), de Ramon Coll,
i pàg. 14 i 15 d'Isabel Parra.

SUMARI

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Encàrrec.....	pàg. 2.
1.2. Antecedents.....	pàg. 2.
1.3. Objectius.....	pàg. 2.
1.4. Equip redactor	pàg. 2.

2. DEFINICIÓ DEL BÉ CULTURAL: L'EDIFICI OCTAGONAL ROMÀ DE L'HORTA FARRERONS – VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS.

2.1. Definició del Bé Cultural.....	pàg. 5.
2.1.1. Emplaçament.....	pàg. 5.
2.1.2. Definició general de les restes arqueològiques.	pàg. 5.
2.1.3. Definició general del conjunt del recinte arqueològic.	pàg. 5.
2.2. Propietat, planejament urbanístic i protecció.	pàg. 6
2.2.1. Propietat.	pàg. 6
2.2.2. Històric del planejament urbanístic del sector.	pàg. 6
2.2.3. Protecció.	pàg. 6

3. LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES

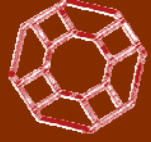
3.1. Antecedents.....	pàg. 9
3.2. L'Horta Farrerons. Coneixement i intervencions arqueològiques.	pàg. 9
3.2.1. Introducció a l'evolució dels treballs.	pàg. 9
3.2.2. Intervencions arqueològiques.	pàg. 9
3.3. Resultats i interpretació. Breu síntesi.	pàg. 13
3.4. Estat de conservació i patologies.	pàg. 14
3.4.1. Estat de conservació: generalitats i causes.	pàg. 14
3.4.2. Patologies.	pàg. 14

4. VALORS I SINGULARITATS. POTENCIALS DE RENDIBILITZACIÓ CULTURAL: EL MON RURAL EN ÈPOCA ROMANA.

4.1. Generalitats.	pàg. 17
4.2. La vil·la romana de Can Farrerons.	pàg. 18
4.3. L'arquitectura.	pàg. 19
4.4. El <i>balneum</i>	pàg. 20
4.5. La producció vinícola.	pàg. 21
4.6. La forja de ferro.....	pàg. 22
4.7. El mil·liari i la Via Augusta.	pàg. 23
4.8. La necròpolis.	pàg. 24
4.9. Rituals i cultes: paganisme i cristianisme.	pàg. 25
4.10. Els materials arqueològics.....	pàg. 26
4.11. Les restes arqueològiques de Premià de Mar.	pàg. 27

5. PLANS D'ACTUACIÓ

5.1. Generalitats.....	pàg. 29
5.2. El Projecte de Musealització.	pàg. 30
5.3. Pla d'actuacions arqueològiques.	pàg. 31
5.4. Pla de restauració i consolidació.	pàg. 32
5.5. Pla arquitectònic.	pàg. 33
5.6. Pla museogràfic.	pàg. 35
5.7. Pla d'usos i de gestió.....	pàg. 36
5.8. Pla de difusió i comunicació.	pàg. 37
5.9. Pla econòmic. Aproximació al pressupost.	pàg. 38
5.10. Pla d'execució.....	pàg. 40
5.11. Normativa aplicable.....	pàg. 41

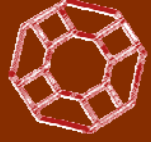

6. BIBLIOGRAFIA

5.1. Bibliografia.....pàg. 44

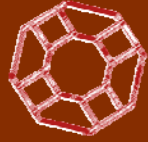
ANNEXES

1. LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES EN IMATGES.
2. RECULL DE PREMSA.
3. PLANIMETRIA DE SITUACIÓ I DE LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES
4. PROPOSTES PRELIMINARS DE MUSEOGRAFIA
5. AVANTPROJECTE CONSTRUCTIU

VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS

1. INTRODUCCIÓ

1. Introducció

1.1. Encàrrec.

El Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, mitjançant el Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Direcció General del Patrimoni Cultural, a mitjan de l'any 2006 va encarregar a l'empresa Actium Patrimoni Cultural, SL la redacció d'aquest Pla Director amb l'objectiu de potenciar la recuperació de les restes arqueològiques localitzades l'any 2001 i d'impulsar la seva futura adequació i musealització.

Cal posar en relleu la valuosa implicació que el Servei d'Arqueologia i Paleontologia ha mostrat des del primer moment en l'Horta Farrerons, representada pel Sr. Ramon Ten i Carné, cap del Servei d'Arqueologia quan foren descobertes les restes, la Sra. Gemma Hernández i Herrero, actual cap del Servei d'Arqueologia, i el Sr. Antoni Caballé i Crivillés, arqueòleg dels Serveis Territorial del Departament de Cultura a Barcelona, que tant abans com ara s'ha dirigit tant vers el propi valor científic de les restes com vers la seva protecció, conservació i recuperació.

Des del moment que es realitzà l'encàrrec, en acabar-se la intervenció arqueològica de l'any 2006, han succeït diverses circumstàncies que han pausat l'elaboració d'aquest avantprojecte. Un dels principals motius ha estat la finalització de les intervencions arqueològiques a l'Horta Farrerons, donades per acabades al setembre de 2008, que han permès obtenir la totalitat de dades sobre les restes arqueològiques i sobre els espais del propi jaciment. Sense aquestes dades el Pla Director hauria resultat coix i subjecte als resultats de l'exhauriment del jaciment.

1.2. Antecedents

Des de l'abril de l'any 2001, quan fou descobert un sector del jaciment i es plantejà que es tractava d'un edifici octagonal, s'han redactat múltiples projectes per a l'obtenció de recursos econòmics i per realitzar totes les actuacions dutes a terme fins el moment. L'any 2005, el Sr. Ramon Coll i Monteagudo, Tècnic de cultura i patrimoni de l'Ajuntament de Premià de Mar, va redactar un primer Pla Director que, per diversos motius, no fou desenvolupat.

En cap cas, però s'ha elaborat un document que reuneixi les característiques del jaciment, que n'exposi el potencial cultural i que, en primer terme, correspongui a un avantprojecte que indiqui les pautes a seguir per assolir-ne la musealització i obertura al públic.

Aquest Pla Director es tracta per tant del primer document que posa de manifest els valors de les restes arqueològiques i que en proposa les directrius fonamentals, arquitectòniques, museogràfiques, científiques i econòmiques, que s'haurien de desenvolupar per assolir que l'Horta Farrerons esdevingui un Centre d'Interpretació.

1.3. Objectius.

L'objectiu principal d'aquest Pla Director és assentar les bases per a l'assoliment del Centre d'Interpretació de la vil·la romana de Can Farrerons, és a dir proposar una sèrie de pautes que han de traçar el camí per obrir les portes del jaciment al gaudi de la societat.

En definitiva aquest document tracta d'indicar una estratègia per que l'Horta Farrerons, jaciment amb un enorme potencial cultural, deixi enrere l'actual situació d'estancament i es converteixi en un centre de primer ordre de la difusió de l'arqueologia de Catalunya. La finalitat és doncs que els potencials esdevinguin una realitat.

Els objectius específics del Pla Director són:

- Exposar l'emplaçament i característiques jurídiques de l'Horta Farrerons.
- Recapitular el coneixement del jaciment arqueològic.
- Avaluar l'estat de conservació de les restes arqueològiques.
- Posar en relleu les fortaleses i potencial cultural del jaciment.
- Proposar els plans d'actuació que s'han de desenvolupar.
- Elaborar una proposta atractiva del futur Centre d'Interpretació.
- Fer una aproximació a la inversió econòmica necessària.
- Posar en relleu les inversions dutes a terme fins el moment.
- Posar en valor la importància del jaciment arqueològic.

1.4. Equip redactor

Josep Font i Piquerias:

Arqueòleg i administrador de la societat Actium Patrimoni Cultural, SL.. Ha coordinat i gestionat nombroses intervencions arqueològiques i diversos estudis i projectes del patrimoni arqueològic, històric, arquitectònic i etnogràfic. Ha estat el director tècnic de totes les intervencions arqueològiques realitzades a l'Horta Farrerons.

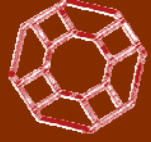
Pere Tor i Bertran:

Arquitecte, col·legiat núm. 4683/3. Ha dirigit nombrosos projectes urbanístics especialment a la comarca d'el Maresme. Ha realitzat la direcció de les obres de la promoció urbanística de l'Horta Farrerons així com de la Biblioteca Municipal Can Farrerons.

Han col·laborat també:

Josep Cruells i Castellet, tècnic dibuixant d'Actium Patrimoni Cultural, SL, en la recreació tridimensional del jaciment i en l'elaboració dels plànols del jaciment.

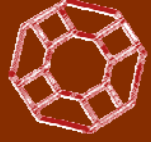
Jordi Montlló i Bolart, tècnic en patrimoni d'Actium Patrimoni Cultural, SL, en la redacció dels plans d'usos i difusió.

Ramon Coll Monteagudo, arqueòleg i Tècnic de Cultura i Patrimoni de l'Ajuntament de Premià, pou de coneixement de l'arqueologia de Premià, en els antecedents arqueològics de la vil·la romana i l'arqueologia de Premià i facilitant documentació.

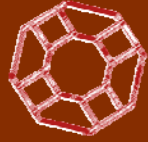
Isabel Parra Alé, restauradora professional, en la valoració de l'estat de conservació i propostes de consolidació.

Oscar de Castro López, tècnic de GIS d'Actium Patrimoni Cultural, SL, en l'elaboració dels plànols de situació.

2. DEFINICIÓ DEL BÉ CULTURAL:

L'EDIFICI OCTAGONAL ROMÀ DE
L'HORTA FARRERONS - VIL·LA
ROMANA DE CAN FARRERONS.

2.1. Definició del Bé Cultural

2.1.1. Emplaçament

CONTEXT FÍSIC

L'edifici octagonal de la vil·la romana de Can Farrerons està situat actualment en el xamfrà que formen els carrers d'Enric Granados, al sud, de Santiago Rusiñol, a l'est, del Pilar al nord. Per l'oest limita amb el bloc de pisos, locals comercials i aparcament soterrani existent a la vorera nord del carrer d'Enric Granados.

Les restes arqueològiques estan situades aproximadament a quatre metres de fondària del nivell de carrer, contingudes i protegides per en un edifici d'obra de formigó que conforma un espai soterrat ubicat sota el darrer local comercial, de la plaça que es situa en el xamfrà i de la rampa d'accés a l'aparcament soterrat.

Les coordenades UTM al centre de les restes arqueològiques són:

X: 446842

Y: 4594215

Z: 16,5 m snm

CONTEXT URBÀ

L'indret on es situen les restes correspon a l'anomenat barri de Can Farrerons, situat a l'extrem nord-est del terme municipal de Premià de Mar, on limita amb el municipi de Premià de Dalt.

Aquesta zona corresponia als tradicionals camps d'hortalisses fins que començà a urbanitzar-se vers finals de la dècada de 1960, quan s'inicià la construcció de petites torres unifamiliars paral·lelament a la construcció d'edificis de pisos. Progressivament, fins a l'actualitat, els antics camps de conreu han anat desapareixent amb la proliferació de nous habitatges. Una de les darreres grans promocions urbanístiques en aquesta zona és precisament la que ha afectat a l'anomenada Horta Farrerons, on des de l'any 2000 s'han anat construïnt edificis d'habitatges, locals comercials i equipaments municipals juntament amb l'obertura de nous carrers i l'arranjament de zones verdes.

El terme municipal de Premià de Mar (el Maresme) té una extensió de 1,97 km² i una població aproximada de 27.590 habitants¹, que la converteix en la segona ciutat de la comarca. El municipi té un caràcter marcadament urbà i econòmicament és predominat pel sector de serveis. La indústria, un dels motors econòmics tradicionals, ha anat minvant des de fa anys, malgrat que es manté especialment en el sector de la construcció. El sector primari es manté gairebé de forma testimonial amb la floricultura.

¹ Any 2006. Font: Muncat. Municipis i comarques de Catalunya. Generalitat de Catalunya. Departament de Governació i Relacions Institucionals. Direcció General d'Administració Local.

Vista general dels nous edificis de l'Horta Farrerons.

Construcció del barri de Can Farrerons, 1969.

2.1.2. Definició general de les restes arqueològiques.

Les restes arqueològiques descobertes a l'Horta Farrerons constitueixen un conjunt arqueològic d'extraordinària singularitat en l'arqueologia de Catalunya. Es tracta d'un edifici de planta octagonal d'època romana que no té paral·lel en cap altra jaciment arqueològic conegut. L'arquitectura de l'edifici, de 700m² i d'estructura radial en base a un atri també de planta octagonal és, per tant, un *unicum* digne d'un tractament de protecció i conservació especial i que alhora es mereix una impecable adequació tal de que la societat en pugui gaudir degudament.

L'edifici acull a més un conjunt d'elements arqueològics molt heterogenis que permeten posar en relleu molts aspectes del món rural en època romana que, mostrats adequadament, permeten contextualitzar tant el propi edifici octagonal com el *modus vivendi* de la societat romana. El conjunt d'aquests elements, entre els que destaquen el recinte termal, la necròpolis, el centre productor de vi o el taller metal·lúrgic, sumats a la particularitat de l'edifici, constitueix un fonament excepcional per esdevenir un far de l'arqueologia romana de Catalunya

2.1.3. Definició general del conjunt del recinte arqueològic.

Gran part de l'edifici octagonal de l'Horta Farrerons fou integrat l'any 2002 en un recinte de nova construcció bastit expressament per a la protecció de les restes i futura musealització. A causa de la problemàtica sorgida arran del descobriment de les restes l'any 2001 en l'execució de la reforma urbanística de l'Horta Farrerons i dels acords que assoliren les administracions implicades, el recinte no integra la totalitat de l'edifici octagonal, sinó aproximadament 550m², restant-ne els extrems sud i est al subsòl de la via pública.

El recinte fou plantejat per l'arquitecte Albert Puigdomènech² d'acord amb diverses indicacions de Josep Font, director de les excavacions, per tal de respectar el màxim possible les característiques

² Albert Puigdomènech (1944-2004). Sense el seu interès i capacitat de persuasió, el terç est de l'edifici octagonal no hauria estat inclòs en l'actual recinte ni, per tant, excavat.

de les restes arqueològiques i permetre'n en el futur una correcta musealització. El planejament va estar però subjugat als condicionants del projecte urbanístic que requeria la construcció de locals comercials a la planta baixa i un aparcament i rampa d'accés a la planta sotterrani.

Malgrat aquestes limitacions, el recinte fou dissenyat de forma molt sobria, destacant especialment la situació dels pilars de sosteniment de la llosa de coberta, situats estratègicament tant en funció del propi recinte com de l'edifici octagonal romà. La presència d'aquests pilars no encobreix en cap moment la percepció que hom pot gaudir de les restes romanes, circumstància poc habitual en espais d'aquestes característiques. Els murs laterals foren realitzats mitjançant pantalles de formigó que conformen un espai de 700m². Al sector del *propnigeum* s'aconseguí deixar un petit espai lliure per a la reproducció de diverses restes i un corredor de pas cap a l'accés exterior. La cota superior dels fonaments fou indicada a partir de la seqüència estratigràfica arqueològica, pensant ja en la futura musealització i formació dels nivells de circulació adequats.

L'accés al recinte subterrani es dissenyà mitjançant una rampa de tres girs que salva el desnivell existent, pensada com un recorregut en el temps fins a l'època romana. La rampa dona lloc a un petit recinte en planta baixa que constitueix el propi accés i on per a una petita recepció. Aquesta recinte és una estructura molt lleugera pensada per la instal·lació de vidrieres en tots els laterals, obertures actualment tapiades amb maons. En conjunt tot l'edifici és mancat d'acabats i d'instal·lacions a excepció d'una mínima instal·lació elèctrica.

Construcció del recinte l'any 2002.

Rampa d'accés a la planta sotterrani.

2.2. Propietat, planejament urbanístic i protecció.

2.2.1. Propietat.

La propietat de les restes arqueològiques de l'Horta Farrerons i de l'edifici que les protegeix és de l'Ajuntament de Premià de Mar des de l'any 2002, mercès a un acord de cessió amb les societats Verd 21, SL i Verloc 21, SL. (Grup Mas Soler) de 3 de les 4 finques que constitueixen l'actual recinte.

Les finques són les següents:

Finca 1: finca de 328 m² de figura rectangular, perllongant-se en un triangle rectangle seguint l'alineació fins a la confluència del carrer Santiago Rusiñol i el carrer Pilar. Constitueix en planta baixa, zona d'accés i perllongació de vorera i, en el seu subsòl, part de la zona arqueològica. D'aquesta superfície 71,78 m² corresponen a vial públic.

Finca 2: finca de 205 m² de superfície situats en planta sotterrani o subsòl. Té accés des de la zona arqueològica de la que en constitueix part.

Manté com a càrrega una servitud de pas de vehicles i persones, en planta baixa.

Finca 3: finca de 176 m², en planta sotterrani o subsòl, sota els locals comercials. Té accés des de la zona arqueològica de la que en constitueix part.

Manté com a càrrega una servitud de pas d'una canonada d'aigües residuals i pluvials.

Finca 4: finca de 156 m² en planta sotterrani o subsòl corresponent a la zona de via pública.

2.2.2. Històric del planejament urbanístic del sector.

Els terrenys que ocupen les restes arqueològiques havien estat camps de conreu propietat de la Sra. Isidra Masagué Guardia. En el Pla General d'Ordenació Urbana, aprovat 13 de febrer de 1991, els considerava com a Zona No Urbanitzable en la categoria de Zona Agrícola.

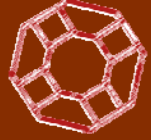
El 23 de juliol de 1997 el Ple de l'Ajuntament de Premià de Mar va acordar exposar al públic l'Avanç de Modificació puntual del Pla General d'Ordenació relatiu a la finca "Can Farrerons" (illa delimitada per la carretera de Vilassar de Dalt, carrer Torrent de la Fontana i carrer d'Enric Granados) amb caràcter de "criteris i objectius" de planejament, d'acord amb la normativa vigent.

En data de 22 de juny de 1998 l'Ajuntament de Premià de Mar va signar amb la propietat de la finca "Can Farrerons" i amb la Promotora Immobiliària Mas Soler SA un conveni urbanístic de compromisos per la millor execució de la nova ordenació en tràmit.

El dia 17 de març de 1999 s'aprova la Modificació Puntual del Pla General de Premià de Mar en l'illa delimitada per la carretera de Vilassar de Dalt, carrer del Torrent de la Fontana i el carrer d'Enric Granados (finca Can Farrerons) (DOGC 14/05/1999), on es preveu la urbanització de 32.283,94 m² que seran destinats a vials, verd públic, equipament social – cultural, amb destí a Biblioteca municipal, i sòl privat edificable.

L'octubre de l'any 2000 comencen les obres d'urbanització de l'Horta Farrerons i els seguiments arqueològic subsidiari atesa la proximitat amb les restes conegudes fins aleshores de la vila romana de Can Farrerons. En el curs del seguiment es localitzen diversos murs de cronologia dubtosa. L'abril de 2001 es descobreix les característiques i entitat de les restes arqueològiques (edifici octagonal). Poc després es comencen les excavacions en extensió i les negociacions per la conservació de les restes, conservació i compensació als promotors de l'obra.

L'any 2002 es construeix el recinte que protegeix les restes arqueològiques, juntament amb la resta de la promoció urbanística. El 27 de maig de 2002 es signa el conveni entre l'Ajuntament de Premià de Mar i la promotora Mas Soler (Verd 21 i Verloc 21) per la cessió de les finques que ocupen les restes arqueològiques i mesures compensatòries.

En data de 17 de desembre de 2003, el Ple Municipal de l'Ajuntament de Premià de Mar aprovà la Modificació puntual del Pla General de Premià de Mar i de l'estudi de detall d'ordenació volumètrica de l'illa delimitada per la carretera de Vilassar de Dalt, el carrer del Torrent de Fontsana i el carrer d'Enric Granados. La Comissió Territorial d'Urbanisme de Barcelona l'aprovà definitivament el 18 de febrer de 2004. La modificació recull i té com a objecte la regulació dels usos i l'ocupació a les noves circumstàncies generades per la construcció del recinte que acull les restes romanes.

2.2.3. Protecció.

El conjunt de la vil·la romana de Can Farrerons constitueix un Bé Cultural d'Interès Local (BCIL) declarat el 15 d'octubre de 2003 en el Ple municipal de l'Ajuntament de Premià de Mar. La declaració es fonamenta en les característiques, entitat i rellevància de les restes arqueològiques. La categoria de protecció és definida jurídicament per la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català.

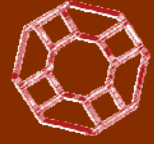
En el mateixa declaració s'acorda trametre còpia de l'expedient al Departament de Cultura als efectes de l'adscripció d'aquest bé al Catàleg del Patrimoni Cultural Català i incloure el BCIL en la propera modificació del Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic, Ambiental i Històric de Premià de Mar que es realitzi o bé en la revisió del Pla General d'Ordenació.

Amb la declaració de BCIL es modifica l'anterior protecció de la vil·la romana com a Espai de Protecció Arqueològica (EPA) inclosa en el Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic, Ambiental i Històric de Premià de mar, aprovat definitivament el juny de l'any 2001.

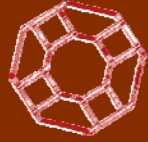
La Vil·la romana de Can Farrerons també és inclosa en l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya (IPAC) del Departament de Cultura, amb el núm. d'identificació 13515.

El nom de l'Horta Farrerons estava pintat en els laterals del mas. Avui el rètol ja és història.

3. LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES

3.1. Antecedents

Des de finals dels anys seixanta del segle XX es té constància de l'existència de restes arqueològiques a l'actual barri de Can Farrerons. Des d'aleshores, successivament, s'ha anat tenint constància de l'aparició de diverses restes, sempre durant les obres d'urbanització dels antics camps de conreu dels masos Farrerons i Foixà. En les primeres dècades, les troballes eren fortuïtes i la recuperació de les restes fou casual i fent ràpides incursions de salvament. Des de finals dels anys noranta ja s'hi ha dut, mercès a la normativa existent, intervencions arqueològiques professionals.

Les primeres restes foren localitzades el mes de març de l'any 1969 en l'actual núm. 229 del carrer Gran Via de Lluís Companys, al sud de l'Horta Farrerons, on van aparèixer les restes d'un edifici amb una habitació pavimentada amb un mosaic policrom d'entre els segles II i IV dC. L'existència del mosaic va donar lloc a identificar les restes com la *pars urbana* d'una vil·la romana, coneguda des d'aleshores com a "Vil·la de la Gran Via, 229", que ha estat citada en nombroses publicacions científiques. Fins a la descoberta de l'edifici de l'Horta Farrerons, les restes de la Gran Via eren les més conegudes.

Posteriorment, en l'any 1979, es van recuperar diversos materials ceràmics en la zona de l'antic Mas Foixà i a l'actual conjunt d'immobles coneguts com Vallpremià. En aquesta darrera, també l'any 1996 s'hi va recuperar diverses ceràmiques.

A finals de l'any 1999 i durant l'any 2000 es van dur a terme els primers seguiments arqueològics d'obres d'urbanització del barri, concretament de la instal·lació d'uns col·lectors en els carrers Jacint Verdaguer i Santiago Rusiñol. Les actuacions arqueològiques van permetre per primera vegada la documentació de la seqüència estratigràfica de dos sectors de la vil·la, localitzant, alhora, diverses estructures arqueològiques d'entre els segles I i V dC.

A finals de l'any 2000 va tenir es va dur a terme una sèrie de sondejos arqueològics que van localitzar les restes de l'Horta Farrerons, delimitades i excavades a partir de l'any 2001.

Amb posterioritat l'any 2002, en una primera fase, i l'any 2006, en la segona i darrera, es va dur una intervenció arqueològica al solar que romanien sense urbanitzar entre els carrers Gran Via, Santiago Rusiñol, Jacint Verdaguer i Torrent Fontsana, documentant una sèrie d'instal·lacions industrials d'entre els segles I aC i II dC.

3.2. L'Horta Farrerons. Coneixement i intervencions arqueològiques.

3.2.1. Introducció a l'evolució dels treballs.

El conjunt de restes arqueològiques que formen part avui del futur centre d'interpretació foren localitzades entre finals de l'any 2000 i principis de 2001 a partir d'uns sondejos arqueològics preventius realitzats en motiu de la proximitat de les estructures identificades en les excavacions prèvies al barri de Can Farrerons i d'imminent urbanització de l'Horta Farrerons. Aquests primers

treballs no van permetre determinar les característiques de les restes i fou durant el mes d'abril de l'any 2001 quan es posà al descobert la seva magnitud i caracterització.

Un cop assumida la unànime sorpresa inicial, tots els agents implicats (l'empresa constructora Mas Soler, SL, l'empresa d'arqueologia Actium, l'arqueòleg i tècnic municipal Ramon Coll, l'arquitecte de l'obra Albert Puigdomènech, l'Ajuntament de Premià de Mar i el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya), a través de diversos acords de finançament, de compensació, d'actuació arqueològica i de planificació urbanística, van convenir l'excavació i conservació de les restes arqueològiques alhora que es permetia el prosseguiment del projecte urbanístic, integrant-ne les restes.

El principal període d'excavació arqueològica es desenvolupa durant la resta de l'any 2001, traient a la llum bona part del conjunt arqueològic. Durant l'any 2002 es procedí a la construcció del recinte que acull les restes, de la que se'n feu el seguiment arqueològic principalment durant la construcció dels fonaments. En motiu de l'escàs finançament, en els anys 2003 i 2004 únicament es van dur a terme unes breus campanyes de neteja i no fou fins l'any 2006 quan a través d'un conveni entre la Direcció General del Patrimoni Cultural, la Caixa de Catalunya i l'Ajuntament de Premià de Mar es va obtenir suficient suport econòmic per dur a terme la segona gran fase d'excavació. Finalment, fins arribar avui dia, l'any 2008 es va realitzar la darrera campanya d'excavació, exhaurint pràcticament el jaciment inclòs en el recinte, mercès a un conveni entre l'Ajuntament de Premià de Mar i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica.

3.2.2. Intervencions arqueològiques.

Les restes arqueològiques de l'Horta Farrerons s'han descobert i excavat al llarg de 8 anys. S'ha disposat de nombroses resolucions de la Direcció General del Patrimoni Cultural autoritzant les successives intervencions arqueològiques que, en conjunt es poden agrupar en les següents:

1. ANY 2000-2001. FASE 1: LOCALITZACIÓ DE LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES

Terminis d'execució: d'octubre de 2000 a març de 2001

Direcció tècnica: Ramon Coll Monteagudo

Finançament: Grup Mas Soler i Departament de Cultura.

Treballs realitzats i resultats: enfront els antecedents arqueològics propers, es realitza el control arqueològic dels primers moviments de terres al sector sud de l'antiga Horta Farrerons i s'efectuen diverses rases mecàniques per a la comprovació de l'existència de restes. A la cantonada entre el carrer Enric Granados i el nou vial que es construïa, avui prolongació del carrer Santiago Rusiñol, es localitzen diversos murs d'obra de pedra i morter de calç entorn un metre i mig de fondària. El sediment que els envolta són terres de riera amb algun material ceràmic d'època romana, principalment constructiu. Es desconeix el caràcter de les restes i es planteja que es tracti de fonaments d'un edifici completament seccionat.

2. ANY 2001. FASE 2: DELIMITACIÓ I VALORACIÓ DE LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES

Terminis d'execució: abril – maig de 2001

Direcció tècnica: Josep Font i Piqueras i Ramon Coll Monteagudo

Finançament: Mas Soler, SL i Departament de Cultura.

Treballs realitzats i resultats: davant els resultats dels sondejos arqueològics previs, es planteja dur a terme una actuació de delimitació de les possibles restes de fonaments i la seva documentació. Ja des d'un primer moment es posar de manifest que no es tracta de fonaments sinó de coronaments de murs de més de dos metres d'alçada. D'aquesta manera es canvia el plantejament dels treballs i entre mitjan de mes de març i mitjan mes d'abril de 2001 es van dur a terme els treballs de delimitació de la meitat nord de l'edifici octagonal.

També, ja el primer dia, es realitzà l'excavació puntual de la primera estructura localitzada en estratigràfia antròpica, per tal de valorar-ne la cronologia: resultà ésser l'alveus del balneum i els materials ceràmics confirmaren que es tractava de restes d'època romana.

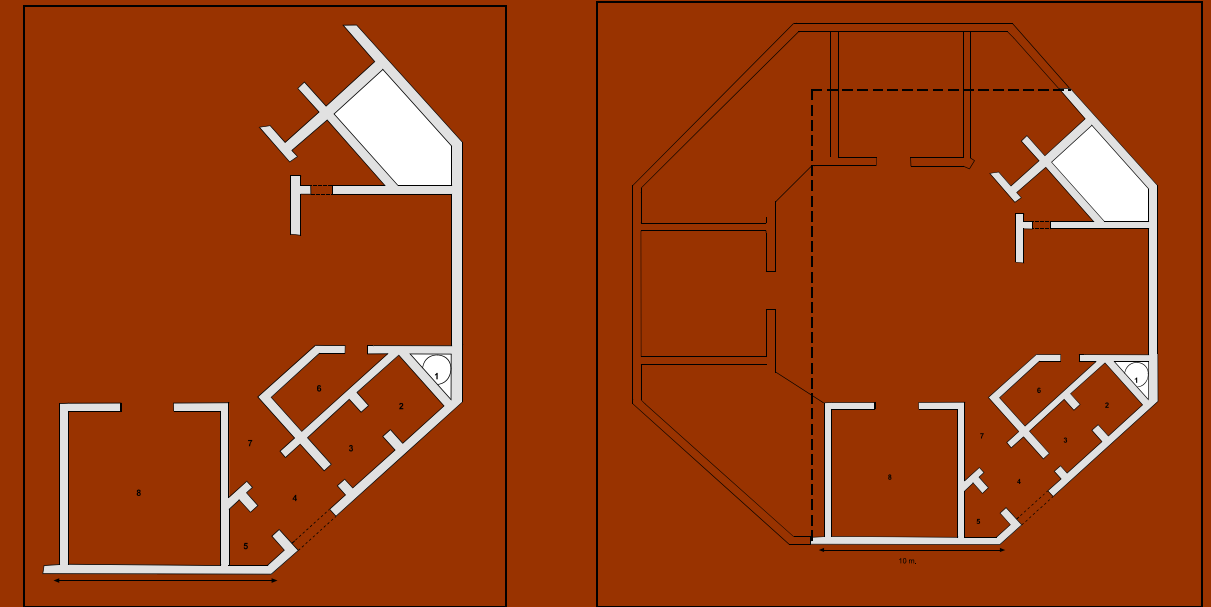
El desenvolupament dels treballs, especialment la retirada del sediment de riera, fou considerablement complex, atesa l'alçada que conservaven les restes i la insòlita geometria que anaven formant els àmbits, que en no tractar-se de plantes quadrangulars no permetia preveure la direcció i la connexió dels murs.

En finalitzar els treballs d'aquesta fase, s'havia assolit la delimitació de restes i retirada del sediment de riera en un total de 300 m², deixant al descobert un total de 11 àmbits complerts i tres parcialment d'un edifici que es definia amb una planta poligonal. Destacava, a part de la geometria de la construcció, l'extraordinària conservació de les estructures.

Vistos els resultats es plantejà l'excavació, conservació i integració de les restes en el desenvolupament urbanístic que realitzava.

Localització de les primeres restes de l'Horta Farrerons. Hivern de 2000-2001.

Croquis de les restes delimitades durant l'abril i maig de 2001 i hipòtesi de la geometria de les restes presentada en la reunió de les parts implicades, que resultà ser encertada.

3. ANY 2001. FASE 3: EXCAVACIÓ DE LES RESTES AFECTADES PER LES OBRES D'URBANITZACIÓ

Terminis d'execució: juliol – desembre de 2001

Direcció tècnica: Josep Font i Piqueras i Ramon Coll Monteagudo (fins 31/10/2001)

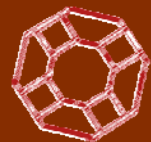
Josep Font i Piqueras (des de 01/11/2001)

Finançament: Mas Soler, SL i Generalitat de Catalunya

Treballs realitzats i resultats: des d'inicis del mes de juliol fins a finals d'any, seguint els acords establerts entre les parts implicades, es procedí a l'excavació de gran part de les restes, incidint especialment en aquells àmbits i zones que eren imprescindibles per prosseguir la valoració de les restes així com en aquelles que podien resultar afectades per les obres de construcció. El conjunt dels treballs foren realitzats per l'empresa ACTIUM, SCP amb un equip de 6 auxiliars d'arqueologia dirigits per dos tècnics arqueòlegs; puntualment les tasques de dibuix foren reforçades amb dos tècnics de suport.

Els treballs van permetre l'exhauriment de l'excavació arqueològica en un total de 371 m² de l'interior de l'edifici, suposant la documentació completa de les restes localitzades en 14 àmbits (1,2,3,4,5,6,7,8,10,11,12,13,17 i 23) i del que es denominava "sector necròpolis", d'aproximadament 34m² a l'exterior de l'edifici. També s'excavà un ampli sondeig en l'àmbit 9, un sondeig en l'àmbit 14 i els estrats d'amortització de l'àmbit 16.

La intervenció fou veritablement fructuosa i va permetre aportar gran part de les dades que configuren el coneixement de l'edifici octagonal de l'Horta Farrerons i la seva singularitat. Així, en primer terme destacà la confirmació de que l'edifici es caracteritzava per la una particular planta octagonal i l'excel·lent estat de conservació de les estructures d'obra que el conformen. En segon

lloc, els treballs van permetre interpretar diferents períodes d'ocupació de l'edifici amb sengles funcionalitats diferents.

Procés d'excavació de l'àmbit 15. Estiu de 2001.

L'edifici octogonal al desembre de 2001.

4. ANY 2002. FASE 4: CONTROL ARQUEOLÒGIC DE LA CONSTRUCCIÓ DEL RECINTE DE PROTECCIÓ.

Terminis d'execució: gener – març de 2002

Direcció tècnica: Josep Font i Piqueras

Finançament: Generalitat de Catalunya

Treballs realitzats i resultats: finalitzats els treballs d'excavació de les zones que s'havien establert com a prioritàries, entre els mesos de gener i març de 2002 es procedí a realitzar treballs arqueològics subsidiaris de la construcció del nou recinte de protecció de les restes (futur centre d'interpretació) i dels nous edificis d'habitatges i de locals comercials.

La intervenció es centrà en primer lloc al desmuntatge de totes les estructures localitzades en l'atri (Àmbit 15) i a l'excavació dels nivells arqueològics situats per sota d'aquestes. El desmantellament de les restes fou imprescindible per tal de construir els fonaments dels quatre nous pilars situats en l'atri. Els treballs d'excavació van permetre la documentació exhaustiva de la totalitat de les restes de l'atri, entre les quals cal destacar l'aparició de noves estructures dels segles V i VI dC relacionades amb activitats productives.

En segon lloc es realitzà el control arqueològic de la construcció de les pantalles perimetrals del nou edifici i del conjunt de treballs de l'obra, especialment per tal de vetllar per la conservació íntegra dels murs de l'edifici octogonal.

Desmunt de restes de l'atri el febrer de 2002.

Construcció del recinte, al març de 2002.

5. 2003-2004. FASE 5. NETEJA DELS ÀMBITS 16 I 17

Intervenció any 2003

Terminis d'execució: 16 – 29 de setembre de 2003

Direcció tècnica: Josep Font i Piqueras

Finançament: Museu de l'Estampació de Premià de Mar, a través d'una subvenció rebuda del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

Treballs realitzats i resultats: l'actuació es centrà principalment en quatre aspectes: 1. Anàlisi de l'estat de les restes arqueològiques; 2. Extracció de runa i materials d'obra procedents de la construcció del recinte de protecció; 3. Neteja de l'Àmbit 16. 4. Documentació de la porta entre l'Àmbit 16 i l'exterior de l'edifici.

Respecte a la valoració de l'estat de les restes, l'actuació va permetre considerar que romanien en un excel·lent estat de conservació, si bé s'observà que la major part de les estructures presentaven nombroses taques de formigó, fruit de la construcció del recinte de protecció, i es constatà una progressiva proliferació de fongs en la part inferior dels murs i en els paviments. També es posà de manifest l'existència d'una gran quantitat de sediment aportat de nou tant a conseqüència de l'obra com de l'efecte de les aigües d'escorrentiu i pluvials.

L'extracció de part de la runa va permetre que l'espai arqueològic oferís un millor aspecte i la retirada d'uns 15m³ de sediments de l'Àmbit 16 va permetre retornar l'habitació als nivells d'excavació que es deixaren l'any 2001. Durant aquesta neteja es va documentar planimètricament un accés original a l'edifici octogonal que si bé ja havia estat localitzat romania per dibuixar.

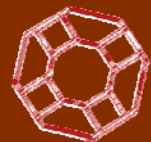
Intervenció any 2004

Terminis d'execució: 24 – 27 de setembre de 2004

Direcció tècnica: Marc Bosch de Doria

Finançament: Museu de l'Estampació de Premià de Mar, a través d'una subvenció rebuda del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

Treballs realitzats i resultats: l'actuació fou molt similar a la realitzada a l'any 2003, donant prioritat a la valoració de l'estat de conservació de les restes i a la neteja de runa. Els treballs van

permetre emetre les mateixes consideracions que l'any 2003 i a nivell de retirada de runa es va sanejar l'Àmbit 17.

Treballs de neteja al setembre de 2003.

6. 2006. FASE 6. EXCAVACIÓ DEL SECTOR ORIENTAL.

Terminis d'execució: gener - març de 2006

Direcció tècnica: Josep Font i Piqueras

Finançament: Museu de l'Estampació de Premià de Mar, a través d'un conveni amb Caixa Catalunya i el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Treballs realitzats i resultats: l'actuació es centrà en l'excavació oriental de l'edifici octogonal, on deixant de banda l'àmbit 17, romanien totes les habitacions per excavar. Es tractava, en aquells moments, del sector més desconegut de l'Horta Farrerons, En segon terme, però també amb una important inversió de treball, es va realitzar la neteja de pràcticament tota la superfície del recinte, que romanía amb una considerable capa de terres i runes aportades durant les obres de construcció. En conjunt es tractà de la segona gran intervenció arqueològica realitzada a l'Horta Farrerons que requerí una important aportació econòmica. S'ha de tenir en compte que la retirada de terres fou més lenta que en l'any 2001 atès que es requerí un elevador de càrrega i l'extracció de les terres fins a un contenidor situat al carrer.

Els treballs d'excavació arqueològica es van desenvolupar en un total de 134 m², dels quals se'n va finalitzar exhaustivament la documentació en els 100m² que conformen els ÀMBITS 16, 18, 19, 20, 21, 22 i una franja a l'exterior de l'ÀMBIT 16.

A nivell arqueològic, el resultat dels treballs és la incorporació de noves i importants dades al registre documentat en les anteriors campanyes desenvolupades en el jaciment, complementant la informació que ja es disposava i confirmant algunes de les hipòtesis plantejades.

Són a destacar els dos paviments d'*opus signinum*, molt ben conservats, dels ÀMBITS 19 i 20, en els quals hom planteja la possibilitat de que s'empressin com a sala de premsatge. També sobresurt la localització de diverses fosses per a la col·locació de petites *dolia així com altres nombroses estructures relacionades amb activitats artesanals*. Com a element singular, cal

esmentar la localització d'una nova inhumació d'un individu perinatal, que se suma a les anteriorment documentades durant l'any 2001.

A nivell de material moble, va destacar la troballa de diversos fragments d'inscripcions, fins aleshores absents en les restes de l'Horta Farrerons, entre les quals el possible mil·liari, que no fou retirat ja que no es completà l'excavació del context on es localitzà.

Treballs d'excavació en els àmbits 19 i 20. Gener de 2006.

7. 2008. FASE 7. EXCAVACIÓ DEL SECTOR ORIENTAL.

Terminis d'execució: juliol - agost de 2008

Direcció tècnica: Josep Font i Piqueras

Finançament: Ajuntament de Premià de Mar i Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC).

Treballs realitzats i resultats: es tractà de la darrera intervenció arqueològica duta a terme fins el moment a l'Horta Farrerons i que conclou el gruix de l'excavació arqueològica de les restes. Deixant de banda uns determinats i reduïts espais on no és possible excavar per motius de seguretat o per l'existència d'estructures romanes que els cobreixen, es pot dir que aquesta actuació posa fi a l'excavació arqueològica del jaciment, exhaurint el sediment arqueològic existent en l'interior del recinte.

El procés d'excavació arqueològica va permetre finalitzar l'excavació de l'Àmbit 9, no exhaurida l'any 2006, i es va dur a terme tota l'excavació del sector situat entre els àmbits 4, 23 i el mur que delimita l'edifici actual pel nord. En conjunt es van excavar una superfície aproximada de 66m².

Els treballs d'excavació s'ha realitzat de forma manual amb un equip format per un arqueòleg director, un tècnic de suport i un equip d'entre 3 i 6 oficials d'arqueologia.

Els resultats obtinguts van complementar totes les dades cronològiques i funcionals que fins ara havien aportat la resta d'actuacions precedents. D'aquesta manera, es manté el dubte sobre el període de construcció de l'octàgon, però es referma la hipòtesi de l'abandonament de la funcionalitat inicial com a residència vers finals del segle IV. Aquesta dada l'aportà els materials procedents d'un estrat d'amortització localitzat en el sector nord-oest i que complementa la

reduïda estratigrafia conservada d'aquest període, precisament només localitzada en aquesta zona del jaciment.

Respecte a diverses troballes singulars i elements mobles, destacà especialment la documentació definitiva de la inscripció localitzada l'any 2006, que ben probablement correspon a un mil·liari, la troballa d'un crismó gravat en una de les parets de l'àmbit 9, diversos fragments de molins realitzats en roca volcànica i els habituals fragments de ceràmica que es localitzen a l'Horta Farrerons, principalment corresponents a vaixel·la de cuina i grans contenidors.

Treballs d'excavació i documentació a l'estiu de 2008.

3.3. Resultats i interpretació. Breu síntesi.

En el moment de redactar aquest Pla Director pot afirmar-se que, deixant de banda els sectors situats fora del recinte que acull les restes, l'edifici de l'Horta Farrerons està completament excavat, havent-se recuperat tota la seqüència estratigràfica. El volum de dades i de materials, enorme tot ell, està encara en procés d'estudi des de l'any 2001 i la investigació de les restes pot resultar en molts aspectes infinita i subjecta a múltiples estudis i interpretacions. Atès l'estat actual de l'estudi i a manca de diverses anàlisis i de l'absència de dades en el propi jaciment, hi ha algunes llacunes significatives en la valoració interpretativa, especialment corresponents a la primera fase d'ocupació de l'edifici.

La fase inicial de construcció i primera ocupació de l'edifici manté certs dubtes a nivell cronològic a causa de l'absència d'estratigrafia i de materials arqueològics que l'adscriu a un període ben emmarcat. De forma general es tendeix a pensar que es tracta d'una fundació baiximperial (segles III – IV dC), criteri argumentat per la geometria octagonal i els paral·lels existents, generalment datats d'aquest període. Tot i així, hi ha un seguit d'indicis que permeten plantejar que es tractaria d'una fundació de finals del segle I o principis del segle II dC, motiu pel qual la direcció de la investigació prefereix mantenir el dubte fins a la realització d'un estudi acurat. A tall d'exemple, només cal observar que la factura i característiques dels murs de l'habitació on es localitzà el mosaic l'any 1969, datat del segle II dC i on, per cert, els motius geomètrics són octògons, són idèntics als de l'Horta Farrerons. Cal recordar, a més, que la geometria octagonal

aplicada a l'arquitectura romana no és particular del Baix Imperi, sinó que és freqüent des del segle I dC.

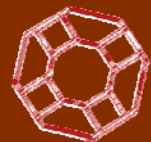
El caràcter de l'edifici, la funcionalitat, en conjunt, manté també certs dubtes: és un annex a l'edifici principal de vil·la? És l'edifici per als servents? És una *mansio* propera a la Via Augusta?. Un dels elements principals a tenir en compte és les modestes dimensions del *balneum*, ja que una vil·la de la grandària de la Can Farrerons disposaria, ben probablement, d'un recinte termal molt major. En qualsevol cas, la distribució dels diversos departaments de l'edifici permeten observar-hi la funcionalitat tradicional de la pars urbana d'una vil·la romana: un atri central que actua com a distribuïdor, un conjunt d'habitacions que s'han d'interpretar com a *cubicula* amb avantsala, *exedra*, *tricilinia* i fins i tot potser oecus, així com els banys privats de la casa. Deixant de banda l'excel·lent conservació del *balneum*, no ens han arribat restes de la funcionalitat de la resta d'habitacions.

L'ús residencial de l'edifici finalitza vers finals del segle IV dC, moment en que s'enderroquen i amortitzen les termes. A partir d'aquest moment, durant tot el segle V i potser fins entrat el segle VI dC, pràcticament tota la superfície de l'edifici serà destinada a usos artesanals i productius. Tan sols els àmbits 2 i 3, a l'antic recinte termal, seguiran essent emprats com a vivenda. La resta de l'octagon, fins i tot l'exterior, serà profundament transformat en una indústria, malmetent i desbastint totes les antigues estructures opulents per les necessitats de les noves instal·lacions. Successivament s'aniran foradant els paviments, excavant múltiples fosses i construint noves estructures. L'edifici acollirà en aquells moments una considerable instal·lació vinícola, de la qual se n'ha conservat la sala de premsatge, diversos dipòsits i nombroses fosses per a la col·locació de *dolia*, i un taller de forja de ferro, ben testimoniats per nombroses estructures de combustió.

L'ocupació de l'edifici sembla finalitzar-se entre els segles V i VI, període en el que s'abandonen totes les instal·lacions i moment en el que, tant en la darrera zona habitatge com a l'exterior de l'edifici, s'hi realitzaran diverses inhumacions constituint una petita però significativa necròpoli tardorromana.

A partir d'aquesta darrera funcionalitat de les restes, el jaciment serà definitivament abandonat. Progressivament les restes seran reblertes pel sediment aportat per les rieres i torrents que flanquegen la vil·la romana de Can Farrerons. No serà fins 1.500 anys després que, soterrades a 4 m. de fondària, han tornat a veure la llum.

L'edifici octagonal de l'Horta Farrerons reuneix doncs un conjunt de característiques cronològiques, funcionals i evolutives que, juntament a la resta de sectors de la vil·la romana, són paral·lelizables a les vil·les properes de Torre Llauder (Mataró), Can Sentromà (Tiana), Cal Ros de les Cabres (el Masnou) o de la Rajoleria Robert (Vilassar de Mar). No obstant, la singularitat de l'arquitectura constitueix un cas únic a Catalunya i pràcticament a la Hispania romana i al conjunt de l'occident de l'Imperi Romà. Tan sols els edificis octagonals de la Villa do Rabaçal (Penela, Coimbra), edificat al segle IV dC, i de Valdetorres del Jarama (Madrid), datat d'inicis del segle V dC, s'aproximen molt a l'arquitectura de l'Horta Farrerons. Existeixen altres edificis romans de geometria singular, planejats en base a un esquema radial, com la vivenda 1 del *vicus* dels banys de la Reina (Calp, Alacant), datada de finals del s. II o inicis del s. III dC, organitzada en base a un atri circular i disposant d'una ala octagonal, però també entre aquets, l'Horta Farrerons segueix essent un cas excepcional.

3.4. Estat de conservació i patologies.

3.4.1. Estat de conservació: generalitats i causes.

Actualment les restes arqueològiques de l'Horta Farrerons presenten un bon estat de conservació, mantenint-se les estructures sense alteracions importants.

La solidesa dels murs, fruit dels materials constructius emprats, i el fet que les restes romanguin cobertes ja des de poc després de la primera excavació són els principals motius que han propiciat aquesta excel·lent conservació.

També la situació soterrada de les restes i el fet que el recinte actual es manté permanentment tancat, amb comptades excepcions, ha propiciat un microclima interior molt sec i ombrívol on no hi s'hi propaguen les habituals patologies causades pels agents atmosfèrics exteriors i bacteries i els agents promoguts per les humitats.

Malgrat aquesta fortalesa, l'aspecte de les restes és però poc correcte atès que tots els murs romanen per netejar, mantenint la pàtina de sorres i argiles procedent del rebliment que les cobria així com nombroses restes de ciment procedents de les obres de construcció de l'edifici.

Cal tenir present que els treballs d'excavació arqueològica s'han centrat fins el moment en l'excavació del sediment arqueològic i, a excepció de dos o tres paraments, no s'ha dut a terme la neteja de les estructures muràries per manca de pressupost. Tampoc en cap ocasió s'hi ha realitzat cap actuació de consolidació.

L'estat actual és fruit de la combinació de diferents circumstàncies. Les principals són les següents:

- La pròpia evolució històrica de l'edifici, que va patir diverses modificacions per adaptar-se a canvis d'ús. Els canvis van suposar que es malmetessin alguns dels elements estructurals.
- Els efectes de l'abandonament de l'edifici, un cop finalada la seva ocupació, en una o diverses fases de la seva història. L'abandonament definitiu suposà el rebliment complet de les restes mitjançant successives capes de sediments al·luvials procedents de rierades. Si bé aquesta circumstància ha protegit l'edifici fins avui dia, també ha suposat l'existència en tots els murs d'una fina capa de sorres i argiles molt adherida.
- Els efectes de la descoberta i excavació de les restes, que ha suposat el trencament de l'equilibri que havien assolit durant segles durant el permanent rebliment, implicant-ne l'oxigenació i la conseqüent proliferació dels agents degradants que implica.
- Els efectes dels treballs de la construcció del recinte que acull les restes, que han causat l'existència de múltiples concrecions de ciment en la major part de murs.

- Les patologies dels propis materials constructius, afectats per l'acció combinada de diferents agents que en van alterant l'aparença estètica i la seva estructura interna. L'alteració varia segons el tipus de materials utilitzats. En el cas que ens ocupa, el material constructiu està format per pedres calcàries, granítiques, elements ceràmics, cendres, calç, sorres, etc., que actuen de manera diferent davant dels agents de degradació.

3.4.2. Patologies.

L'anàlisi visual que s'ha dut a terme del conjunt de restes ha permès determinar una sèrie de patologies estructurals i febleses en l'estat de conservació.

Les patologies observades són de caràcter lleu i centrades especialment en l'aspecte exterior de les estructures. Reiterem que la solidesa dels murs i el cobriment de l'edifici han permès mantenir l'absència de greus símptomes de degradació.

Les principals patologies observades són les següents:

1. Brutícia generalitzada.

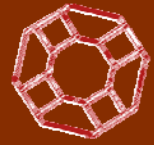
2. Incrustació de terres en les estructures.

1. Concrecions calcàries i efluorescències salines.

4. Afebliment del coronaments.

5. Enderrocament / llacunes.

6. Esquerdes.

10. Disgregació del granit.

11. Pèrdua de volums.

7. Descohesió dels arrebossats dels murs.

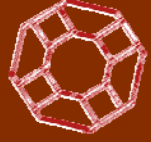
8. Descohesió del morter i desplaçaments.

8. Degradació d'elements ceràmics.

9. Presència de restes de ciment.

4. VALORS I SINGULARITATS.
POTENCIALS DE RENDIBILITZACIÓ CULTURAL:
EL MON RURAL EN ÈPOCA ROMANA.

4.1. Generalitats.

Les característiques de les restes arqueològiques de l'Horta Farrerons, l'excel·lent estat de conservació de les estructures i la seva integració i conservació en un recinte construït *ex professo* constitueixen la base fonamental per fer esdevenir el conjunt en un Centre d'Interpretació arqueològic de primer ordre.

Si bé existeixen altres restes de gran importància ja musealitzades en diversos municipis poc distants de Premià de Mar, cap d'ells reuneix les característiques que presenta l'Horta Farrerons i el conseqüent potencial d'atracció científica, educativa i cultural. La majoria jaciments arqueològics visitables de l'entorn proper es centren en aspectes concrets del món romà, com la producció de vi a la *Cella Vinaria* (Teià), la producció de ceràmica a la Fornaca (Vilassar de Dalt) o les termes de Ca l'Arnau (Cabrera de mar). D'altra banda, tant Mataró com Badalona ofereixen o poden oferir una visió diferent de la romanitat, centrada principalment en la vida en els antics nuclis urbans (*Iluro* i *Baetulo*). Amb algunes excepcions, no gaire diferent és el panorama que mostren els múltiples jaciments arqueològics visitables de Catalunya.

L'Horta Farrerons, per contra, reuneix una sèrie de trets de gran potencial que possibiliten exposar un discurs molt complet del món romà al Maresme (i a Catalunya), centrat, això sí, en el món rural. No es tracta per tant de les restes aïllades d'un jaciment arqueològic que s'ha decidit conservar i musealitzar ni tampoc d'un jaciment caracteritzat per una funcionalitat específica i concreta que limita, en certa mesura, el discurs expositiu. L'Horta Farrerons agrupa un gran ventall d'aspectes molt significatius de l'època romana, que a més són ampliables amb l'addició de les altres restes de la vil·la de Can Farrerons. Les diverses excavacions arqueològiques, dutes a terme a una metodologia exhaustiva, han permès recuperar i documentar elements estructurals i materials mobles que fàcilment i acurada permetran comprendre la vida rural en època romana.

Els principals atractius del futur Centre d'Interpretació, valors i singularitats que el permetran fer esdevenir un focus cabdal de l'arqueologia romana a Catalunya són els següents:

1. **La vil·la romana de Can Farrerons**, una vil·la extensa, encara no suficientment coneguda, però que hom sap que disposa de les diverses parts tradicionals (*urbana*, *rustica* i *fructuaria*), de la qual en destaca un mosaic policromat, un gran centre productor de ceràmiques i les pròpies restes de l'Horta Farrerons.
2. **L'arquitectura** excepcional de l'edifici de l'Horta Farrerons, de planta octogonal i amb una distribució dels espais meticulosament calculada. Veritablement un *rara avis* en l'arquitectura romana que permet oferir múltiples discursos sobre els agrimensors, l'arquitectura, els materials de construcció i la implantació de la casa romana.
3. **El balneum**, d'extraordinària conservació i amb particularitats exclusives, que permeten explicar el termalisme romà des de totes les vessants i amb tots els components, sempre captivador, des del sistema de calefacció, intacte, fins a un fragment de pinta.
4. **La producció vitinícola**, característica de l'època romana i que roman encara en la veïna D.O. d'Alella, molt exemplificada amb les restes d'una premsa, diversos dipòsits i nombroses tenalles per a la conservació del vi.

5. **La forja de ferro**, poc coneguda encara, i de la que l'Horta Farrerons reuneix múltiples estructures que en permeten explicar el procés de fundició i confecció.
6. **El miliari**, peça que esdevindrà tot un símbol del Centre d'Interpretació i que obre les portes al discurs de l'enginyeria romana i les vies de comunicació.
7. **La necròpolis**, sempre atractiu, formada per diverses tombes algunes de les quals de singular composició, que reuneix una població amb dures condicions de vida que permet comprendre el *modus vivendi* rural de l'època romana.
8. **Els rituals i cultes** que s'han pogut documentar a partir de diverses restes, mostrant la dualitat de les creences de l'època tardorromana, entre el paganisme i el cristianisme, i obrint els discursos sobre el món de les creences, religions i mitològic.
9. **Els materials arqueològics**, exponents d'allò que sovint és de difícil comprensió, dels quals es compta amb una enorme quantitat d'objectes que permeten exposar tots els aspectes de l'època romana.
10. El conjunt de **restes arqueològiques de Premià de mar**, que des del Neolític fins a l'època moderna, permeten inserir les restes del Centre d'Interpretació en el context històric i geogràfic del municipi.

Tríptic editat per l'Ajuntament de Premià de Mar a finals de 2006.

4.2. La vil·la romana de Can Farrerons.

La vil·la romana de Can Farrerons, denominació que hom, per coherència, ha aplicat des de l'any 2001 al conjunt de restes del barri en detriment de la vil·la tradicionalment coneguda com a "Gran Via 229", és ben probablement una de les més espectaculars i de majors dimensions del Maresme, amb una superfície aproximada, segons les dades actuals, de 5,5 ha.

Cronològicament el conjunt restes localitzades indiquen una ocupació d'aquest sector de Premià des d'inicis del segle I aC fins al segle VI dC, llarg període on hi haurà diverses transformacions i successives reformes tant en l'ocupació i abandó de diverses zones com en els propis edificis i activitats que s'hi duien a terme.

L'equip d'investigació de la vil·la romana ha establert per al moment una sèrie de 7 sectors de localització de restes arqueològiques per tal de permetre'n la comprensió en l'estat actual del coneixement. Són els següents:

El Sector 1 correspon a les primeres restes localitzades, l'any 1969, al carrer gran Via de Lluís Companys núm. 229, on durant la construcció de l'actual edifici es posà al descobert una de les parts nobles de la vil·la. S'hi pogué documentar una habitació pavimentada amb un mosaic de motius geomètrics policromats que s'ha datat en dues fases diferents: el mosaic inicial del segle II dC i una franja afegida entre els segles IV i V. El mosaic fou extret i dipositat al Museu Arqueològic de Catalunya, on encara es conserva. Durant l'extracció es constatà que cobria un conjunt de cinc dipòsits, alguns d'ells recoberts d'*opus signinum*, d'una fase anterior.

El Sector 2 s'identifica amb la zona de l'antic mas Foixà, al sud de la vil·la, on es té constància de l'aparició de materials arqueològics d'un possible abocador l'any 1979. Durant el mateix any es construí la urbanització Vallpremià, a la part nord, durant la qual consta l'aparició d'abundants materials ceràmics a dos metres de fondària i que constitueix el Sector 3. Els veïns de la zona sovint han comentat l'aparició d'"arcades i paviments" durant la construcció dels edificis.

El sectors 4 i 5 corresponen a les restes localitzades durant el seguiment i excavació arqueològica realitzat entre els anys 1999 i 2000 als carrers Mn. Jacint Verdaguer, el primer, i Santiago Rusiñol, el segon. En el Sector 4 es van localitzar diverses estructures de diferents etapes, entre època augústea fins el segle V, entre les que destaquen restes d'un possible taller metal·lúrgic i un petit dipòsit recobert d'*opus signinum*. En el sector 5 es va localitzar un conjunt de 5 murs obrats amb maçoneria de calç amortitzats durant el segle V.

Les restes de l'edifici octogonal de l'Horta Farrerons i del seu entorn immediat corresponen al denominat Sector 6, mentre que el Sector 7 és constituït per les restes excavades entre els anys 2002 i 2006 a l'antic solar delimitat pels carrers Gran Via, Santiago Rusiñol, Jacint Verdaguer i Torrent Fontana on s'ha documentat les restes d'un ampli complex industrial corresponent a un centre productor de ceràmica, tot i que inclou diverses fases d'ocupació d'entre el segle I aC i el segle II dC. En aquest sector hi destaca la particularitat de diverses alineacions d'àmfores invertides, formant estructures de delimitació d'espais.

4.3. L'arquitectura.

Probablement, el més sorprenent de les restes arqueològiques de l'Horta Farrerons és la singular planta octagonal de l'edifici i la distribució de les estances interiors. És realment un cas únic, amb escassos paral·lels de certa similitud, però cap d'ells amb una projecció geomètrica idèntica. Alhora, la conservació de les estructures de l'Horta Farrerons és també excepcional.

La planta de l'edifici no deixa cap mena de dubte de que fou pensat, dissenyat i plantejat per l'arquitecte i l'equip d'agrimensors com un projecte unitari, amb una organització sistemàtica dels espais interiors i sense deixar cap element a la improvisació. El més sorprenent de tot és el pes de la geometria en el projecte, capítol primordial, doncs la funcionalitat dels espais s'adapta a la geometria i no a la inversa.

L'edifici no es coneix al complet, motiu pel qual no es disposa de la planta definitiva. Se n'ha descobert i excavat aproximadament 550 m², restant entorn 134 m² al subsòl del carrers Enric Granados i Santiago Rusiñol. Tot i així, la projecció hipotètica però pràcticament segura dels murs, permeten caracteritzar el conjunt de l'edifici. El dubte principal rau en el flanc sud, on podria situar-se l'accés principal a l'immoble, potser amb elements sumptuosos annexats per l'exterior.

L'edifici conformaria un espai de 700m² que fou construït en base a un octàgon perimetral exterior, amb laterals d'aproximadament 12m de longitud (40 peus), orientats als punts cardinals o vents, i un octàgon interior, amb laterals d'uns 5,8 m. (20 peus). La longitud entre dos laterals exteriors és de 100 peus (uns 29,60 m). L'octàgon interior constitueix l'atri o pati central de l'edifici, que actua de distribuïdor. El conjunt d'habitacions es configuren a partir de murs mitgers paral·lels i perpendiculars als octàgons, creant disposicions simètriques: els quatre espais situats en les ales cardinals són formats per una única habitació de planta quadrada lleugerament rectangular de 42m², mentre que la resta de sectors són constituïts per diverses habitacions, la majoria d'elles de planta trapezoidal, adaptades a la complexa geometria a partir de mitgeres simètriques.

En conjunt, s'ha identificat un total de 22 àmbits a l'interior de l'octàgon, tot i que dos d'ells són constituïts per sengles banyeres en el sector termal. No es descarta l'existència d'una darrera habitació en el sector sud-est, fora del recinte actual. La funcionalitat original de la gran majoria d'habitacions és indeterminada a causa de l'absència d'evidències arqueològiques, a excepció de la zona termal. Tot i així possiblement els àmbits menors es tracten de diverses habitacions (*cubicula*) amb avantsala, mentre que els àmbits de les ales principals corresponen a *exedra* (sala d'estar), triclinis (menjador) o oecus (sala de recepció). Hom a determinat que la distribució de les habitacions i accessos permet discernir un conjunt de 8 departaments formats per una o més habitacions, sempre a partir de l'accés de l'atri.

Deixant de banda l'octàgon, cal fer esment també del *propnigeum*, únic espai construït conjuntament amb la resta de l'edifici que es situa a l'exterior, adossat al lateral nord-oest.

Quant a la tècnica constructiva, és aquesta el motiu pel qual ens ha arribat fins a vull dia el conjunt de restes en tant bon estat. Tots els murs, a excepció de la part alçada del *propnigeum*, foren construïts mitjançant obra de maçoneria amb morter de calç, probablement fins la coberta, circumstància inusual en les vil·les romanes d'Hispania. Els murs foren bastits amb la tècnica de l'encofrat ja des dels fonaments, de la que en romanen diverses empremtes, assolint així una extraordinària solidesa.

4.4. El *balneum*.

L'extrem occidental de l'edifici octogonal de l'Horta Farrerons és el més ben conegut, el més ben conservat i el que representa l'exponent de les restes: es tracta del sector originalment destinat a la instal·lació d'un petit *balneum*, és a dir, els banys privats de la vil·la.

El conjunt termal ocupa un espai d'aproximadament 95 m² perfectament adaptat, ja des del plantejament inicial de l'edifici, a l'espai resultant de la geometria de l'edifici. És conformat per un total de sis àmbits que s'associen a quatre estances balneàries disposades en un pla lineal angular que constitueixen el complet circuit termal retrògrad. Són l'*apodyterium*, *frigidarium*, *tepidarium* i *caldarium*, als quals s'hi afegeix, a més, el *propnigeum*, situat a l'exterior.

L'accés al balneum es realitza per un accés directe des del pati interior que dona pas al vestíbul/*apodyterium*, espai emprat com a vestuari (Àmbit 7). L'habitació, de reduïdes dimensions i planta trapezoïdal, conserva bona part del paviment original d'*opus signinum*.

Des de l'*apodyterium* s'accedeix al *frigidarium* (Àmbit 4), de planta quadrangular, que disposa d'una petita piscina d'aigua freda en l'extrem septentrional (Àmbit 5). En l'àmbit 4 es conserva part del paviment original d'*opus signinum*, substituït posteriorment, i la piscina, reutilitzada amb altres usos també posteriorment, roman perfectament conservada.

Des de l'àmbit 4 s'accedeix al *tepidarium* mitjançant una porta de conservació excepcional. El *tepidarium*, cambra d'ambient temperat que preparava el banyista per disfrutar del *caldarium*, es de planta rectangular i de reduïdes dimensions (Àmbit 3). No es manté el paviment, però la conservació de les *pilae* de l'*hypocaustum*, intactes, és excepcional. També es conserva perfectament el sòl d'*opus signinum* del hipocaust.

El *caldarium*, darrera estança dels banys, es format per una petita cambra rectangular idèntica al *tepidarium* (Àmbit 2) i conserva en bon estat de conservació un *alveus* semicircular (banyera) construït en l'espai triangular que conforma l'extrem nord-oest de l'edifici. L'*alveus*, tot ell revestit d'*opus signinum*, disposa d'un esglaó que alhora serveix de banc per asseure's durant el bany.

A l'exterior del complex termal, adossat al perímetre exterior de l'edifici octogonal i únic espai que es va construir independentment, es situa el *propnigeum* (Àmbit 23). Es tracta de l'annex on es situava el *praefurnium* que generava la calor que permetia els banys calents i que servia de magatzem del combustible. Roman molt ben conservat, fins i tot el forn, que únicament ha perdut la coberta.

La conservació d'aquest conjunt termal és realment extraordinària, destacant especialment el manteniment de l'*hypocaustum*, obrat amb *pilae* de maons *bessales*, que es conserva íntegre, fins i tot la *suspensura*, de maons *bipedales*, sota l'*alveus*. Sobresurt també el sistema de calefacció, del que se n'ha conservat nombrosos *tubuli latericii*, amb dues xemeneies als laterals de l'*alveus* i amb la singularitat, potser un *unicum* a Hispania, de disposar dels passos de calor (arcades) orientats lleugerament vers el *praefurnium*, per facilitar l'entrada de l'aire calent.

4.5. La producció vinícola.

Un important conjunt de restes arqueològiques, mobles i immobles, permeten posar de manifest que l'edifici octagonal de l'Horta Farrerons fou transformat, en el segle V, en un gran centre productor de vi. No s'han realitzat per ara anàlisis sedimentològiques que permetin afirmar amb rotunditat l'objecte de producció, però pel conjunt de dades disponibles ens inclinem a pensar que es tracta de vi. En època romana, els sistemes de producció de vi i oli són molt similars i pràcticament sempre, si no es disposa de clares evidències, sorgeix el dubte respecte el producte premsat. En qualsevol cas, la reutilització de l'edifici com a centre productor és l'aspecte més destacat de la fase tardana, del qual se n'ha conservat múltiples evidències que permeten mostrar-lo àmpliament.

Un dels elements més significatius que testimonien aquesta probable producció vinícola, perfectament musealitzables i de fàcil comprensió per al públic en general, és la transformació de tres estances del balneum original en un *torcularium* o cup (lloc d'elaboració de vi). Així en l'àmbit 4 es conserva el basament de la part central d'una premsa de palanca, d'aproximadament 1,40 m. de diàmetre, lleugerament elevada sobre el paviment d'*opus signinum* de l'habitació. Aquest paviment fou obrat durant la instal·lació de la premsa, eliminant l'original i formant, en el nou sòl, una lleugera pendent vers l'antiga piscina (Àmbit 5), utilitzada ara com a cup o dipòsit, on el most, a través d'una perforació que es practica en el mur que delimita ambdues estances, serà dipositat per a la seva transformació en vi. A pocs centímetres del basament de la premsa també s'han conservat, excavats en el paviment, els dos encaixos per al sosteniment de l'*arbore*, biga vertical que serveix de suport per a la vara de la premsa. També, en relació a la premsa, en l'Àmbit 7 es conserva el forat per a l'encaix del contrapès, practicat en el paviment original.

Un altre dipòsit, molt ben conservat, fou localitzat en el denominat Àmbit 6. Construït de nou en aquesta segona fase, manté tot el revestiment d'*opus signinum* i disposa d'una petita cubeta en el fons, per a l'acumulació dels pòsits. També conserva un esglaó realitzat mitjançant un element arquitectònic amb motius vegetals reutilitzat.

D'altra banda, existeix un conjunt d'altres estructures que ben probablement estan relacionades amb la producció de vi però que encara romanen pendents d'estudi i que amb tota certesa vindran a completar la riquesa d'aquest aspecte de l'Horta Farrerons. Ens referim per exemple al conjunt de basaments per al sosteniment d'estructures aèries (pals verticals) localitzats en l'àmbit 9, diverses estructures de l'àmbit 15 així com potser també els basaments de pedra documentats en l'àmbit 20.

En darrer lloc, cal fer especial esment a la gran quantitat de fosses per a la col·locació de *dolia* (grans contenidors) que s'ha documentat en bona part de les habitacions de l'edifici octagonal, característiques i element indispensable en el centres productors per a l'emmagatzematge del vi. En alguns casos concrets, com els àmbits 8 i 13, les habitacions es convertiren en veritables *cellae vinariae*, o cellers. També destaca la localització de tres *dolia* senceres i *in situ*, completament enterrades i segellades, així com la gran quantitat de fragments d'aquest tipus de tenalles.

4.6. La forja de ferro.

Paral·lelament a la producció de vi, durant el segle V l'Horta Farrerons es transformà en un veritable taller de forja de ferro. Són nombroses les restes que s'han conservat d'aquest treball artesà, que permetran la possibilitat de mostrar el procés de fabricació d'eines amb aquest metall. Probablement el taller de l'Horta Farrerons produïa utensilis que eren emprats per les necessitats de la pròpia instal·lació vitinícola del jaciment com per la resta d'activitats econòmiques i domèstiques de la vil·la tardorromana.

El conjunt d'estructures relacionades amb la producció de ferro és un dels més importants de Catalunya, on si bé no és rara la localització d'algunes cubetes de combustió, no hi ha constància de masses conjunts amplis d'estructures que puguin ser identificats com a veritables tallers de forja.

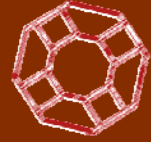
La situació de la majoria d'estructures relacionades amb la forja de ferro es situen principalment a la meitat est de l'edifici octagonal, identificable, per tant, com la zona principal del taller metal·lúrgic. Destaca en primer lloc la gran quantitat de cubetes de combustió o forns baixos per a la reducció del mineral de ferro, gairebé una vintena, localitzats majoritàriament en l'àmbit 15 o pati central de l'edifici. Les cubetes corresponen a petits forns de reducció mitjançant el mètode directe, aconseguint una temperatura aproximada de 1100-1200°C a través de l'aire impulsat per manxes, que permetia fondre el mineral. En molts d'ells s'hi ha trobat restes d'escòria de ferro, juntament amb el residu de la càrrega de carbó vegetal.

Extraordinària és també la conservació de la base d'un gran fogar de planta gairebé circular, d'aproximadament 1,40 m de diàmetre i adossada en un dels angles de l'antic atri, constituïda per una solera de petites pedres i material ceràmic (*tegulae, dolia*, etc.) recoberta per una capa d'argila completament cremada, actuant tot ell com a material refractari. Just al costat, s'hi localitzà una cendrera. En general, hi ha escassos paral·lels d'estructures similars, tractant-se d'un dels casos més ben conservats de fogar de forja romana.

Formant part del mateix taller metal·lúrgic, destaca també la localització d'un altre fogar o llar oberta realitzada mitjançant una *tegula* delimitada per altres fragments ceràmics col·locats verticalment, que es localitzà completament coberta de cendres i esquarterada per les altes temperatures que havia assolit.

En darrer lloc s'ha de fer esment a les restes localitzades en l'àmbit 20, on s'ha localitzat tres basaments de pedra als laterals i al centre de l'habitació i on el paviment, d'*opus signinum*, presentava clares restes d'haver estat sotmès a foc directe. Si bé encara està en procés d'estudi, cal pensar en la possibilitat que aquesta habitació formés part del conjunt del taller metal·lúrgic i que precisament els basaments de pedra corresponguin a les encluses o al seu suport.

4.7. El mil·liari i la Via Augusta.

La intervenció arqueològica de l'any 2006 a l'Horta Farrerons va permetre descobrir una inscripció en un basament de pedra de l'àmbit 9. En aquell moment ja es va fer evident tant que la pedra, de forma cúbica, havia estat reutilitzada com que la inscripció, que feia al·lusió a un emperador, era força tardana. Atès que durant aquella campanya no es finalitzà l'excavació d'aquell àmbit, hom considerà convenient no extreure el monòlit fins a la documentació exhaustiva de tota l'habitació, així com tampoc, per aquest motiu, difondre la troballa. Durant l'excavació de l'any 2008 es va poder finalitzar el registre d'aquest àmbit així com extreure la pedra, juntament amb un altre basament, que resultà ser un nou fragment de la mateixa inscripció.

Malgrat que la peça roman encara pendent d'un estudi acurat, les primeres interpretacions, ja des de l'any 2006, afirmen que es tracta clarament d'un mil·liari. Essent així, el monòlit esdevindrà un element d'importància cabdal per a l'estudi de la xarxa viària romana d'Hispania, principalment per la inusual troballa de nous mil·liaris i la més que significativa aportació a l'estudi de la Via Augusta al seu pas pel Maresme.

La inscripció va ser realitzada sobre un bloc de pedra arenisca, possiblement procedent de Montjuïc, de forma cúbica allargada, del que se'n conserven dues de les tres parts, mancant la superior. El text està molt mal gravat i ordenat, amb les línies inclinades cap avall d'esquerra a dreta i amb disposicions irregulars de lletres, fruit de la improvisació i absència de càlcul en la planificació del text. El gravat inclou el següent text:

- - - - -
 - - - [IV]
 - NIORI NO
 - BILISSIMO
 - CAESARI
 - BONO RE[I]
 - P(ublicae) NA
 - TO

Es tractaria possiblement bé d'una menció a l'emperador Licini el Jove o bé de Constantí II, dels quals es té constància de l'existència d'altres mil·liaris a Hispania. Si bé és menys probable, tampoc es pot descartar que l'emperador referenciat sigui Valentinià II. En qualsevol cas, el mil·liari es pot emmarcar cronològicament en el segle IV dC.

La troballa d'aquest mil·liari a l'Horta Farrerons esdevindrà ben probablement una peça clau en l'estudi de la xarxa viària romana i concretament de la Via Augusta. Per al futur centre d'interpretació serà doncs un element d'importància cabdal per a l'atracció de públic en general i esdevindrà la base per exposar el sempre atractiu capítol de les vies romanes.

D'altra banda, l'existència del mil·liari pot fer variar les diverses interpretacions històriques i arqueològiques sobre l'edifici octagonal de l'Horta Farrerons i el conjunt de la vil·la romana, doncs obra la porta a plantejar amb clars arguments la hipòtesi de que les restes corresponguin a una mansió, estació de parada i fonda de les vies romanes, qüestió que des de l'equip d'excavació s'ha anat debatent ja des de bon principi.

4.8. La necròpolis.

Ja durant l'excavació de l'any 2001 es va posar de manifest que el conjunt arqueològic de l'Horta Farrerons disposava, a més de les restes arquitectòniques de la pròpia vil·la i de les instal·lacions artesanals, d'una petita però més que significativa necròpolis.

Les primeres inhumacions foren localitzades durant l'excavació del *balneum*, exhumant-se dos individus en l'àmbit 2 i un en l'àmbit 3, tots ells dipositats en fosses simples. Una de les inhumacions de l'àmbit 2 disposava d'una olla de ceràmica de cuina com a aixovar funerari. Posteriorment, a finals de l'any 2001, l'excavació del sector occidental del jaciment, fora de l'edifici, va permetre localitzar i documentar un conjunt de set sepultures, totes elles a excepció d'una, també en fossa simple, formades per tombes realitzades amb caixa de *tegulae*, a doble vessant o formant una cista i, singularment, senyalitzades mitjançant el cobriment de la tomba bé amb una coberta de pedres bé amb una capa d'*opus signinum*. La conservació d'aquestes tombes era realment excepcional, circumstància que va permetre documentar exhaustivament el sistema constructiu de les tombes. Aquests sistemes de senyalització no són excessivament freqüents, però sí que han estat documentats també en necròpolis tardanes, per exemple a Barcelona o a Empúries. La reconstrucció de les sepultures, amb la caixa de teules i el sistema de senyalització superior, pot ser un dels elements més atractius de la musealització de l'Horta Farrerons.

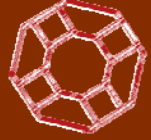
Una qüestió significativa es la situació del conjunt d'inhumacions, totes elles situades a l'extrem occidental del jaciment, a excepció d'una que fou localitzada al sector nord, de forma aïllada. Per tant, la concentració dels enterraments manifesta que l'entorn del departament que havia constituït originalment l'antic *balneum*, es transformà, segles més tard, en una zona sagrada, circumstància bastant habitual en diverses vil·les romanes.

Cronològicament, la necròpolis de l'Horta Farrerons es situa aproximadament en el segle VI i significa la darrera fase d'ocupació del jaciment arqueològic. Posteriorment, un cop abandonat el cementeri, no es té constància de cap altra activitat, deixant les ruïnes a mercès del temps.

L'any 2005 es va dur a terme l'estudi antropològic de d'un total de 14 tombes, amb un total de 15 individus, majoritàriament masculins. El resultat de l'anàlisi conclou que es tracta majoritàriament (73,33%) d'individus infantils, freqüència molt elevada en comparació amb d'altres nuclis de població contemporanis. Dels individus adults, cap d'ells havia assolit l'edat senil, sinó que es tracta de joves que fins i tot no havien arribat a ser adults madurs. Es tracta, per tant, d'una població molt jove amb una escassa esperança de vida.

L'estudi també aporta que corresponen a individus de notable robustesa, assolida a partir de les dures condicions laborals i de vida, que n'han condicionat també l'estatura, lleugerament inferior a poblacions contemporànies. Les males condicions de vida queden paleses en lesions oosteoarticulars i entesopaties (artritis, etc.) que deixen clara l'existència de processos infecciosos i de mala alimentació, evidenciada també una freqüència elevada de càries.

4.9. Rituals i cultes: paganisme i cristianisme.

Les diverses intervencions arqueològiques a l'Horta Farrerons han posat de manifest un important aspecte de la societat de l'antiguitat tardana: l'associació i convivència de ritus, cultes i creences de la religió pagana i de la religió cristiana, fet que permet pensar en una vertadera simbiosi entre ambdues religions.

El món de les creences és, per tant, un altre aspecte ben representat a l'Horta Farrerons i que pot esdevenir un referent en l'estudi arqueològic dels inicis del cristianisme i un nou i important atractiu del centre d'interpretació. Són ben escassos, pràcticament nuls, els exemples d'aquesta convivència de creences paganes i cristianes en jaciments arqueològics, i encara menys en el marc cronològic de l'antiguitat tardana (segle V), quan habitualment es dona pràcticament per fet el domini de les pràctiques cristianes.

A l'Horta Farrerons un dels aspectes més sorprenents durant les diverses campanyes d'excavació ha estat la localització de diverses inhumacions d'individus perinatals (nounats) en el subsòl de diverses habitacions. Es tracta d'un cas ben particular i que obra de nou la porta a l'estudi d'aquests enterraments, doncs no és gens habitual la seva documentació en contextos tardorromans.

Les inhumacions d'infants morts en el part o poc després és una pràctica molt habitual en els jaciments d'època ibèrica, on estan documentats nombrosos casos. Són diverses les interpretacions d'aquestes inhumacions, però de forma general s'acostuma a acceptar que es tracta d'una pràctica ritual propiciatòria. En època romana es tenen constància també d'alguns casos d'inhumacions perinatals (com a l Portal de la Magdalena, a Lleida, d'entre el segle I i II dC), però són molt poc freqüents. En el Baix Imperi i l'època tardorromana, com el cas de l'Horta Farrerons, són ara per ara, una singularitat.

A l'edifici octogonal hom a documentat quatre inhumacions de nounats, totes elles en habitacions diferents i totes elles, com és habitual des d'època ibèrica, sota el sòl de l'àmbit a tocar d'un mur. Cronològicament s'emmarquen en la fase industrial de l'edifici, és a dir, durant el segle V. Les tendències interpretatives més recents acostumen a pensar que aquest tipus d'inhumacions en espais productius van associades a canvis d'activitat.

També hem de fer esment de la possible ofrena ritual d'un petit animal (pendent d'estudi) localitzat en una de les habitacions, col·locat en una fossa excavada al subsòl, que de nou ens remet a les tradicionals pràctiques del culte pagà.

Respecte a la petja del cristianisme, destaca la localització, en la darrera intervenció arqueològica, l'any 2008, d'un crismó rudimentari cisellat en un dels murs del denominat àmbit 9. El crismó, monograma del nom de Crist, es començà a incloure ja en les monedes de Constantí (des de l'any 315), a partir d'on fou molt habitual, en l'antiguitat tardana, incorporar-lo en sarcòfags, decoracions de llànties, etc.. A les necròpolis paleocristianes de Tarragona, per exemple, a finals del segle IV ja és documentat.

4.10. Els materials arqueològics.

El conjunt d'intervencions arqueològiques que han permès excavar exhaustivament la seqüència estratigràfica de l'Horta Farrerons han aportat un important volum de materials arqueològics de tot tipus. La quantitat de material ocupa més de 125 caixes i s'ha de comptar amb milers de fragments ceràmics.

Respecte a la ceràmica, material més abundant amb escreix, s'ha localitzat principalment ceràmiques de cuina i nombrosos fragments de *dolia*, els grans contenidors, circumstància bastant freqüent en l'època tardorromana. Destaquen les tres *dolia* senceres localitzades *in situ* així com diverses olles també completes o pràcticament. Tot i així, es compta amb materials ceràmics de significatiu valor, com diversos atuells de vaixel·la fina d'importació (T.S.Africana i DSP), diverses àmfores, fragments de llànties, etc.

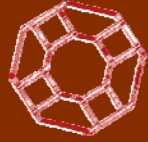
Entre la resta de materials, l'Horta Farrerons ha proporcionat diversos fragments d'estris de ferro, restes d'ornaments de bronze, monedes, estris realitzats amb os o una considerable quantitat de restes de fauna, entre les que destaquen les restes malacològiques. Tampoc podem oblidar la gran quantitat de materials constructius, que permetran exposar els sistemes de construcció d'època romana, que van de restes de pintura i d'estucats a tots tipus de maons i teules, passant, per exemple, per fragments de columnes i d'elements estructurals realitzats amb marbre.

D'altra banda no hem d'oblidar els materials procedents d'altres indrets de la pròpia vil·la romana de Can Farrerons o d'altres jaciments arqueològics de Premià de Mar, objectes que hom pretén que siguin exposats, sempre dins en el context corresponent, en el futur Centre d'Interpretació.

Dels materials procedents d'intervencions en altres sectors de la vil·la romana cal citar en primer lloc el mosaic localitzat l'any 1969 a l'actual núm. 229 del carrer Gran Via, que hom proposa que sigui valorada, en el projecte museogràfic, la seva recuperació i integració, almenys parcialment, en el futur recinte. D'altra banda, a tall d'exemple, cal integrar el significatiu conjunt de més de 40 àmfores de producció local, del segle I, la piqueta de ferro o les restes de bigues de fusta amb claus de ferro localitzades en el solar entre la Gran Via i els carrers Santiago Rusiñol i Jacint Verdaguer. També cal referència al nombrós material arqueològic exhumat en la intervenció que es féu al barri entre els anys 1999 i 2000 per la instal·lació d'un col·lector, on a part de l'abundant material ceràmic hi ha un formidable conjunt d'estris de ferro, bronze i d'os.

Entre els objectes procedents d'altres intervencions arqueològiques al terme municipal de Premià de Mar cal tenir present que les diverses excavacions i troballes al llarg dels anys permeten disposar d'una àmplia mostra de materials de tots els períodes, des de ceràmiques de Neolític fins a ceràmiques d'època moderna, estris que permetran caracteritzar tota la història del municipi. Posem per exemple, el conjunt de fragments ceràmics neolítics i de l'Edat de Bronze localitzats en els denominats Frigorífics, els objectes d'època ibèrica exhumats a la Plaça de la Sardana, les peces ceràmiques de la necròpolis romana d'El Palmar o de les estructures del carrer de la Mercè i els diversos lots de ceràmiques medievals i modernes que s'han anat recuperant en múltiples seguiments arqueològics duts a terme al municipi.

4.11. Les restes arqueològiques de Premià de Mar.

El terme municipal de Premià de Mar posseeix un important quantitat de restes arqueològiques conegudes, moltes d'elles formant part de diversos jaciments arqueològics i d'altres procedents de localitzacions disperses de materials ceràmics. La riquesa arqueològica del municipi abraça un ampli ventall cronològic que permet escenificar la història del municipi i de la pròpia comarca des del Neolític fins a l'època contemporània. Del conjunt de restes que s'ha anat recuperant, destaca especialment el volum de materials ceràmics, amb diverses peces d'especial interès.

Del període Neolític s'ha localitzat restes ceràmiques de l'anomenat estil Montboló al jaciment dels Frigorífics, on també s'han trobat restes de l'Edat del Bronze amb indicis de producció de metalls. També existeixen evidències de restes del Bronze Final i de la I Edat del Ferro, especialment a la Plaça de la Sardana, on alhora es van recollir restes ceràmiques d'època ibèrica.

La majoria de restes arqueològiques descobertes a Premià de Mar corresponen a l'època romana, essent nombrosos els indrets on s'ha pogut documentar l'aparició d'algun tipus de resta. El jaciments arqueològics més ben coneguts són , però, el del Carrer de la Mercè, el del Palmar i la pròpia vil·la de Can Farrerons.

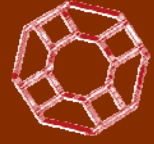
Les restes del carrer de la Mercè foren localitzades l'any 1997 a arrel d'un seguiment de les obres de renovació de la xarxa del clavegueram. Es tracta d'un establiment iberoromà, d'entre els segles II i I aC. del que se'n va poder documentar algunes estructures d'un edifici que formaria part d'un petit hàbitat. S'hi van trobar restes que indicaven la possible existència d'un teler (concentració de ponderals) i restes d'estuc en diverses parets que indiquen ja un forta romanització.

D'altra banda, el jaciment del Palmar Hotel, situat arran de la carretera N-II, a l'extrem sud-oest del terme, correspon a una important necròpolis datable entre els segles II i IV dC descobert inicialment l'any 1968. Es té constància que l'any 1976 foren destruïdes entre 50 i 70 tombes de diversa tipologia, la majoria d'elles realitzades amb estructures de *tegulae*. La importància de la necròpolis dóna fe de l'ocupació d'aquest territori per un significatiu nucli de població.

Aquest conjunt de restes, sumades al volum de dades que es disposa de la pròpia vil·la romana de Can Farrerons, proporciona una més que significativa mostra de l'evolució de l'ocupació humana en el territori de Premià així com també de l'entorn. L'exposició i confecció d'un discurs il·lustratiu d'aquestes diverses fases històriques mitjançant els materials arqueològics és de ben segur un atractiu de gran potencial per a la població.

En aquest ventall de restes s'hi ha de sumar les diverses evidències tant arqueològiques com històriques i documentals de la història medieval i moderna de la vila. No poden ser menystingudes algunes restes de ceràmiques medievals o de pisa blava catalana, petjades de les antigues masies de Premià de Mar, o pròpia formació del nucli de l'anomenat Barri de Mar, vers el segle XVII, elements amb els que hom considera que és imprescindible concloure, o iniciar, malgrat que pugui ser a manera d'esbós, el discurs del Centre d'Interpretació de la vil·la romana de Can Farrerons .

5. PLANS D'ACTIVACIÓ

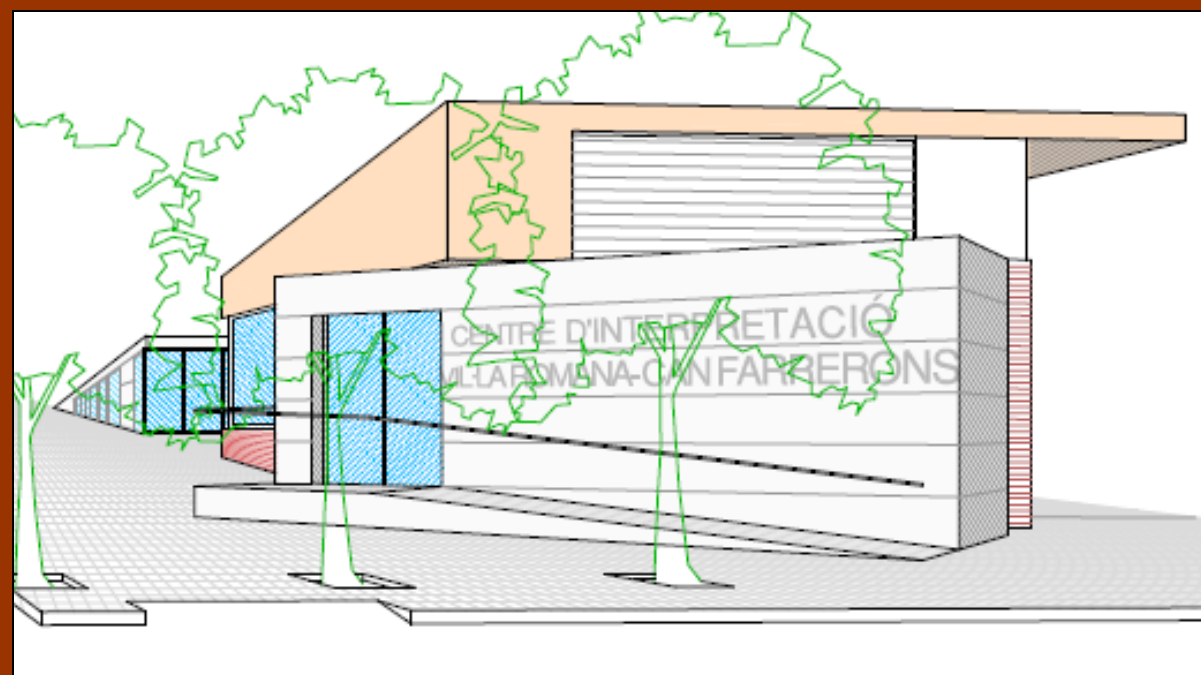
5.1. Generalitats

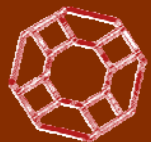
El recorregut per a l'assoliment dels objectius definits en aquest Pla Director passa pel desenvolupament d'una sèrie de planificacions imprescindibles per transformar l'estat actual de les restes arqueològiques de l'Horta Farrerons en un Centre d'Interpretació.

Aquestes planificacions, que poden ser degudament ampliades i extensament desenvolupades, són principalment les següents:

1. Desenvolupar un **Projecte de Musealització** unitari que incorpori el conjunt de projectes per dur a terme per a l'obertura del Centre d'Interpretació en tot detall
2. Desenvolupar un **Pla d'actuacions arqueològiques** que permeti donar per conclusa definitivament l'excavació, documentació i anàlisi de totes les restes arqueològiques exhumades.
3. Desenvolupar un **Pla de Restauració i Consolidació** d'estructures que permeti garantir la conservació de les restes i musealitzar-les.
4. Desenvolupar un **Pla Arquitectònic** que incorpori un projecte constructiu definint els espais necessaris per a l'obertura del centre amb totes les instal·lacions adequades.
5. Desenvolupar un **Pla Museogràfic** que defineixi el concepte de Centre d'Interpretació que es vol assolir i mitjans d'interrelació entre les restes i el públic.
6. Desenvolupar un **Pla d'Usos i de Gestió** on s'especifiquin els criteris i sistemes de gestió de l'equipament i els usos a que serà destinat.
7. Desenvolupar un **Pla de Difusió i Comunicació** que determini els sistemes i mitjans amb els que s'assolirà la divulgació del Centre d'Interpretació.
8. Desenvolupar un **Pla Econòmic** que permeti obtenir el finançament per a l'execució de tots els projectes definits, l'obertura al públic de l'equipament i la seva gestió i manteniment.
9. Desenvolupar un **Pla d'Execució** coherent tant amb l'objectiu final, amb les dinàmiques reals d'execució de les diverses parts i amb els recursos econòmics.

D'aquest conjunt de plans se'n fa seguidament una sinopsi dels continguts bàsics que han de ser contemplats.

5.2. El Projecte de Musealització.

El camí per assolir la transformació del recinte actual que acull les restes arqueològiques en un Centre d'Interpretació passa essencialment per la redacció d'un Projecte de Musealització que concreti detalladament tots els plans que s'han de desenvolupar i executar.

Aquest Pla Director és tan sols la base per assolir aquest objectiu i assenyala precisament aquests passos. No és l'objectiu d'aquest Pla la indicació i planejament de tots els processos tècnics, humans i materials, que han de finalitzar en l'obertura del Centre d'Interpretació. El detall de totes les necessitats i requeriments l'ha de definir un **Projecte**.

- Per tant, és cabdal l'elaboració d'un **Projecte de Musealització**, entès com el conjunt de projectes que ha de definir el futur Centre d'Interpretació. Emprem la paraula "musealització" ja que ens ha semblat la més encertada per agrupar tots els aspectes necessaris, però no significa que ens referim únicament als museogràfics.
- El Projecte de Musealització **ha de ser un de sol** que incorpori tots els components que han d'intervenir en la formació del Centre d'Interpretació, ja que tots aquests estan estretament interrelacionats i depenen uns dels altres. Seria un greu error plantejar per diverses bandes, amb equips diferents i en moments diferents el Projecte Arquitectònic, el Projecte de Restauració o el Projecte Museogràfic. Cadascun dels plantejaments depèn de l'altre i han de ser pensats i discutits de forma conjunta. Per això
- Cal definir i concretar quin és l'objectiu final del Centre d'Interpretació, què és el que es vol mostrar a la societat i com es vol mostrar. Cal per tant, en primer lloc, que el projecte disposi des de bon inici d'una **idea clara**, modificable evidentment per l'evolució del propi treball, de què serà el Centre d'Interpretació de la Vil·la romana de Can Farrerons.
- El Projecte de Musealització per tant haurà d'incloure tots els aspectes, pràcticament fins al darrer detall, incorporant especialment:
 - El projecte arquitectònic de l'edifici que acull les restes, incorporant tots els elements necessaris tant per normativa (accessos, lavabos, magatzems, etc.) com pel propi tractament expositiu i de conservació de les restes (il·luminació, passarel·les, deshumificadors, etc.) com per la gestió del propi centre (recepció, despatxos, aules, etc.). S'ha de definir tots els components, dels espais, fins als materials i acabats.
 - El projecte de consolidació i conservació de les restes, estretament lligat al de musealització, que ha de concretar els mètodes i mitjans de consolidació i conservació tant a curt com a llarg termini (manteniment) així com, punt extremadament important, fins a quin punt es reconstrueixen i com les diverses estructures i elements arqueològics del jaciment.
 - El projecte museogràfic, íntimament lligat a l'arquitectònic per la disponibilitat d'espais, de consolidació d'estructures per la definició de la reconstruccions i, evidentment, al discurs expositiu, divulgatiu i educatiu que es vulgui oferir. Haurà de definir al detall l'ús de cada habitació de l'edifici octagonal (recreació, exposició, mixte, etc.) i dels espais lliures del recinte, concretant quin tipus de tractament rebran les restes, la magnitud de les possibles reconstruccions, l'accessibilitat a diversos àmbits, els sistemes

d'exposició de materials arqueològics i els sistemes d'exposició dels discursos divulgatius.

- El projecte de gestió, que haurà de concretar els espais i necessitats per usos polivalents (projeccions, aules, tallers, etc.) i per a la pròpia gestió del recinte (despatx, magatzem, etc.).

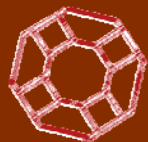
Aquest Projecte de Musealització ha de ser redactat i elaborat per un equip de multidisciplinar de professionals especialistes en els diferents camps i que disposin d'acreditació i solvència en el coneixement del jaciment arqueològic o de casos molt similars. La singularitat del conjunt arqueològic i l'ambició del projecte no és mereix un tractament escadusser, sinó al contrari.

L'Ajuntament de Premià, propietari de les restes i administració que en serà responsable s'ha d'involucrar decididament amb tots els agents per tal de que el projecte no es vegi estancat, aturat i mancat de qualsevol aspecte.

L'equip redactor haurà de ser constituït com a mínim per:

- El tècnic de cultura i patrimoni de l'Ajuntament de Premià de Mar.
- El tècnic d'obres públiques i urbanisme de l'Ajuntament de Premià de Mar.
- L'arqueòleg que ha dirigit les intervencions arqueològiques al jaciment.
- Un equip d'arquitectes amb coneixement del jaciment arqueològic i/o que hagi realitzat projectes similars.
- Un expert en restauració de jaciments arqueològics.
- Un expert en museografia aplicada al patrimoni cultural.
- Un dissenyador d'espais expositius amb experiència amb el patrimoni cultural.
- Un dissenyador gràfic amb experiència amb el patrimoni cultural.
- Un tècnic industrial expert en instal·lacions d'espais expositius.

5.3. Pla d'actuacions arqueològiques.

Si bé el gruix de les actuacions arqueològiques a l'Horta Farrerons es pot donar per conclòs, hi ha diversos treballs intrínsecs d'aquestes que no s'ha dut a terme fins ara per manca de pressupost. També existeixen diverses zones, molt concretes i reduïdes, on s'hi ha pogut excavar per diversos motius però que per múltiples circumstàncies, com la pròpia musealització, requereixen l'actuació arqueològica. Alhora, la necessitat de formar un nou accés al Centre d'Interpretació, del qual aquest Pla en presenta l'avantprojecte, requereix l'excavació de l'àmbit afectat, actualment fora del perímetre del recinte.

Es manifesta per tant un conjunt d'actuacions arqueològiques que són completament imprescindibles per a l'assoliment dels objectius del Pla Director. Aquestes actuacions es poden distingir entre treballs d'excavació i treballs de documentació i estudis analítics aplicables a l'arqueologia.

EXCAVACIÓ

- Excavació i documentació d'aquells punts on no s'ha pogut dur a terme l'excavació arqueològica per l'existència d'estructures sense consolidar, Cas per exemple de la porta existent entre els àmbits 10 i 11 o l'angle nord de l'atri, entre els àmbits 8 i 17.
- Excavació i documentació d'aquells punts on no s'ha pogut dur a terme l'excavació arqueològica per innaccessibilitat, com l'angle sud-oest del recinte, a l'exterior de l'octàgon.
- Realitzar com a mínim un sondeig en l'àmbit 20, sol·licitant el desmuntatge parcial del paviment d'*opus signinum* existent, per identificar l'estratigrafia i restes arqueològiques que romanen al subsòl i valorar-ne l'entitat. En el cas que es localitzin restes d'especial interès s'haurà de valorar l'excavació de tot l'àmbit i el conseqüent desmuntatge total, o pràcticament, del paviment.
- Excavació i documentació arqueològica del sector on s'habiliti el segon accés al recinte museístic.
- Control arqueològic de qualsevol tipus de treball que es dugui a terme en el recinte museístic i que sigui susceptible d'afectar o malmetre les restes arqueològiques.

DOCUMENTACIÓ

Totes les intervencions arqueològiques realitzades a l'Horta Farrerons s'han centrat en l'excavació del sediment arqueològic. Tots l'entramat de murs de l'edifici octagonal no ha estat objecte d'atenció, a excepció de trams puntuals, per manca de pressupost. Pràcticament cap mur ha estat netejat degudament, romanent pràcticament tot l'edifici amb una capa de sorres i argiles incrustada en els paraments i cobrint amb tota certesa un bon nombre d'elements d'interès (forats de bastida, elements de suport, etc.) que requereixen la seva documentació.

Tampoc s'ha dut a terme la documentació gràfica (dibuix) de cap parament, a excepció d'un alçat parcial del *balneum* realitzat l'any 2001, ni el registre i descripció acurada de cada un dels murs, de la factura constructiva i de possibles elements inserits.

Per tant, per donar per conclosa la documentació arqueològica de l'Horta Farrerons, imprescindible a tots els efectes tant per la musealització del jaciment com per la pròpia investigació científica, s'haurà de dur a terme, **un cop realitzada la neteja de les estructures i prèviament a la seva consolidació**, els següents treballs:

- Anàlisi i registre exhaustiu de tots els murs de l'edifici octagonal, prenent la totalitat de les característiques, sistema constructiu, materials d'obra emprats i estructures que pugui contenir.
- Documentació exhaustiva dels paraments de l'edifici octagonal mitjançant un làser escàner, que ha de permetre obtenir de cada parament una malla 3D, les corbes de nivell, els perfils transversals i ortofotos. Els resultats d'aquest escaneig seran imprescindibles per la documentació del jaciment arqueològic com per a futures projeccions i recreacions virtuals de les restes.
- Documentació exhaustiva a nivell planimètric dels paraments de l'edifici octagonal, mitjançant el dibuix a detall de tots els elements singulars i d'aquell paraments on el làser escàner no pugui obtenir, per impediments d'estacionament, una correcta documentació.

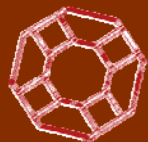
ANALÍTIQUES

Llevat de l'estudi antropològic de les inhumacions (a excepció de la localitzada l'any 2006) i de l'estudi numismàtic que s'ha dut a terme l'any 2008 del conjunt de monedes localitzades a l'Horta Farrerons, no s'ha realitzat cap més anàlisi del conjunt de restes arqueològiques exhumades.

Dur a terme una sèrie d'anàlisis de materials, sediments i altres restes és imprescindible especialment per a la interpretació i coneixement del jaciment arqueològic. Els resultats que se'n puguin obtenir poden resultar ser la base fonamental per a la formació d'hipòtesis ben fonamentades i conseqüentment per a la formació del discurs museogràfic i divulgatiu de les restes.

Serà indispensable la realització de

- Anàlisis químiques (sediments i components de materials)
- Anàlisis arqueometal·lúrgiques (metalls)
- Anàlisis arqueozoològiques (fauna)
- Anàlisis antracològiques (carbons)
- Anàlisis fitològiques (botànica)
- Anàlisis arqueomètriques (ceràmiques i resta de materials)
- Anàlisis radiocarbòniques (datació)
- Anàlisis geomorfològiques (geologia i sedimentació)
- Anàlisis lítiques i petrogràfiques (pedres)
- Etc.

5.4. Pla de restauració i consolidació.

Una de les primeres prioritats que requereix el jaciment arqueològic és el conjunt d'actuacions de neteja i consolidació de les estructures conservades. Aquests treballs constitueixen també una preferència en l'execució d'aquest Pla Director ja que de la neteja i consolidació d'estructures en depèn gran part de la planificació i execució de les actuacions arqueològiques, arquitectòniques i museogràfiques.

A més, cal dir que tots els treballs de neteja i pre-consolidació poden desenvolupar-se immediatament, seguint les pautes indicades pels arqueòlegs que han excavat el jaciment, sense necessitat d'esperar a disposar del Projecte de Musealització.

CRITERIS D'ACTUACIÓ

- La metodologia a seguir per la consolidació i neteja de les restes s'ha de cenyir a un criteri estrictament arqueològic, amb una mínima intervenció, respectant les estructures originals i que sigui totalment reversible.
- La consolidació estructural ha de ser fàcilment identificable amb la col·locació d'elements separadors distingibles però no desproporcionats, tipus malla de fibra de vidre.
- Els materials utilitzats seran bé els originals del propi jaciment, si és possible, bé els més semblants als originals, unint-nos amb un morter tradicional de calç i sorra. En el cas dels arrebossats murals i dels paviments, es realitzaran els tractaments de consolidació amb morters de restauració.
- S'evitarà el contacte directe dels materials de la nova construcció (p.ex. el ciment) amb l'obra original ja que la seva composició química provocaria l'aparició de sals que afecten la composició de la pedra, degradant-la.

INTERVENCIONS A REALITZAR

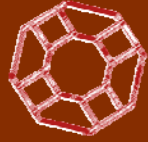
Els treballs de consolidació i neteja estan orientats a la conservació del jaciment fins que s'estableixi un criteri unitari per a la seva museïtzació, a partir del qual es determinarà les possibles reconstruccions parcials i els darrers acabats

La neteja, consolidació i restauració preventiva té com a finalitat l'estabilització dels murs originals i la conservació dels seus perfils irregulars. S'haurà de contemplar:

- **Estudi** i documentació de l'estat de conservació i patologies prèviament a l'actuació.
- Realització de **pre-consolidacions** d'elements susceptibles de desprendre's durant el procés de neteja (estucs, morters, paviments, etc.), mitjançant la injecció de morters lleugers de fixació i formació de bisellats.
- **Neteja mecànica** per a l'assoliment de:
 - Eliminació de les restes de terra acumulades als paraments i coronaments dels murs.

- Eliminació del morter de calç descohesionat i adherit a la superfície i juntes dels murs.
 - Eliminació de concrecions presents a amb projecció en sec d'abrasius suaus a baixa pressió, amb l'ajuda de raspalls i pinzells.
 - Eliminació de restes de ciment procedent de la construcció de del nou edifici.
 - Neteja dels revestiments murals i paviments d'*opus signinum*, combinant neteja en sec i humida.
- **Neteja química** de murs i revestiments per l'eliminació de sals i concrecions dures, amb aplicació d'apòsits.
 - **Consolidació interna** dels murs a les zones més disgregades amb injecció de morter tradicional per tornar a donar cohesió i curar les juntes en profunditat. Els elements ceràmics estructurals, així com elements de granit descohesionats, es consolidaran prèviament a la neteja amb silicat d'etil per aspersion, per tal de garantir la seva integritat.
 - **Consolidació externa dels paraments** i muntants de les portes, amb recol·locació de parts de parament desplaçat amb morter tradicional.
 - Reposició dels morters perduts a les juntes.
 - **Consolidació estructural:** reforç de les estructures abans de l'eliminació de les terres que les subjecten, especialment en el cas de l'accés entre l'àmbit 10 i 11 i diversos punts similars.
 - Consolidació de les restes d'arrebossats, empremtes del morter de l'encofrat i paviments conservats.
 - Segellat i bisellat de les vores amb morter de restauració.

5.5. Pla arquitectònic.

Atènyer l'objectiu d'obrir al públic el Centre d'Interpretació de la Vil·la romana de Can Farrerons implica adequar l'actual recinte que protegeix les restes en una veritable equipament cultural.

L'obertura al públic d'aquest futur equipament es regeix principalment pel seguit de normes urbanístiques, d'espais de concurrència pública, d'equipaments públics, d'accessibilitat i de seguretat i salut establertes a nivell general i local.

L'edifici actual és format per un recinte tancat amb perimetralment amb pantalles de formigó i una llosa de coberta. Disposa d'un accés mitjançant rampes cobertes en la vorera del carrer Santiago Rusiñol. Tot el recinte presenta l'estat resultant de la seva edificació bàsica, de l'any 2002, sense cap mena d'instal·lació i acabat. Fins i tot les rampes d'accés corresponen a les instal·lacions provisionals col·locades l'any 2003, que tot just compleixen les normatives de seguretat d'una obra.

En la necessitat de que l'actual recinte esdevingui un centre obert al públic, es fa palesa la necessitat de dissenyar la intervenció necessària per tal de dotar-la dels següents espais necessaris:

PROGRAMA CONSTRUCTIU

a) Espai d'activitat museística:

Està constituït per la totalitat del volum preservat sota la rasant de l'espai públic.

En ell si disposen les restes de l'edifici octagonal romà, sense que hi hagi cabuda per les dependències auxiliars imprescindibles per el funcionament del centre: els murs de soterrani i coberta circumscriuen un àmbit de protecció a gran part de la planta octogonal de l'antiga edificació, sense marge per a altres activitats que les del recorregut museístic a excepció de l'àrea central de l'edifici romà, l'atri, que, lliure d'estructures, esdevé un ampli espai per a múltiples usos.

b) Accessos:

És imprescindible disposar d'un accés alternatiu i complementari a les rampes ja realitzades (en la seva estructura) per tal de possibilitar un aforament per l'àrea museística de la planta soterrani superior a 100 persones i alhora permetre un accés a persones a minusvalia mitjançant un ascensor.

Aquest accés es planteja (veure ANNEX) en base a una escala i un ascensor adaptat i s'ubica en l'àrea on no es produeix una interferència amb les restes arqueològiques i per tant té un impacte molt reduït. Alhora es compagina aquesta ubicació amb les possibilitats de situació en la planta sobre rasant, dintre la zona de vorera, i seguint les tendències volumètriques de l'accés actual.

c) Dependències auxiliars:

La impossibilitat de disposar dels espais necessaris, per sota de la rasant, per a satisfer el programa en referència al despatx de direcció, arxiu, magatzem, sala polivalent, lavabos i dependències per a instal·lacions, requereix disposar d'un cos d'edificació, per sobre de la rasant de les voreres compaginant-l'ho amb la ubicació de l'escala i ascensor alternatiu a l'accés en rampes ja construïdes.

SUPERFÍCIE:

Superfícies construïdes/a construir :

PLANTA SOTERRANI:	Cos espai museístic edificació runes:	790,00m ²
	Cos rampes accés:	100,58m ²
	Ampliació escala accés alternatiu:	13,33m ²
	TOTAL SOTERRANI:	1003,91m²
PLANTA BAIXA:	Actual cos recepció:	34,77m ²
	Nou cos edificació auxiliar de dependències:	130,83m ²
	TOTAL BAIXA:	165,60m²
PLANTA ALTELL:	Sobre nou cos instal·lacions i serveis:	45,30m ²
	TOTAL PLANTA ALTELL:	165,60m²
	TOTAL:	1214,81m²

CRITERIS DE DISSENY:

En base a les necessitats programàtiques i possibilitats d'ocupació, s'han d'organitzar els volums de l'edificació:

Respectant l'accés a l'aparcament de l'edificació comercial i d'habitatges del conjunt existent de Can Farrerons.

Configurant el volum de l'escala d'accés al soterrani en una 1ª línia manifesta en la vorera de c/ E. Granados, amb descarada posició, envaint les visuals des de el c/ E. Granados.

Altrament es dissenyaran els dos volums del museu, per sobre de la rasant de vorera, en una evolvent a partir de la definició del pla de coberta del cos de rampes ja construïdes.

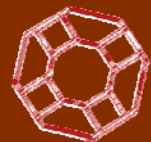
SINOPSI CONSTRUCTIVA:

Estructura:

- Estructura lleugera (metàl·lica) en el cos d'edificació destinat a les dependències auxiliars (despatx, magatzem, sala polivalent, lavabos i instal·lacions) recolzada en els pilars centrals del soterrani i pilars damunt dels murs perimetrals, embolcall de l'àrea arqueològica.

Tancaments:

- Fàbrica de totxo manual vist, aplacat de pedra natural en format regular i aplacat de plafons de fusta tractada.
- Coberta de planxa d'acer lacat i/o plastificat.

- Tancaments de fusteria d'alumini i vidre.
- Compartimentació interior amb envans de cartró guix i acer.

Instal·lacions:

- Aire condicionat.
- Deshumificador i termohigròmetres.
- Extinció i prevenció d'incendis
- Electrificació per a preses de corrent, il·luminació i força motriu.
- Fontaneria en sanitaris i extinció d'incendis.
- Ascensor
- Sanejament
- Alarma i elements antifurt

Acabats:

Paviments:

- Continu de formigó en àrees no musealitzables trepitjables de Planta Soterrani
- Paviments a imitació dels originals en àrees musealitzables.
- Gres en plantes baixes
- Escala de marbre
- Planxa d'acer en rampes
- Entramat metàl·lic i/o vidre laminat en recorreguts sobre espai arqueològic (salvaguardant els elements arqueològics).

Revestiments:

- Enguixat en paraments verticals de planta baixa.
- Estuc a la calç en paraments verticals soterrani
- Fals sostres: fonoabsorbents de guix i/o de fibres vegetals.

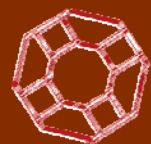
Altres elements:

- Claraboia de vidre i acer, centrada a la planta octagonal.
- Baranes d'acer i vidre en rampes interiors i exteriors i escales.

EXIGENCIA PREVIA EN PLANEJAMENT URBANÍSTIC:

L'edificació proposada com a nou cos d'instal·lacions i serveis s'ubica en sol qualificat dintre la xarxa viària, per la qual cosa serà necessària la redacció i tramitació prèvies de la figura urbanística corresponent, per tal de possibilitar l'edificació.

5.6. Pla museogràfic.

El pla museogràfic del futur Centre d'Interpretació de la Vil·la romana de Can Farrerons és el principal document sobre el que s'ha de fonamentar el Projecte de Musealització unitari. El Pla Museogràfic ha de respondre i definir la conceptualització del centre d'interpretació i els seus continguts.

CONCEPTUALITZACIÓ

- És imprescindible la formació d'una idea, d'un judici directriu, que constitueixi l'objectiu final d'allò en que es vol transformar les restes arqueològiques i el recinte actual.
- Cal que aquest document s'ajusti a les directrius del Pla Director, i s'hi especifiquin els continguts que es volen explicar, la seva representació (com i amb quins medis s'explica) i la seva distribució dins l'espai disponible.
- Tot i que el projecte museogràfic i el pla arquitectònic s'han de fer de forma coordinada i conjunta, ha de prevaler el discurs museològic, tot i que s'ha d'adaptar a les necessitats arquitectòniques.
- La presentació dels continguts ha d'estar determinada pel treball de conceptualització que s'hagi fet prèviament.

DEFINICIÓ I CARACTERITZACIÓ D'ESPAIS

- Caldrà definir quins són els espais destinats a ser musealitzats i quins espais seran destinats a altres usos i serveis del centre d'interpretació.
- Serà necessària la distinció d'aquells àmbits, espais o zones on s'hi realitzaran reconstruccions o recreacions de les restes originals.
- Per contra, s'haurà de determinar aquelles zones que es destinaran a contenir exposició de continguts, objectes i altres materials divulgatius o arqueològics.
- Cadascun dels espais s'haurà de caracteritzar en el seu context expositiu sense menystenir les característiques originals de les restes arqueològiques i com ens han arribat.
- La caracterització visual i contemplativa de les restes s'haurà d'adaptar mitjançant els sistemes específics (il·luminació, materials, textures, etc.) a les pròpies restes arqueològiques, conformant ambientacions respectuoses i alhora atractives i funcionals.

RESTAURACIÓ, RECONSTRUCCIÓ I REPRODUCCIÓ D'ESTRUCTURES ARQUEOLÒGIQUES

Atesa l'excel·lent conservació de les restes arqueològiques de l'Horta Farrerons caldrà definir els criteris i límits de la restauració, reconstrucció i reproducció de diverses estructures arqueològiques, posant de manifest els potencials que s'exposen en aquest Pla Director i assolint l'objectiu final d'oferir al gaudi públic les singularitats del jaciment. En aquest sentit les possibilitats són múltiples:

- Reconstrucció del *balneum*

- Reconstrucció del *torcularium* i *cella vinaria*.
- Reconstrucció del taller metal·lúrgic.
- Reconstrucció de la necròpolis.
- Reconstrucció d'elements aïllats (enterraments perinatals, *dolia*, etc.)

SISTEMES D'INTERMEDIACIÓ

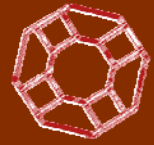
Caldrà desenvolupar les diverses propostes d'interacció en les restes arqueològiques i el públic, mitjançant:

- Les informacions textuais en diversos suports.
- Suports gràfics (diorames, dibuixos, maquetes, etc.).
- Els mòduls electrònics d'informació.
- Les reproduccions audiovisuals.
- La intermediació humana (guies).

RESTAURACIÓ DE MATERIALS ARQUEOLÒGICS

- Serà necessària una revisió i un estudi de tots aquells materials localitzats en el propi jaciment de l'Horta Farrerons, en la resta de la vil·la romana i, si s'escau, del terme municipal de Premià de Mar, que siguin susceptibles de ser restaurats i mostrats a la societat.
- Conseqüentment serà necessària una important inversió en la restauració de tot tipus de materials arqueològics.
- Caldrà valorar la possibilitat de sol·licitar al Museu d'Arqueologia de Catalunya el trasllat del mosaic localitzat l'any 1969 al carrer Gran Via i d'altres restes localitzades que pugui tenir dipositades en el solar, almenys parcialment. En qualsevol cas, la incorporació del mosaic en l'Horta Farrerons haurà de mostrar-se en un context molt específic i sense interferir en les restes pròpies de l'Horta Farrerons.

5.7. Pla d'usos i de gestió.

El Centre d'Interpretació ha de disposar d'un Pla d'usos i de gestió, fonamentat en uns criteris bàsics que responguin a les necessitats que genera aquest nou equipament i que permetin assolir els objectius plantejats en el Pla Director.

L'Horta Farrerons ha d'esdevenir un centre d'interpretació de la vil·la romana de Can Farrerons i del món romà a la zona. L'abandonament del lloc, la seva destrucció en època antiga i la cobertura per sediments l'han convertit en un jaciment arqueològic.

A partir de les excavacions arqueològiques, la recerca, els programes de consolidació, musealització i difusió transformaran el jaciment arqueològic en un centre d'interpretació, dotant-lo de significat i fent-lo comprensible a la societat. Es farà visible allò que ha estat ocult durant tants segles, però que sense les actuacions museogràfiques i de gestió adequades continuaria estant ocult a la major part de la societat.

Les característiques físiques de l'edifici, el seu emplaçament en un entorn urbà i delimitat pels sis costats defineixen i delimiten les possibilitats d'actuació. Per contra, la unitat física de l'edifici i la contundència de la seva arquitectura configuren un espai únic, singular i homogeni.

- Es proposa una gestió integrada dins l'organigrama de l'Ajuntament de Premià de Mar, reorganitzant, si cal, els organigrames de la regidoria de cultura i del Patronat del Museu, del qual en dependria la gestió del centre d'interpretació.
- L'any 2004 es va constituir la Fundació Privada "Museu Arqueològic Can Farrerons" amb l'objectiu de captar recursos externs. La fundació, per motius diversos, no ha desenvolupat l'activitat desitjada i caldrà valorar-ne la seva funcionalitat i manteniment.
- Proposar la declaració de l'Horta Farrerons com a Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN), amb l'objectiu d'assolir la màxima protecció i facilitar l'obtenció de recursos.
- Serà important mantenir els diversos acords que s'han establert amb institucions com l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC), el Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC) i el Museu d'Història de Catalunya (MHC) com a bases de recolzament científic i institucional i impulsar acords amb entitats privades, com el que s'ha establert amb ACESA Abertis, per a l'obtenció de recursos que garanteixin l'execució dels plans d'actuació i la recerca.
- Cal cercar l'equilibri entre el manteniment de l'estat de conservació i la voluntat de fer-lo assequible a tothom. Per tant, cal una explotació sostenible.
- També cal una explotació sostenible des del punt de vista econòmic, sense renunciar als objectius marcats en el Pla Director i a un cert punt d'utopia que ha de tenir tot projecte cultural, cal rendibilitzar al màxim les inversions i utilitzar tots els recursos ja existents possibles, tant estructurals com humans.
- Donades aquestes característiques, no s'entendria l'ambivalència d'espais per a usos aliens a la idiosincràsia del conjunt, si bé el context espacial de les restes, essent un marc ben singular, pot acollir puntualment determinats actes que no impliquin l'alteració de l'espai museístic ni de les restes arqueològiques (actes de presentació, conferències, etc.)

- Serà imprescindible el compliment de la normativa de museus, garantint la dotació dels personal imprescindible de gestió, conservació, administració i seguretat.
- S'haurà de valorar la gestió privada del centre o d'algunes de les activitats que s'hi desenvolupin (visites, tallers, etc.).
- També s'ha de tenir en compte la propera obertura de la biblioteca de Can Farrerons. Els dos equipaments ben segur que es podran relacionar i complementa en un mutu flux d'intercanvis.
- Serà imprescindible crear una oferta d'activitats constants per al públic en general i especialitzada puntual per al públic especialista.
- Dins el programa d'activitats caldrà valorar la relació i la proposició d'ofertes culturals amb la resta d'equipaments municipals i amb els centres d'interpretació o espais arqueològics musealitzats més propers.

EL PROGRAMA D'ACTIVITATS

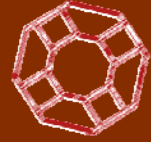
Des de que es van començar les excavacions a l'Horta Farrerons, l'any 2001, s'han anat fent diverses activitats de difusió per donar a conèixer els seus valors patrimonials, científics i culturals. Tant les excavacions mateixes com les actuacions de divulgació han tingut ressò mediàtic a nivell local i comarcal.

Es proposa una doble gestió de visites: les lliures i les concertades. Caldrà informar dins el Pla de Comunicació dels diferents horaris i formes de reserva.

- Les **visites concertades** en grups aniran guiades amb monitor que adequarà el llenguatge al nivell del grup. En aquest sentit es definiran diferents nivells que s'aplicaran quan correspongui: un primer nivell d'interpretació bàsic per a un públic general adult, diferents nivells educacionals per escolars (distingint entre primària i secundària i entre crèdits variables i crèdits de síntesi) i, finalment, un nivell tècnic o científic adaptat segons el grup receptor.
- Per les **visites lliures** s'oferirà un servei d'audioguies en diferents idiomes que permetran ampliar la informació dels plafons informatius.

Es programaran **activitats complementàries** arrel de la celebració de jornades significatives com el Dia internacional dels museus, el Dia internacional del museu o les Jornades europees del patrimoni.

5.8. Pla de difusió i comunicació.

La funció comunicadora en un monument, centre d'interpretació o museu no ha de ser només un deure sinó una vocació fonamental en el marc dels seus plans d'actuació.

La valorització i patrimonialització del jaciment de l'Horta Farrerons passa, ineludiblement, per la redacció d'un Pla de Difusió i Comunicació per aconseguir els objectius definits en el Pla Director.

Qualsevol altra activitat, pla o programa que s'hagi previst no poden assolir l'èxit sense un pla de difusió i comunicació que posi a l'abast de tots els ciutadans el coneixement i el valor patrimonial de l'Horta Farrerons i facilitar-ne el gaudi intel·lectual i estètic i constituir-se en espai per a la participació cultural, lúdica i científica de la ciutadania.

El Pla de Difusió i Comunicació en la seva redacció, haurà de tenir en consideració la definició de públics, els serveis que cal proposar, el programa d'activitats a organitzar i la comunicació externa.

LA DEFINICIÓ DE PÚBLICS

L'Horta Farrerons ha d'esdevenir un espai obert a tots els públics sense excepció, per això cal elaborar programes específics per a cada tipologia de públic. Per a un desenvolupament exitós d'aquesta premissa cal fer una avaluació prèvia de públics potencials, que permetrà millorar la rendibilització en la gestió de visites.

Cal delimitar els **àmbits d'actuació** dels programes de l'Horta Farrerons en tres: àmbit local, àmbit comarcal i àmbits específics:

- L'**àmbit local** incideix en programes adreçats als ciutadans del municipi de Premià de Mar i de la seva zona periurbana (sobretot Vilassar de Dalt i Premià de Dalt).
- L'**àmbit comarcal** permetrà establir xarxes de cooperació per establir rutes, itineraris i productes conjunts amb altres conjunts i béns immobles de la comarca temàticament relacionats amb l'Horta Farrerons, com La Fornaca (forns d'època romana de Vilassar de Dalt), la Vil·la romana de la Torres Llauder a Mataró, la *Cella Vinaria* de Teià, el temple romà de Can Modolell o les termes de Ca l'Arnau a Cabrera de Mar. Aquest àmbit d'actuació permetrà captar públics aliens a la realitat geogràfica i de procedències heterogènies.
- Pel que fa als **àmbits específics** són aquells que fan referència a públics especialitzats o estandarditzats que requereixen de programes de captació específic i materials d'interpretació propis. En aquest bloc s'inclourien els públics escolars, els grups de la tercera edat, els disminuïts i grups tècnics (arqueòlegs, museòlegs, arquitectes, etc).

ELS SERVEIS

L'avaluació dels serveis d'un centre d'interpretació, monument o museu ha d'incloure l'anàlisi de la seva carta de serveis, les condicions d'accessibilitat i els serveis d'atenció al públic. Per tant:

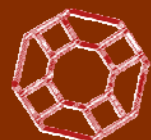
- L'accessibilitat ha de tenir en compte els indicadors urbans a les entrades de la població, a les vies principals, en els punts d'informació urbana i a l'entorn.

- Cal fer un estudi de les zones d'aparcaments de la zona, les places reservades a disminuïts, etc.
- S'ha de definir la senyalització externa, la tipologia i els suports. En aquest punt seria interessant adoptar un model que es pogués fer extensiu a altres elements o béns immobles del municipi.
- També cal definir la senyalització interna, la circulació del públic, el tipus de suports de la senyalització i els idiomes.
- És necessari concretar quin tipus d'atenció al públic es vol donar, definir el punt d'acollida on hi hagi la recepció amb la taquilla, guardaroja, serveis i botiga.
- Cal dissenyar una sèrie de serveis que es puguin oferir a través d'internet: les visites concertades, una visita virtual, informacions de continguts que es puguin baixar, etc.

COMUNICACIÓ

- Cal dissenyar la imatge institucional que afectarà a la senyalització externa i interna de l'Horta Farrerons a excepció de la senyalització viària que s'adaptarà a la normativa internacional.
- Cal dissenyar un protocol per a la política de difusió en els mitjans de comunicació.
- Cal dissenyar un o diversos *flys* informatiu que serveixi per a donar a conèixer l'Horta Farrerons com a jaciment però també com a centre d'interpretació, la seva ubicació i els serveis que s'ofereixen o com a mínim, com accedir a aquesta informació.
- Edició d'un petit llibre, adaptat al públic en general, de fàcil comprensió i ben il·lustrat on s'expliqui les restes l'Horta Farrerons i de la vil·la romana: el jaciment, la història de la investigació, el context geogràfic i històric, altres edificis similars de la romanitat, etc.
- Edició d'una monografia científica per al públic adult que mostri gran interès per les restes i per al públic especialitzat, incloent els resultats de totes les recerques realitzades, resultats interpretacions i conclusions.

5.9. Pla econòmic. Aproximació al pressupost.

Manifestament, el desenvolupament de qualsevol planificació o projecte i de qualsevol execució d'un treball no podrà dur-se a terme sense el finançament convenient. Assolir l'objectiu final d'aquest Pla Director requereix un important inversió econòmica i un esforç afegit per les administracions que hi estan implicades.

Malgrat aquest esforç econòmic, cal pensar en els beneficis culturals, socials, educatius i fins i tot econòmics que port a aportar aquest nou equipament. Si no es té consciència del que representa l'Horta Farrerons i del que pot representar, és preferible no fer cap pas endavant i segellar les restes. Potser en aquest sentit cal un cert canvi de mentalitat en molts àmbits de l'administració i d'entitats públiques i privades que puguin aportar finançament. L'arqueologia, malauradament, ha estat ben poques vegades objecte d'importants inversions, quan realment, en aquells casos en que s'hi ha apostat fort (vegis p.ex. la ciutat de Tarragona) s'ha convertit en un dels principals focus d'atracció cultural, educativa i turística.

Ha de ser especialment primordial la gestió dels recursos econòmics i per tant de la recerca de fonts de finançament. S'hi ha de destinar un equip humà convençut del que proposa i amb ple coneixement de les restes, dels seus potencials i de la capacitat de divulgació i difusió que duu inserida el conjunt arqueològic. Si és necessari caldrà que la gestió sigui encarregada a professionals especialitzats. Això és precisament per la dificultat habitual de trobar fons per a inversions en el patrimoni arqueològic i la conseqüent necessitat de transformar la mentalitat, que abans dèiem, en aquest aspecte. L'Horta Farrerons disposa d'enormes capacitats seductores i no ha de resultar especialment difícil l'obtenció de recursos financers.

Així serà necessari conèixer i cercar totes aquelles fonts de finançament que sigui possible, ja per inversió directe com per inversió indirecte (subvencions).

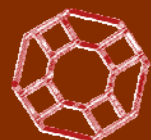
S'haurà de fer atenció especial a les

- Administracions públiques.
- Empreses i entitats públiques.
- Empreses i entitats privades.

INVERSIONS ECONÒMIQUES REALITZADES FINS EL MOMENT

INTERVENCIÓNS ARQUEOLÒGIQUES			
Execució	Any	Font Procedència Finançament	Import
Delimitació jaciment	2001	Cultura / Verloc-compensacions Aj. Premià de Mar	7.685,62 €
Excavació	2001	Cultura / Verd21-compensacions Aj. Premià de Mar	88.343,91 €
Control obres	2002	Departament de Cultura	2.894,43 €
Excavació-neteja	2003	Departament de Cultura	1.605,57 €
Excavació-neteja	2004	Departament de Cultura	1.000,00 €
Excavació	2006	Caixa Catalunya / Conveni Departament de Cultura	76.395,04 €
Excavació	2008	ICAC / Acesa / Ajuntament Premià de Mar	27.254,66 €
TOTAL EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES			205.179,23 €
RESTAURACIÓ, ESTUDIS I ANALÍTQUES RESTES ARQUEOLÒGIQUES			
Execució	Any	Font Finançament	Import
Rest. ceràmiques i estuc	2003	Actium Patrimoni Cultural, SL	500,00 €
Estudi antropològic	2006	Museu de l'Estampació de Premià de Mar	5.196,80 €
Restauració monedes	2008	Actium Patrimoni Cultural, SL	164,00 €
Estudi numismàtic	2008	Actium Patrimoni Cultural, SL	303,00 €
TOTAL RESTAURACIÓ, ESTUDIS I ANALÍTQUES RESTES ARQUEOLÒGIQUES			6.163,80 €
CONSTRUCCIÓ I INSTAL·LACIONS RECINTE			
Execució	Any	Font Finançament	Import
Construcció recinte	2002	Verd21 - compensacions Aj. Premià de Mar	281.834,86 €
Amortització cost	2002	Departament de Cultura (subvenció destinada a excavacions)	9.233,00 €
Quadre elèctric i focus	2006	Fundació Caixa Catalunya	6.500,00 €
TOTAL CONSTRUCCIÓ I INSTAL·LACIONS RECINTE			297.567,86 €
REDACCIÓ PROJECTES			
Execució	Any	Font Finançament	Import
Pla Director	2006	Departament de Cultura	11.890,00 €
TOTAL REDACCIÓ PROJECTES			11.890,00 €
MATERIALS DE DIFUSIÓ DE LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES			
Execució	Any	Font Finançament	Import
Triptic	2006		1.000,00 €
Video	2008		1.000,00 €
TOTAL MATERIALS DE DIFUSIÓ DE LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES			2.000,00 €
TOTAL INVERSIONS REALITZADES A L'HORTA FARRERONS			522.800,89 €

PRESSUPOST APROXIMAT

Arqueologia, documentació i analítiques	
Excavació zones pendents	15.000,00 €
Excavació zona ascensor i nous accessos	25.000,00 €
Documentació gràfica i làser escaner	30.000,00 €
Estudis i analítiques	30.000,00 €
Control obres i instal·lacions	25.000,00 €
Total arqueologia i documentació	125.000,00 €

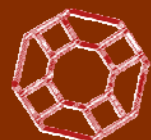
Restauració i consolidació	
Neteja mecànica i química dels murs	50.000,00 €
Neteja de recobriments de <i>signinum</i>	12.000,00 €
Consolidacions externa i interna de murs i arrebossats	25.000,00 €
Consolidacions estructures	15.000,00 €
Total restauració i consolidació	102.000,00 €

Obres i instal·lacions	
Moviment de terres	15.000,00 €
Fonaments	16.500,00 €
Estructura	160.000,00 €
Sanejament	33.000,00 €
Ram de paleta (parets)	45.000,00 €
Terrats i impermeabilitzacions	25.500,00 €
Acabats de façana	15.300,00 €
Paviments	160.000,00 €
Acabats interiors	68.500,00 €
Ajudes industrials	79.000,00 €
Guix i fals sostre	72.800,00 €
Serralleria	38.800,00 €
Fusteria exterior	39.500,00 €
Fusteria interior	33.000,00 €
Lampisteria	30.000,00 €
Electricitat i lluminàries	190.000,00 €
Aire acondicionat	140.000,00 €
Instal·lacions especials	63.600,00 €
Ascensor	68.000,00 €
Vidriera	21.000,00 €
Pintura	33.600,00 €
Total obres i instal·lacions	1.348.100,00 €

Museografia	
Valoració i cerca materials arqueològics musealitzables	4.000,00 €
Restauració materials arqueològics	60.000,00 €
Il·luminació específica	20.000,00 €
Vitrines	140.000,00 €
Projector	12.000,00 €
Pantalles	20.000,00 €
Plafons	30.000,00 €
Dibuixos i diorames	30.000,00 €
Reproduccions i rèpliques	80.000,00 €
Reconstruccions i recreacions	150.000,00 €
Senyalització	25.000,00 €
Ajuts museografia	100.000,00 €
Total museografia	671.000,00 €

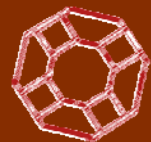
P.E.M.	
P.E.M.	2.246.100,00 €
Despeses Generals (13% PEM)	291.993,00 €
Benefici Industrial (6% PEM)	134.766,00 €
Seguretat i Salut (2% PEM)	44.922,00 €
Honoraris tècnics (9,5% PEM)	213.379,50 €
Control de qualitat (0,5% PEM)	11.230,50 €

PRESSUPOST DE CONTRACTE	
PRESSUPOST DE CONTRACTE	2.942.391,00 €
IVA 16%	470.782,56 €
TOTAL PRESSUPOST APROXIMAT	3.413.173,56 €

5.10. Pla d'execució.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
TRÀMITS PROJECTES	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Cerca de finançament. ➤ Inici tràmits per a la redacció del Projecte de Musealització. ➤ Inicis tràmits de modificació del planejament urbanístic a l'actual plaça sobre les restes. ➤ Iniciar l'expedient de declaració de BCIN. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Cerca de finançament. ➤ Redacció del Projecte de Musealització. ➤ Tramitació de la modificació del planejament urbanístic. ➤ Declaració de BCIN. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Cerca de finançament. ➤ Declaració de BCIN. ➤ Lliurament del Projecte de Musealització. ➤ Tramitació licitació i llicència d'obres. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Cerca de finançament. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Cerca de finançament. ➤ Disseny i elaboració publicitat i comunicació. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Edició publicitat i comunicació. ➤ OBERTURA AL PÚBLIC.
ARQUEOLOGIA DOCUMENTACIÓ ANALÍTQUES		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Excavació de les zones pendents sota estructures a consolidar. ➤ Documentació gràfica mitjançant escàner làser. ➤ Cerca i valoració de materials arqueològics a restaurar. ➤ Analítiques i estudis. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Excavació de la zona on d'instal·lació ascensor i escales. ➤ Analítiques i estudis. ➤ Seguiment d'obres. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Seguiment d'obres i restauració. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Seguiment d'obres i museografia. 	
NETEJA CONSOLIDACIÓ RESTAURACIÓ	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Inici tràmits per realitzar la neteja i consolidació. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Execució de la neteja i consolidació de les restes arqueològiques. 		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Restauració de les restes arqueològiques. 		
OBRES INSTAL·LACIONS			<ul style="list-style-type: none"> ➤ Inici construcció nou edifici de serveis i instal·lacions. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Finalització de la construcció del nou edifici de serveis i instal·lacions. ➤ Inici acabats d'obres i instal·lacions a tot l'equipament. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Finalització dels acabats d'obres i instal·lacions a tot l'equipament. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Execució dels acabats (mobiliari, etc.)
MUSEOGRAFIA			<ul style="list-style-type: none"> ➤ Restauració materials arqueològics. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Inici treballs de museografia, especialment reconstruccions, reproduccions i paviments. ➤ Restauració materials arqueològics. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Execució de la museografia i conjunt de reproduccions i reconstruccions. ➤ Restauració materials arqueològics. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Execució dels acabats (senyalitzacions, detalls, etc.)

5.11. Normativa aplicable

PLANEJAMENT URBANÍSTIC MUNICIPAL DE PREMIÀ DE MAR.

- Pla General d'Ordenació de Premià de Mar. (DOGC núm. 5016) (1991).
- Modificació puntual del PGO referent a la finca can Farrerons, entre la ctra Vilassar Dalt, Torrent Fontsa, E. Granados (DOGC núm. 5016) (1999).
- Pla especial de protecció del Patrimoni Arquitectònic, Ambiental i Històric de Premià de Mar. (2001)
- Modificació puntual de l'article 181 de la normativa del Pla general d'ordenació (2003).
- Modificació puntual del Pla general d'ordenació, que comporta també la de l'estudi de detall, de l'illa delimitada per la carretera de Vilassar de Dalt, el Torrent Fontsa i el carrer d'Enric Granados (Can Farrerons) (2004).

PATRIMONI CULTURAL. NORMATIVA NACIONAL

- Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català (DOGC núm. 1807)
- Decret 175/1994, de 28 de juny, sobre l'u per cent cultural (DOGC núm. 1927)
- Decret 175/1999, de 29 de juny, de regulació de la Junta de qualificació, valoració exportació de béns del Patrimoni Cultural de Catalunya (DOGC núm. 2925)
- Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594)
- Ordre d'11 de juny de 1990, de regulació de la Comissió Assessora del Servei d'Arqueologia (DOGC núm. 1308)
- Decret 102/1994, de 3 de maig, sobre la composició i el funcionament del Consell Assessor del Patrimoni Cultural Català (DOGC núm. 1895)

MUSEUS. NORMATIVA NACIONAL

- Llei 17/1990, de 2 de novembre, de Museus (DOGC núm. 1367)
- Decret 35/1992, de 10 de febrer, de desplegament parcial de la Llei 17/1990, de 2 de novembre, de museus (Registre de Museus) (DOGC núm. 1561)
- Decret 289/1993, de 24 de novembre, sobre la composició i el funcionament de la Junta de Museus de Catalunya (DOGC núm. 1829)
- Decret 209/1998, de 30 de juliol, de desenvolupament de les competències de la Junta de Museus de Catalunya (DOGC núm. 2698)
- Decret 232/2001, de 28 d'agost, sobre el personal tècnic i directiu de museus (DOGC núm. 3471)

- Decret 289/1991, de 24 de desembre, pel qual es dóna compliment a la disposició addicional sisena de la Llei de museus (transferències als Consells Comarcals) (DOGC núm. 1546)
- Decret 320/1994, de 29 de novembre, de reestructuració del Servei de Museus (DOGC núm. 1986)

EQUIPAMENTS CULTURALS. NORMATIVA NACIONAL

- Llei 10/1990, de 15 de juny, sobre policia de l'espectacle, les activitats recreatives i els establiments públics (DOGC núm. 1308)
- Decret 239/1999, de 31 d'agost, pel qual s'aprova el catàleg dels espectacles, les activitats recreatives i els establiments públics sotmesos a la llei 10/1990, de 15 de juny, sobre policia de l'espectacle, les activitats recreatives i els establiments públics (DOGC núm. 2972)

FUNDACIONS. NORMATIVA NACIONAL

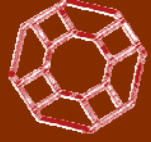
- Llei 5/2001, de 2 de maig, de fundacions (DOGC núm. 3388)

URBANISME. NORMATIVA NACIONAL

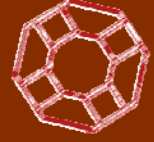
- Llei 2/2002, de 14 de març, d'urbanisme (DOGC núm. 3600)
- Decret 166/2002, d'11 de juny, pel qual s'aprova la taula de vigència de les disposicions afectades per la Llei 2/2002, de 14 de març, d'urbanisme (DOGC núm. 3660)
- Llei 10/2004, de 24 de desembre, de modificació de la Llei 2/2002, del 14 de març, d'urbanisme, per al foment de l'habitatge assequible, de la sostenibilitat territorial i de l'autonomia local (DOGC núm. 4291)
- Decret Legislatiu 1/2005, de 26 de juliol, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei d'urbanisme (DOGC núm. 4436)
- Decret 305/2006, de 18 de juliol, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei d'urbanisme (DOGC núm. 4682)

PATRIMONI CULTURAL. NORMATIVA ESTATAL.

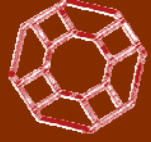
- Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español (BOE de 29 de juny de 1985)
- Real Decreto 111/1986, de 10 de enero, de desarrollo parcial de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español (BOE de 28 de gener de 1986)
- Real Decreto 64/1994, de 21 de enero, por el que se modifica el Real Decreto 111/1986, de 10 de enero, de desarrollo parcial de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español (BOE núm. 52, 02/03/1994)

- Real Decreto 1680/1991, de 15 de noviembre, por el que se desarrolla la disposición adicional novena de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español, sobre la garantía del Estado para obras de interés cultural (BOE de 28 de noviembre de 1991).

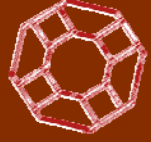

6. BIBLIOGRAFIA

6.1. Bibliografia.

- M. BOSCH, R. COLL i J. FONT: La vil·la romana de Can Farrerons a la llum de les darreres intervencions. Propostes d'actuació arqueològica i de patrimonialització per a Premià de Mar (El Maresme). *XVIII Sessió d'Estudis Mataronins*, pàg. 53-70. Museu Arxiu de Santa Maria. Mataró, 2002.
- M. BOSCH, R. COLL i J. FONT: La vil·la romana de Can Farrerons (Premià de Mar, Maresme). Resultats de les darreres intervencions. *Tribuna d'Arqueologia 2001-2002*, pàg. 167-188. Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2005.
- CHAVARRÍA ARNAU, A.: Reflexiones sobre el final de las villas tardoantiguas en la Tarraconense, *Comunidades locales y dinámicas de poder en el norte de la Península Ibérica durante la Antigüedad Tardía*, 2006, pp. 19-40.
- CHAVARRÍA ARNAU, A.: Villas en Hispania durante la Antigüedad Tardía, Anejos de Archivo Espanyol de Arqueologia XXXIX, 2006. pp. 17-35
- COLL MONTEAGUDO, R.: *Història arqueològica de Premià*. Premià de Mar, 2004.
- FRANCIA GÓMEZ, CH. DE; ERICE LACABE, R. (Coord.): De la excavación al público: procesos de decisión y creación de nuevos recursos, 2005. recull el III Congreso Internacional sobre Musealización de Yacimientos Arqueológicos (2004, Zaragoza).
- GARCÍA-ENTERO, V.: *Los balnea domésticos –ámbito rural y urbano- en la Hispania romana*, Anejos de Archivo Espanyol de Arqueologia XXXVII, 2005.
- REVILLA CALVO et alii: Notes sobre la siderúrgia romana a Catalunya, *Cota Zero*, 13, 1997, p.85-92.

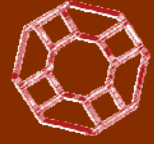
VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS

ANNEX 1:

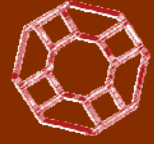
LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES EN IMATGES

Fotografia aèria de l'edifici octagonal i el conjunt de restes arqueològiques. Desembre de 2001.

Fotografia del sector amb hipocaust del *balneum*: *caldarium* i *tepidarium*. Estiu de 2001.

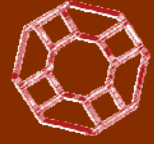
Fotografia del *praefurnium* del sector termal. Tardor de 2001.

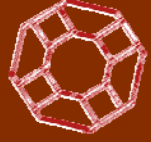
VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS

Fotografia vertical de la necròpolis. Desembre de 2001.

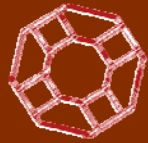
Fotografia de l'Àmbit 20, amb paviment d'*opus signinum*. Febrer de 2006.

VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS

ANNEX 2:

RECVLL DE PREMSA

Dimecres 4
Abril del 2001
Número 7312
Any XXIII
Telèfon 93 758 38 00
Fax 93 758 39 08
mataro@elpunt.com

EL PUNT

EDICIÓ
MARESME
Número 2237
Any VII
150 pessetes
(0,90 euros)

DIARI INDEPENDENT, CATALÀ, COMARCAL I DEMOCRÀTIC

CiU diu a Maragall que amb la moció de censura fa el ridícul

PAÏSOS CATALANS 14 I 15

La companyia Iberia surt a borsa amb pèrdues del 0,85 per cent

ECONOMIA 21

L'atur baixa de 2.826 persones al mes de març a Catalunya

ECONOMIA 22

El propietari de la joieria Trens diu ara que li van robar 80 milions, no 40

PUNT I SEGUIT 4

Un estudi confirma l'alt poder adquisitiu dels habitants de Llaveneres

PUNT I SEGUIT 6

Un pastisser de Pineda reproduceix la Sagrada Família amb xocolata

PUNT I SEGUIT 8

Roura afirma que la federació catalana donarà suport als clubs petits

ESPORTS 36

Premià de Mar amagava una de les termes romanes més importants del Maresme

► Un equip d'arqueòlegs localitza uns banys privats dels segles III i IV a les excavacions de l'Horta Farrerons

► El jaciment, en molt bon estat de conservació, ocupa inicialment 500 metres quadrats. Plana 3 i Editorial, plana 10

El jaciment, que s'ha descobert fa pocs dies a les excavacions de l'Horta Farrerons, ofereix una vista realment espectacular. / T. MÀRQUEZ

Un treballador cau i es mata mentre instal·lava una antena a Mataró

La víctima, un veí de Granollers, estava enfilat en una escala en un edifici del barri de Rocafonda

● Un veí de Granollers de 43 anys d'edat va morir ahir al matí en caure al buit mentre instal·lava una antena, enfilat en una escala, en un edifici del carrer República Dominicana, al barri de Rocafonda de Mataró.

L'accident va passar cap a dos quarts d'onze del matí quan el treballador va caure des d'una alçada d'uns sis metres i es va donar un fort cop al cap que li va provocar una mort gairebé instantània. Plana 5.

MATARÓ - CENTRE
LOCAL COMERCIAL PER LLOGAR
Carrer Lepant, prop de la Rambla.
Superfície: 449 m². Façana 11 m. Alçada 4,35 m.
Apte per a centre mèdic, oficina d'assegurances, gestoria, banc, etc. Ref. 90889.

FINQUES POU
AGENTS DE L'APROPRIETAT IMMOBILIÀRIA
ADMINISTRACIÓ DE FINQUES
c/ Pujol, 20 - Tel. 93 790 39 45 - MATARÓ
www.fiquespous.com

EL PUNT | Dimecres, 4 d'abril del 2001

PUNT I A PART

3

L'Horta Farrerons de Premià de Mar amagava un tresor. Un equip d'arqueòlegs que feia el seguiment de les obres d'urbanització de la zona ha localitzat i ha deixat al descobert unes termes romanes d'entre els segles III

i IV dC. Estan en un magnífic estat de conservació, gràcies al fet que durant tots aquests anys la sorra que els tapava n'ha impedit la degradació. Segons tots els indicis aquests banys pertanyen a la vil·la romana que es

va trobar als anys seixanta en ple centre urbà de Premià de Mar i de la qual també es van trobar més restes l'any passat durant les obres del col·lector. La troballa ha sorprès fins i tot els mateixos arqueòlegs.

Premià de Mar destapa un tresor romà

► Localitzen unes termes romanes a l'Horta Farrerons, i el jaciment ocupa inicialment uns 500 metres quadrats

► Els banys, d'entre el segle III i IV dC, són privats i pertanyen a la vil·la localitzada als anys 60 a la Gran Via

► Són les restes d'aquesta mena en més bon estat que s'han trobat mai a la comarca, i es volen conservar

T. MÀRQUEZ / Premià de Mar

● Premià de Mar ja pot presumir amb raó de tenir unes restes romanes de primera categoria. Les obres d'urbanització a l'Horta Farrerons han deixat al descobert unes termes romanes de gran bellesa i, el que és més estrany, en un estat de conservació molt bo. De moment, l'equip d'arqueòlegs encarregats del jaciment —encapçalats per Ramon Coll i Josep Font—, ajudats pels operaris de l'obra, han delimitat el jaciment a uns inicials 500 metres quadrats i n'han extret la sorra, gran part de la qual s'hi havia apilada a causa de les riurades.

Les restes que han quedat al descobert són un seguit de construccions que dibuixen a la perfecció com havia estat l'estructura dels banys romans. «Sense començar a excavar ja han quedat a la superfície parets de fins a 1,50 metres de diferents habitacions i habitacles», explica Ramon Coll que afegeix que les parets continuen uns dos metres més cap avall. Els treballs realitzats fins ara han netejat fins a nou espais, la majoria de petites dimensions, i tres piscines. «També hem trobat un hipocaust, una conducció que escalfava l'aigua de les piscines», assenyala l'arqueòleg. Les termes, públiques i privades, acostumen a seguir un mateix patró a l'hora de les distribucions i, per tant, inclouen un *caldarium*, o piscina d'aigua calenta; un *tepidarium*, una sala amb aigua tèbia i un *frigidarium*, amb aigua freda.

L'única sala de grans dimensions s'esperejava que podria estar destinada als vestuaris. En uns de les parets s'han descobert uns forats en els quals s'haurien pogut encaixar algun tipus de seients. «El bon estat de conservació de les termes permet passar pel forat que ocupava una por-

► Murs en perfecte estat. Els murs que han quedat al descobert dibuixen amb claredat com era la distribució de les termes. Els banys privats gaudien de tots els avenços de l'època i, per corroborar-ho, s'ha localitzat el sistema de conducció que escalfava l'aigua —foto de baix a l'esquerra. Les sales són de petites dimensions i els arqueòlegs asseguren que la feina veritable, la que pot donar més fruits, encara ha de començar. Ramon Coll es mostra especial-

ment satisfet amb la troballa i reclama que l'espai es pugui visitar «perquè la gent de Premià de Mar es faci seu un passat i una història comuns.» Si res no canvia, les excavacions han de començar en els propers dies. / T.M.

ta i descobrir que a la paret encara es poden veure els encaixos per aguantar-la», recorda l'arqueòleg.

Un cop netejada la zona i encara amb la feina de determinar si el jaciment continua en altres zones del terreny, dijous es reu-

neixen totes les parts implicades per determinar el futur de les troballes. Segons fonts de l'Ajuntament, demà s'asseuran a parlar de les termes representants del Servei d'Arqueologia de la Generalitat, de l'Ajuntament

de Premià de Mar, els promotors de la urbanització i els responsables de les excavacions. Tot indica que les termes es conservaran, però encara s'ha de determinar de quina manera. En aquest sentit i a banda dels mateixos ar-

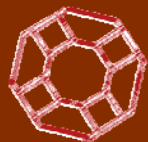
queòlegs, els mateixos promotors són partidaris de conservar el jaciment, fet que facilitaria al màxim el procés. «Es tracta d'una gran troballa per a Premià de Mar de la qual haurien de gaudir tots els ciutadans», demana Coll.

Una vil·la romana que ocupava 10.000 metres quadrats

T.M. / Premià de Mar

● A Premià de Mar són comptades i escasses les restes arqueològiques. Per aquest motiu, la localització de les termes romanes de l'Horta Farrerons n'augmenta la importància. Els banys romans són l'última anella, fins ara, de la cadena de troballes relacionades amb la gran vil·la romana que es va descobrir a finals dels seixanta en ple centre urbà. En concret, l'any 1969 la troballa d'un gran mosaic de 50 metres quadrats on avui s'aixeca el número 229 de la Gran Via va permetre identificar el jaciment inicial. A principi de l'any passat, durant les obres del col·lector —entre els carrers Santiago Rusiñol i Francesc Mas— es van documentar un seguit d'estructures pertanyents a la part rural de la vil·la. Els arqueòlegs creuen que l'extensió que ocupava la vil·la era d'uns 10.000 metres quadrats.

L'actuació arqueològica a l'Horta Farrerons va viure dilluns passat un episodi que podria haver acabat en tragèdia. Un dels directores de l'excavació, l'arqueòleg Josep Font, va quedar enterrat sota tres metres de sorra durant cinc minuts. La ràpida actuació dels companys d'equip i dels operaris de l'obra va resoldre la situació i l'arqueòleg va ser rescatat il·les. Font va ser traslladat a l'hospital on se li va fer un reconeixement per descartar qualsevol lesió. L'arqueòleg es prendrà uns dies de descans abans de reincorporar-se a les excavacions de l'Horta Farrerons. Tot i això, participarà en la reunió de demà que ha de determinar el futur de les termes romanes.

Marc Mayer qualifica d'espectacular el jaciment romà de l'Horta Farrerons de Premià

El director general de Patrimoni Cultural va visitar ahir les restes i va confirmar que es conservaran

TERESA MÁRQUEZ / Premià de Mar
● Les termes romanes localitzades a l'Horta Farrerons de Premià de Mar són espectaculars, molt importants i originals. D'aquesta manera les va definir ahir a la tarda el director

general de Patrimoni Cultural de la Generalitat, l'arqueòleg Marc Mayer, que es va desplaçar fins al municipi per veure la troballa. Mayer va confirmar la col·laboració econòmica de la Generalitat en les tasques d'ex-

cavació i adequació del jaciment, encara que va demanar la implicació directa de l'Ajuntament. Per Mayer el més important és aconseguir que els premianencs es facin seu el jaciment.

Prop d'una hora es va allargar la visita de Marc Mayer al jaciment romà de l'Horta Farrerons. Enmig de les restes, el director general de Patrimoni Cultural va escoltar les explicacions dels responsables de l'excavació, Josep Font i Ramon Coll, i hi va fer aportacions. La condició d'arqueòleg de Mayer va fer més fluid el diàleg i va facilitar al màxim l'entesa amb l'Ajuntament de Premià de Mar, representat per l'alcaldessa, Maria Jesús Fanego, i el regidor de Cultura, Miquel Girónès. El director general de Patrimoni Cultural va assenyalar que el projecte de recuperació de l'espai havia de tirar endavant, però que abans calia que la intervenció arqueològica s'enllestís del tot. «S'ha d'excavar la zona per determinar exactament què hi ha i, alhora, consolidar les restes. Un cop acabada aquesta fase podrem començar a pensar com presentarem el jaciment al públic», va dir. Marc Mayer, gran coneixedor de la riquesa arqueològica del Maresme, va comentar que tot i que les restes trobades són excel·lents, no ha estat una sorpresa, «perquè es van localitzar en una zona considerada d'alta probabilitat arqueològica». El representant de la Generalitat va valorar l'original forma en octògon del jaciment i va con-

El director general de Patrimoni Cultural de la Generalitat, Marc Mayer, va visitar ahir a la tarda les termes romanes de Premià de Mar. A la nit va pronunciar una conferència a Vilassar de Dalt sobre l'origen dels Sants Màrtirs. / T.M.

firmar que pertanyia a l'època tardana, corresponent al segle IV. «Aquest segle es caracteritza per ser un moment de gran esplendor, on l'agricultura s'ha recuperat molt i la gent benestant es pot permetre el luxe de construir grans vil·les per fer evident la seva riquesa», va assegurar. Mayer va garantir que

la Generalitat assumirà part del finançament de les excavacions, com a mínim el sou dels arqueòlegs, i va prometre que estudiaria vies econòmiques de solució per al futur projecte museològic. «El més important és que els premianencs puguin gaudir al màxim d'aquesta pàgina de la història que s'ha recuperat», va puntualitzar.

Jornada intensiva

T.M. / Premià de Mar

● Marc Mayer va aprofitar ahir al màxim la seva estada al Maresme. Després de visitar les restes romanes de Premià de Mar es va desplaçar fins a Vilassar de Dalt, on havia de fer una conferència. Havia estat convidat per l'Ajuntament perquè parlés de la història de les relíquies dels Sants Màrtirs, atès que en té un coneixement de primera mà perquè les va estudiar en profunditat fa uns anys.

Les termes romanes de Premià de Mar es conservaran i es volen fer visitables

El primer pas és que la Generalitat aprovi el projecte d'excavació de la zona, que puja a dotze milions de pessetes

TERESA MÁRQUEZ / Premià de Mar
● Unanimitat en la decisió. Tothom vol que les magnífiques termes romanes localitzades a l'Horta Farrerons de Premià de Mar es conservin i, el que és millor,

que es facin visitables. Ahir es van reunir a la població responsables de l'Ajuntament, del Servei d'Arqueologia de la Generalitat, els promotors de la urbanització de l'Horta Farrerons i els ar-

queòlegs que han fet la descoberta, l'empresa Actium, per decidir el futur de la important troballa arqueològica. Un cop determinat què se'n farà, el primer pas que cal fer és que la Generalitat

aprovi el projecte d'excavació de la zona, que puja a dotze milions, i, posteriorment, que els arqueòlegs comencin la feina. Està previst que l'actuació s'allargui uns quatre mesos.

Premià de Mar podrà gaudir en un futur d'un dels jaciments més ben conservats i més bells de la comarca. La bona sintonia entre totes les parts implicades ha facilitat que les termes romanes localitzades a l'Horta Farrerons es conservin i aviat puguin ser visitades. La reunió mantinguda ahir al matí entre l'Ajuntament, el Servei d'Arqueologia de la Generalitat, els promotors de la urbanització dels terrenys i els arqueòlegs va servir per establir les bases del projecte de recuperació del jaciment. En primer lloc, van decidir que l'empresa Actium —que va descobrir les restes— presenti el projecte d'excavació de la zona al Servei d'Arqueologia perquè sigui aprovat. «Puja uns dotze milions de pessetes i creiem que s'allargarà uns quatre mesos. Es concentra en la neteja d'una zona de 500 metres quadrats i, a banda de l'equip original, s'hi hauran d'incorporar més professionals», comenta Ramon Coll, un dels arqueòlegs directores de l'obra, juntament amb Josep Font.

Acords
D'altra banda, l'Ajuntament i els promotors de l'obra han d'arribar a un acord perquè el consistori compensi l'empresa amb

Les termes romanes de Premià de Mar es conservaran i es faran visitables. Començaran a excavar el jaciment després de Setmana Santa, les obres duraran uns quatre mesos i aniran a càrrec de l'empresa Actium. / T.M.

la permuta d'uns terrenys semblants als que es perden per la conservació del jaciment, i que estaven destinats a pàrquing. Tot apunta que l'acord es farà efectiu sense problemes. Un cop realitzades les excavacions i determinat exactament què s'hi ha trobat, caldrà fer un estudi per saber com s'instal·la-

ran els fonaments que han d'aguantar l'edifici de locals comercials projectats a la zona. «Tots coincidim a voler que els ciutadans gaudeixin de les termes i les puguin sentir com a pròpies», insisteix Ramon Coll. Encara és aviat per saber quin sistema es farà servir, però de moment s'apunten dues probabili-

tats. La primera preveu tapar les termes amb una estructura de formigó i crear un circuit de visita subterrània; i la segona, instal·lar una gran llosa de vidre perquè es puguin veure des de dalt. En només dos dies, els arqueòlegs que ara treballen a la zona més propera al carrer Enric Granados

diuen que «hem localitzat més habitacions—ara n'hi ha quinze—, però encara ens queda netejar una altra àrea», assenyala Coll. L'actuació programada per després de Setmana Santa preveu excavar fins a uns tres metres de profunditat i les hipòtesis sobre què es trobarà són molt variades.

De la carretera de Vilassar de Dalt al torrent Fontana

T.M. / Premià de Mar

● La descoberta de les termes romanes a l'Horta Farrerons ha permès reconstruir, encara que sigui només amb la imaginació, l'esplendor de l'antiga vil·la romana de Premià de Mar —localitzada l'any 1969— que ocupava, segons els càlculs dels arqueòlegs, unes quatre hectàrees de terreny —uns 40.000 metres quadrats— entre la carretera de Vilassar de Dalt i el torrent Fontana.

Les termes localitzades són de caràcter privat i la seva construcció se situa entre els segles III i IV dC. El bon estat de conservació permetrà aportar una informació imprescindible per conèixer de primera mà com es vivia en aquella època. Els arqueòlegs no descarten desenterrar altres estructures que no siguin les termes, però creuen que hi tindrà una relació directa. «Les termes han estat un exemple de l'aplicació de l'arqueologia preventiva i, alhora, ha permès veure que la bona entesa entre arqueòlegs i promotors és possible», afirma Coll.

El Jazztenuu d'Arenys de Mar tanca aquesta nit amb el Quintet Box la primera temporada

T. MÁRQUEZ / Arenys de Mar
● El cicle Jazztenuu d'A-

dels àmbits del swing, la dixieland, melodies dels

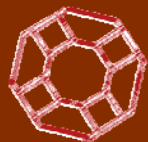
Els responsables del Jazztenuu consideren que la

neu Arenyenc— es va posar en marxa el 27 d'oc-

L'Escola Municipal de Música de Premià de Mar celebra la setmana cultural

T.M. / Premià de Mar

per a adults; xerrades i con-

Dijous 6
Desembre del 2001
Número 7557. Any XXXII
Tel·l. 93 758 38 00
Fax 93 758 38 08
mataro@elpunt.com
www.elpunt.com

EL PUNT

EDICIÓ
MARESME
Número 2482
Any VII
150 pàgines
(0,90 euros)

DIARI INDEPENDENT, CATALÀ, COMARCAL I DEMOCRÀTIC

La fugida d'un altre pres encén més la polèmica al voltant de les presons

PAÏSOS CATALANS 18

L'exèrcit dels EUA fereix per error el futur líder del govern afganès

ESPANYA-MÓN 22

Saviola salva el Barça del desastre contra el Galatasaray (2-2)

ESPORTS 36

Malgrat veu bé que les canonades de la depuradora passin per la riera de Pineda

PUNT I PART 3

El pla urbanístic d'Arenys de Munt preveu traslladar la zona industrial del riu Bellsollé

PUNT I SEGUIT 4

L'impost sobre l'habitatge d'Alella es dispara

PUNT I SEGUIT 11

El 1r Congrés de l'Esport Mataroní vol perfilar el futur esportiu de la ciutat

ESPORTS 33

El jaciment romà de l'Horta Farrerons de Premià de Mar també amagava una necròpoli

▶ Els arqueòlegs descobreixen les tombes de sis infants i un adult al costat d'on van localitzar les termes romanes

▶ La troballa, força inusual segons els experts, obre nous interrogants sobre els antics usos de la zona. Plana 30

Un dels sis esquelets d'infants que han aparegut a l'Horta Farrerons. La troballa ha obert nous interrogants sobre el jaciment. / T. MÀRQUEZ

Obra polèmica al pavelló d'Arenys de Munt

Els clubs s'indignen perquè la pols va deixar la pista i el material impracticables per unes hores

● Les obres que s'estan fent en el pavelló d'Arenys de Munt per crear-hi quatre vestidors nous vestidors i fer un seguit de millores a la instal·lació van deixar dimarts totes les dependències, la pista, els vestidors i el material dels equips d'hoquei sobre patins i patinatge plens de pols i impracticables. Els responsables dels clubs es van indignar i van aprofitar la celebració del ple de l'Ajuntament, dimarts al vespre, per assistir-hi i exposar la

Un vestidor del pavelló, ple de pols dimarts a la nit. / R. BÈGINES

seva queixa. La resposta del consistori va ser immediata i ahir va contractar una empresa que va aspirar la pols i va deixar la pista en condicions. Tot i que d'entrada es va témer per la celebració, al vespre, d'un partit d'hoquei corresponent a la primera catalana, a la tarda es donava per fet que no hi hauria problemes perquè ja s'havien pogut fer entrenaments. El regidor d'Esports, Xavier Oller, va destacar la necessitat de les reformes. Planes 4 i 35.

Descobreixen una necròpolis amb sis infants al jaciment romà de Premià de Mar

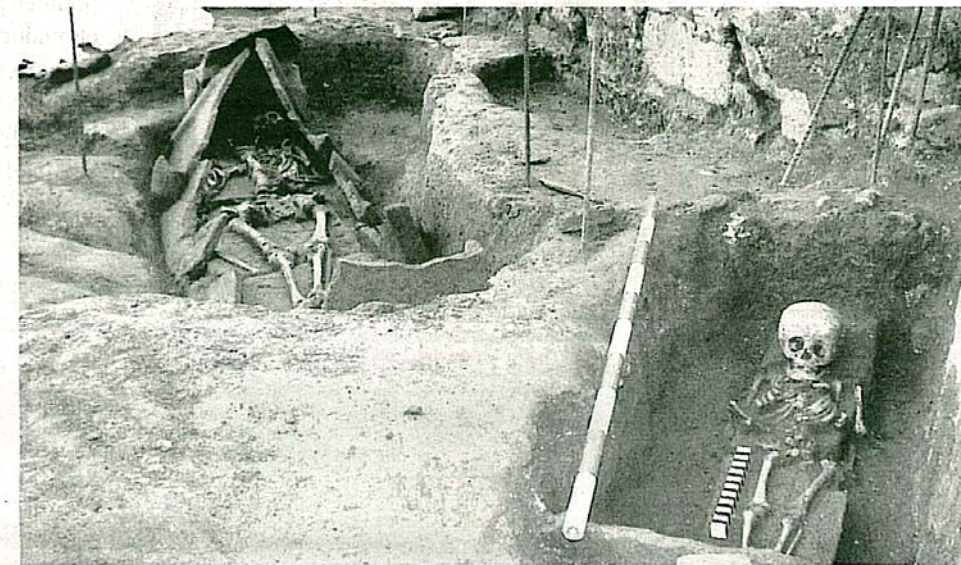
La troballa, inusual segons els arqueòlegs, obre nous interrogants sobre l'excavació a l'Horta Farrerons

TERESA MÀRQUEZ / Premià de Mar
● El jaciment romà de l'Horta Farrerons de Premià de Mar ha donat sorpreses fins a l'últim moment. Ahir es va donar per finalitzada l'excavació amb una troballa quali-

ficada d'inusual i sorprenent pels mateixos arqueòlegs de l'empresa Actium, que s'ha encarregat de l'actuació. Al costat de les termes romanes s'ha localitzat una necròpolis formada per set tombes: sis corresponents

a infants d'uns dos anys i una d'un adult, possiblement una dona jove. El descobriment ha obert nous interrogants sobre un jaciment espectacular i estrany alhora, que es va utilitzar des del segle III fins al VII.

Les set tombes localitzades fins ara —els arqueòlegs no descarten que la necròpolis s'estengui fora dels límits inicials del jaciment— estan en un magnífic estat de conservació. Els cossos localitzats corresponen a sis infants de la mateixa edat —entre un any i mig i dos— i a un adult, possiblement una jove d'uns vint anys. Tots descansen sobre un llit de teula i estaven coberts per una caixa de teules en doble vessant. Fins i tot en algunes de les tombes s'hi han trobat petits túmuls de pedres que podrien haver estat col·locats expressament per marcar l'espai funerari. Han estat dataades al segle VII. Dins les tombes no s'hi ha trobat cap resta d'aixovar ni cap element que pogués donar més pistes als arqueòlegs, fet que ha provocat encara més preguntes sense resposta en una jaciment que aixeca moltes expectatives.

Dues de les tombes, d'un adult i d'un infant, que s'han trobat al jaciment romà de l'Horta Farrerons de Premià de Mar. / T.M.

L'arqueòleg responsable de l'actuació a l'Horta Farrerons, Josep Font, explica que hi ha molts interrogants per resoldre. «Què hi fan tants enterraments al costat d'unes termes i sense cap indici d'un element de culte que justificés la necròpolis? Per què hi ha tants infants? Hauríem d'estudiar a fons les peces per treure'n l'entrellat», assegura Font. De moment, les excavacions a

la zona s'han donat per acabades, tot i que encara queda una bon tros en el qual no s'ha pogut accedir en aquesta primera actuació. Els morts trobats ara no són els únics. Fa setmanes en van localitzar dos d'adults a les habitacions de les termes i tres d'infants acabats de néixer sota el paviment de la zona del jaciment destinada a la producció d'oli o vi. «Aquests, però, són més normals perquè responen a un simbolisme ritual per mantenir unida la família», apunta l'arqueòleg.

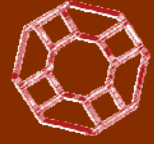
Deu milions per començar

T.M. / Premià de Mar

● En el pressupost de l'Ajuntament de Premià de Mar aprovat aquesta setmana s'inclou una partida de deu milions de pessetes destinades a tirar endavant el projecte per fer visitable el jaciment de l'Horta Farrerons. Fonts del consistori han confirmat que es tracta d'una partida oberta i que l'objectiu és poder ampliar la quantitat destinada. Tot i això, les mateixes fonts han insistit en la necessitat de buscar altres fonts de finançament tant d'administracions com d'entitats privades, entre les quals s'ha tornat a parlar de la Fundació «la Caixa» que ha d'o-

brir una oficina sobre el jaciment.

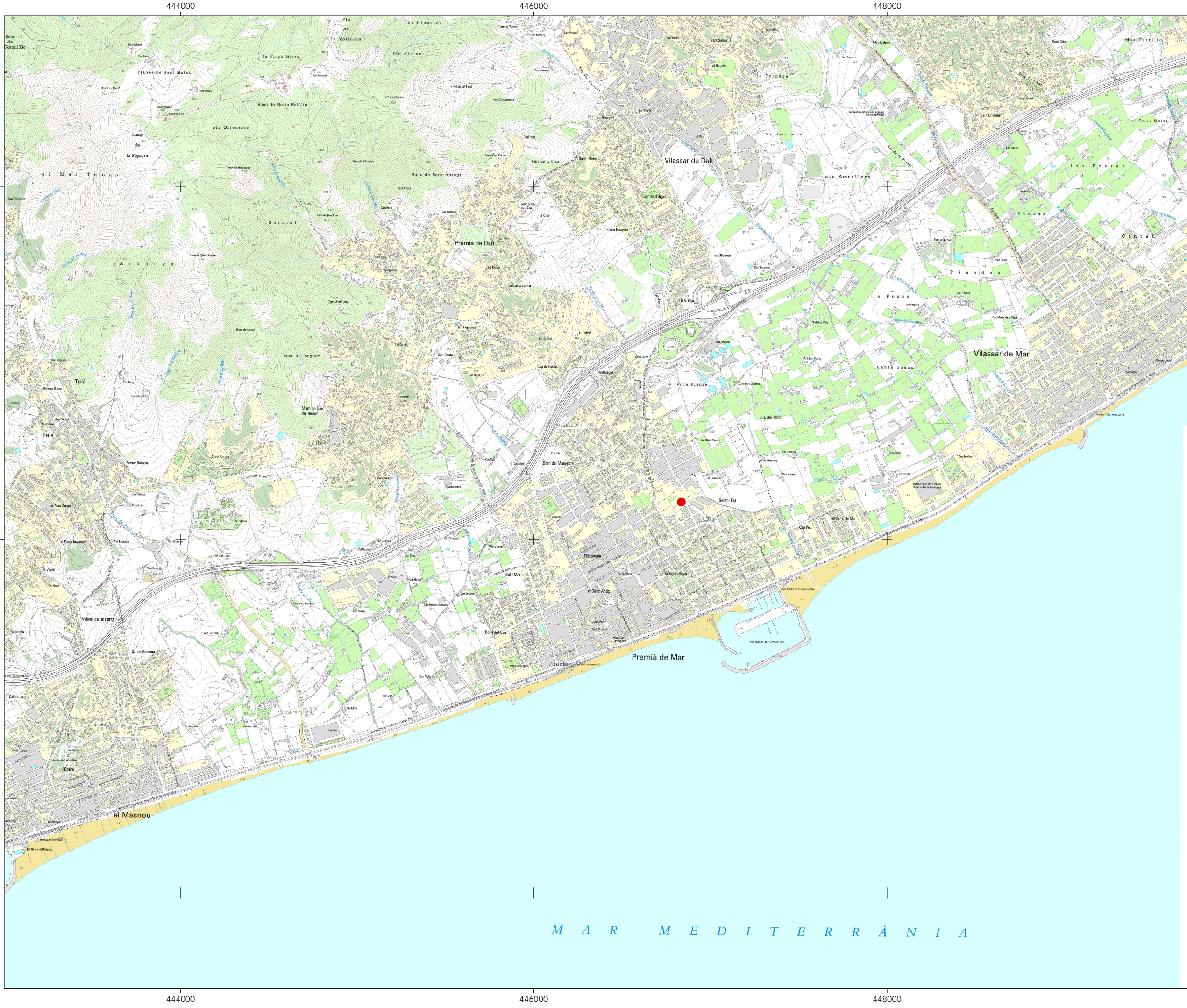
D'altra banda, un cop acabades les excavacions, està previst que en un període màxim d'un mes i mig l'empresa urbanitzadora de la zona s'encarregui de cobrir el jaciment per començar a construir-hi a sobre. El pas següent ha de ser el de dissenyar un projecte adequat per poder obrir l'espai al públic. L'arqueòleg Josep Font explica que el jaciment de l'Horta Farrerons uneix en 800 metres quadrats quatre moments importants de la presència romana a la zona: unes termes, un espai productiu, uns tallers per forjar ferro i una necròpolis.

VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS

ANNEX 3:

PLANIMETRIA DE SITUACIÓ
I DE LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES

Llegenda gràfica

- Horta Farrerons

Projecte
 PLA DIRECTOR DE
 L'EDIFICI OCTAGONAL
 ROMÀ DE L'HORTA FARRERONS
 PREMIÀ DE MAR. MARESME

Autor
 JOSEP FONT PIQUERAS

Títol del plànol
 SITUACIÓ DE L'HORTA
 FARRERONS

Escala 0 100 200 400 M
 1:20.000
Núm. plànol
 1

Data
 MAIG 2009
Full
 1 de 1

DATUM ED 93 31N. Font: Institut Cartogràfic de Catalunya

DATUM ED 93 TN. Font: Institut Cartogràfic de Catalunya

Llegenda gràfica

 Planta de l'edifici octagonal romà de l'Horta Farrerons

Projecte
PLA DIRECTOR DE L'EDIFICI OCTAGONAL ROMÀ DE L'HORTA FARRERONS
PREMIÀ DE MAR. MARESME

Autor
JOSEP FONT PIQUERAS

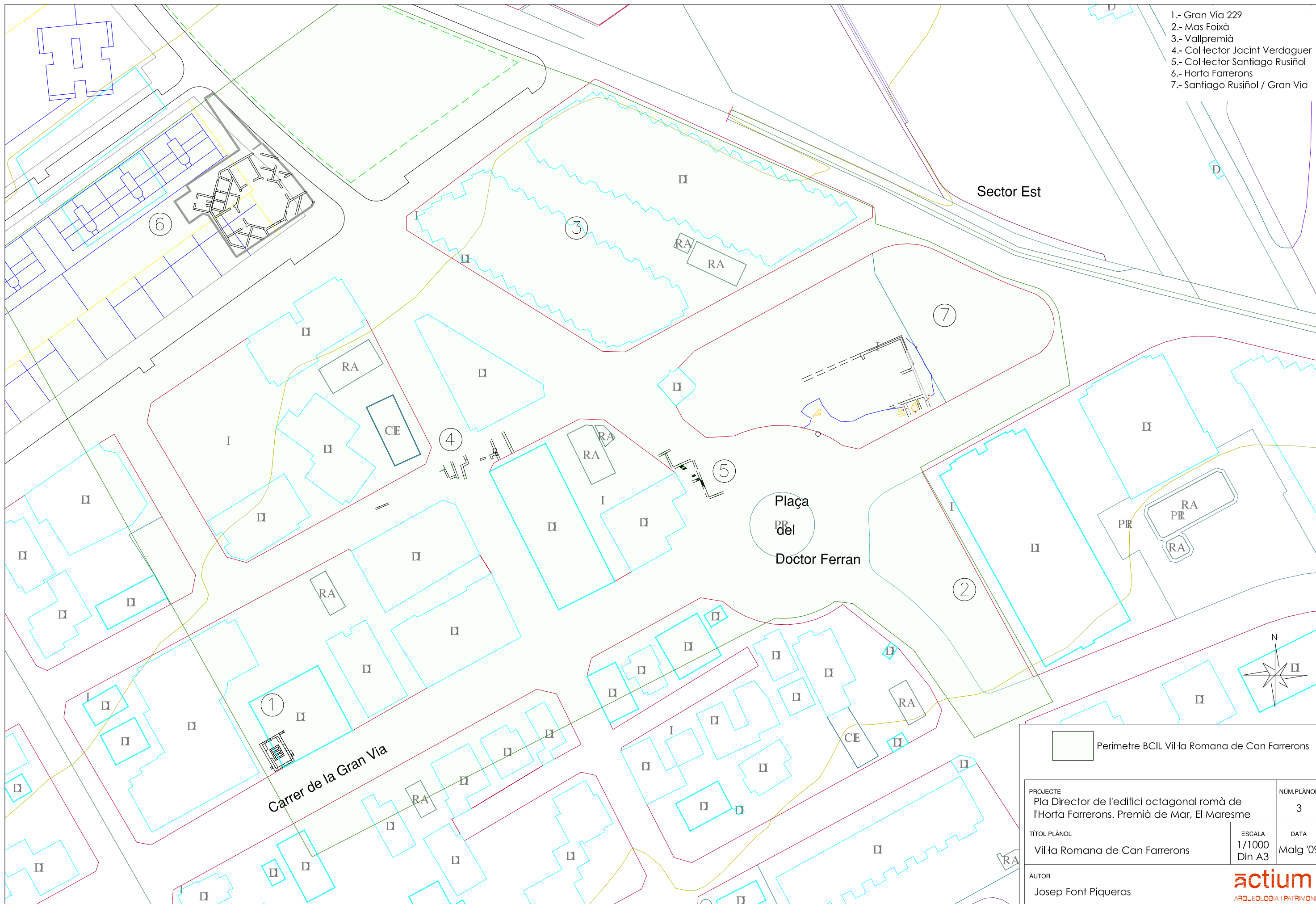
Títol del plànol
SITUACIÓ DE L'HORTA FARRERONS

Escala 0 12,5 25 50 M
 1:2.000
Núm. plànol 2

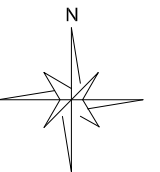
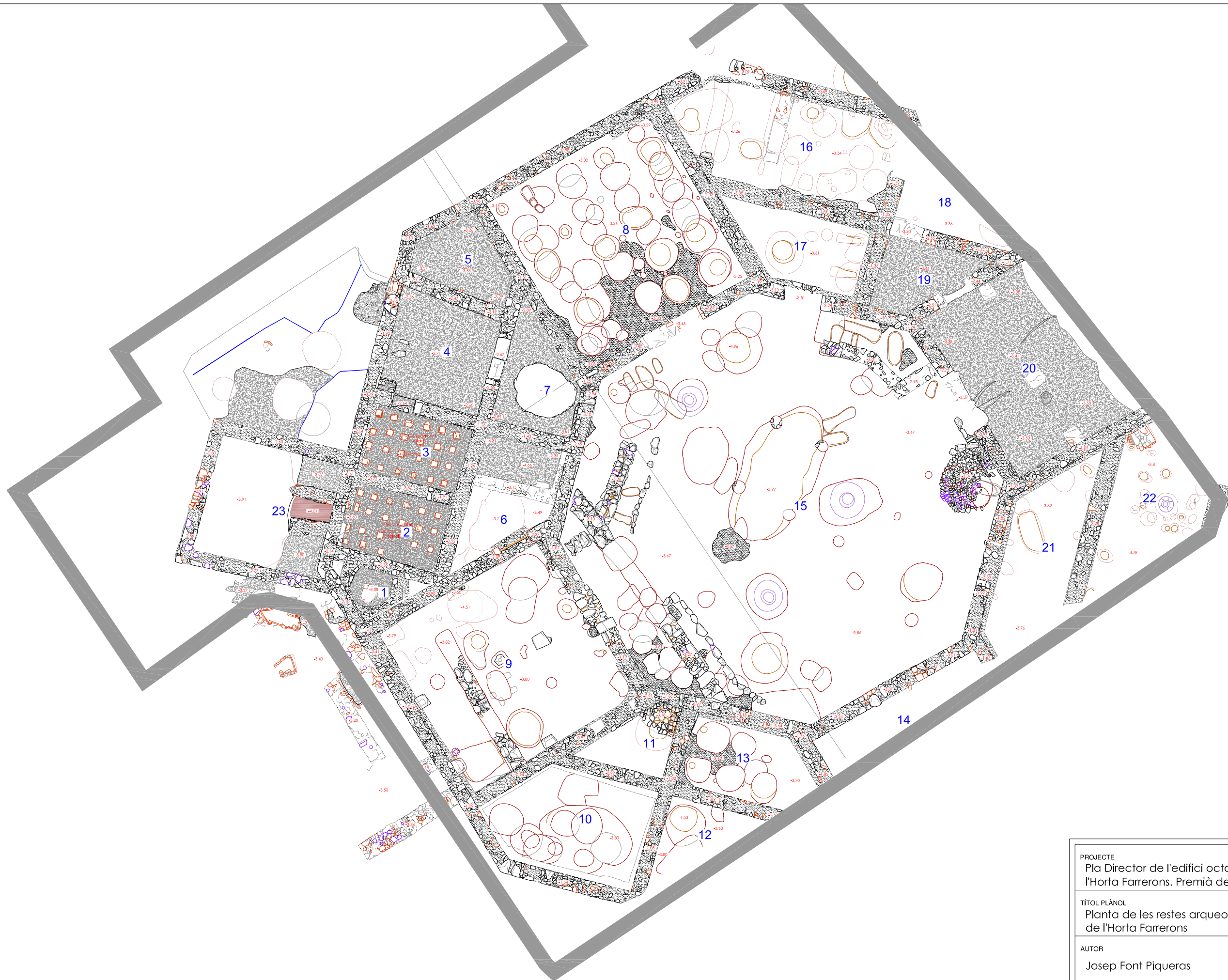
Data MAIG 2009
Full 1 de 1

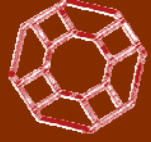
- 1.- Gran Via 229
- 2.- Mas Foixà
- 3.- Vallpremià
- 4.- Col·lector Jacint Verdaguer
- 5.- Col·lector Santiago Rusiñol
- 6.- Horta Farrerons
- 7.- Santiago Rusiñol / Gran Via

 Perímetre BCIL Vil·la Romana de Can Farrerons			
PROJECTE Pla Director de l'edifici octagonal romà de l'Horta Farrerons. Premià de Mar, El Maresme		NÚM.PLÀNOL 3	
TÍTOL PLÀNOL Vil·la Romana de Can Farrerons		ESCALA 1/1000 Din A3	DATA Maig '09
AUTOR Josep Font Piqueras			

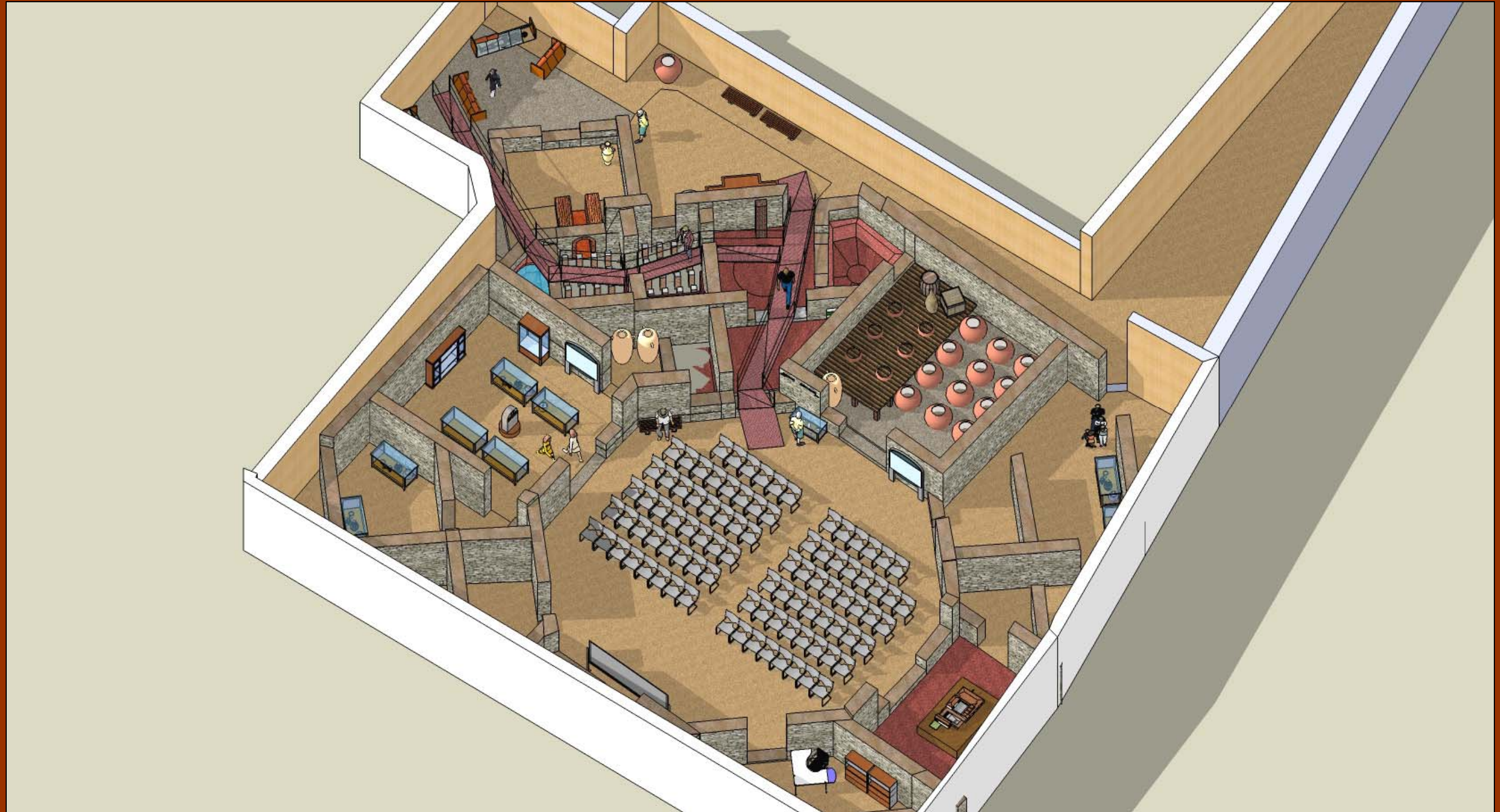
PROJECTE Pla Director de l'edifici octagonal romà de l'Horta Farrerons. Premià de Mar, El Maresme		NÚM.PLÀNOL 4
TÍTOL PLÀNOL Planta de les restes arqueològiques de l'Horta Farrerons	ESCALA 1/125 Din A3	DATA Maig '09
AUTOR Josep Font Piqueras		

VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS

ANNEX 4:

PROPOSTES PRELIMINARS DE MUSEOGRAFIA

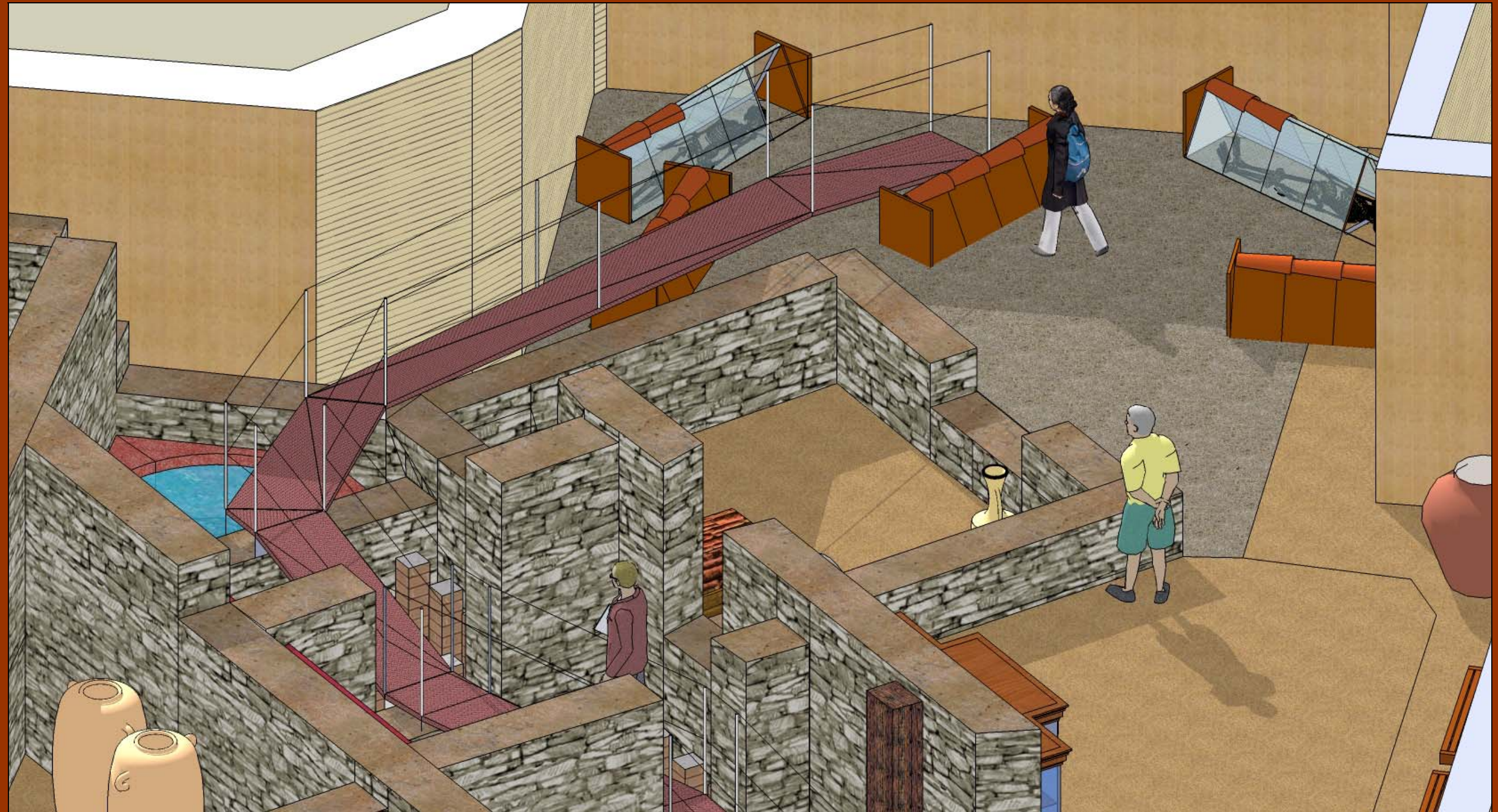
Avantprojecte i propostes preliminars: perspectiva isomètrica general de la recreació de les restes en el Centre d'Interpretació. Sector *Cella Vinaria*.

Avantprojecte i propostes preliminars: perspectiva isomètrica de la recreació de les restes en el Centre d'Interpretació. Sector *Balneum*.

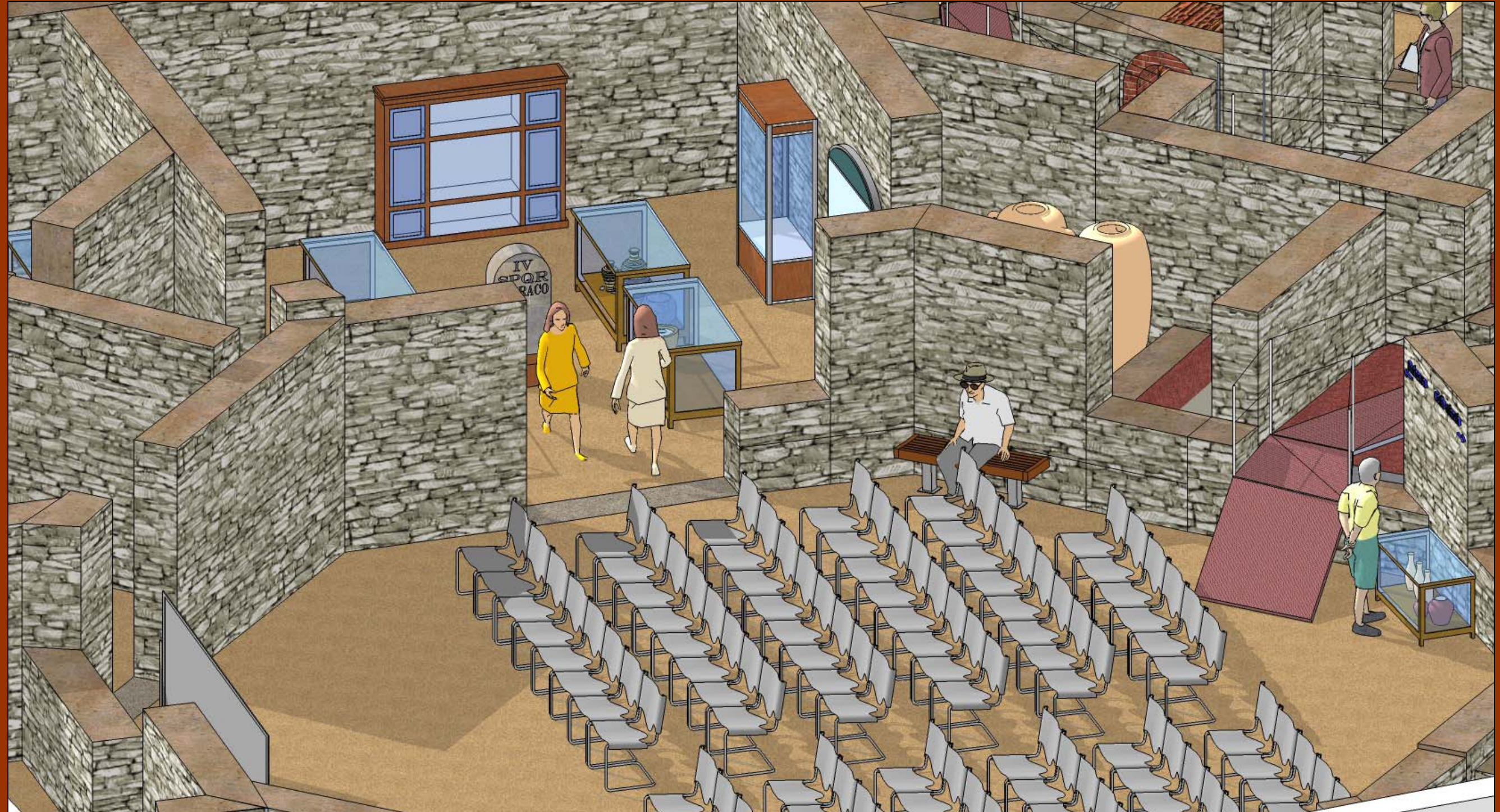
VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS

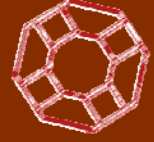
Avantprojecte i propostes preliminars: perspectiva isomètrica de la recreació de les restes en el Centre d'Interpretació. Sector *Balneum* i *necròpolis*.

Avantprojecte i propostes preliminars: perspectiva isomètrica de la recreació de les restes en el Centre d'Interpretació. Sector *Cella vinaria*.

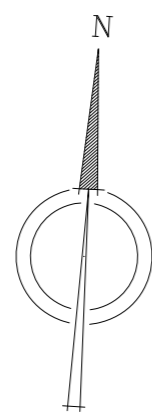
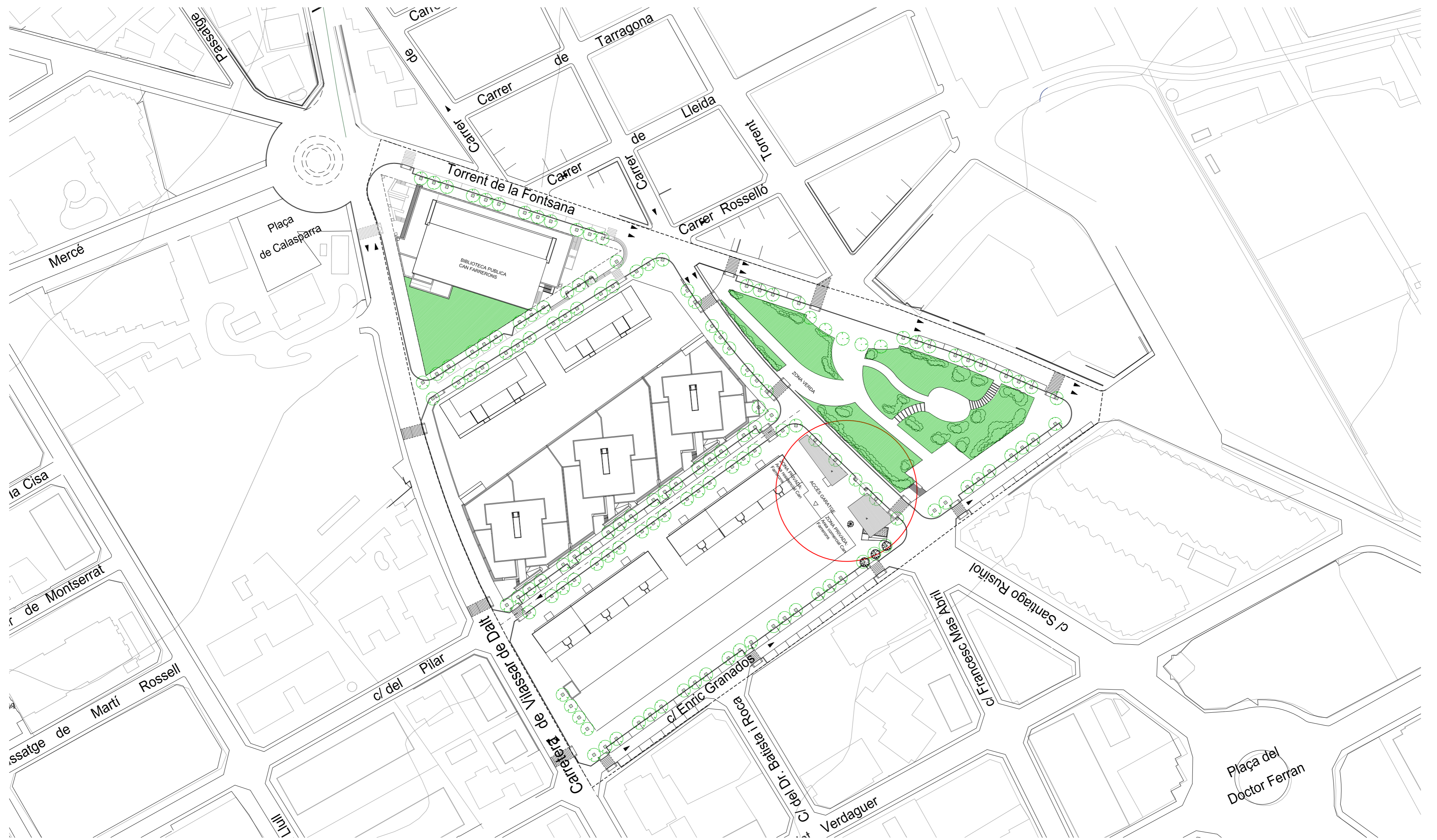
Avantprojecte i propostes preliminars: perspectiva isomètrica de la recreació de les restes en el Centre d'Interpretació. Sector Atri i Ambit 9.

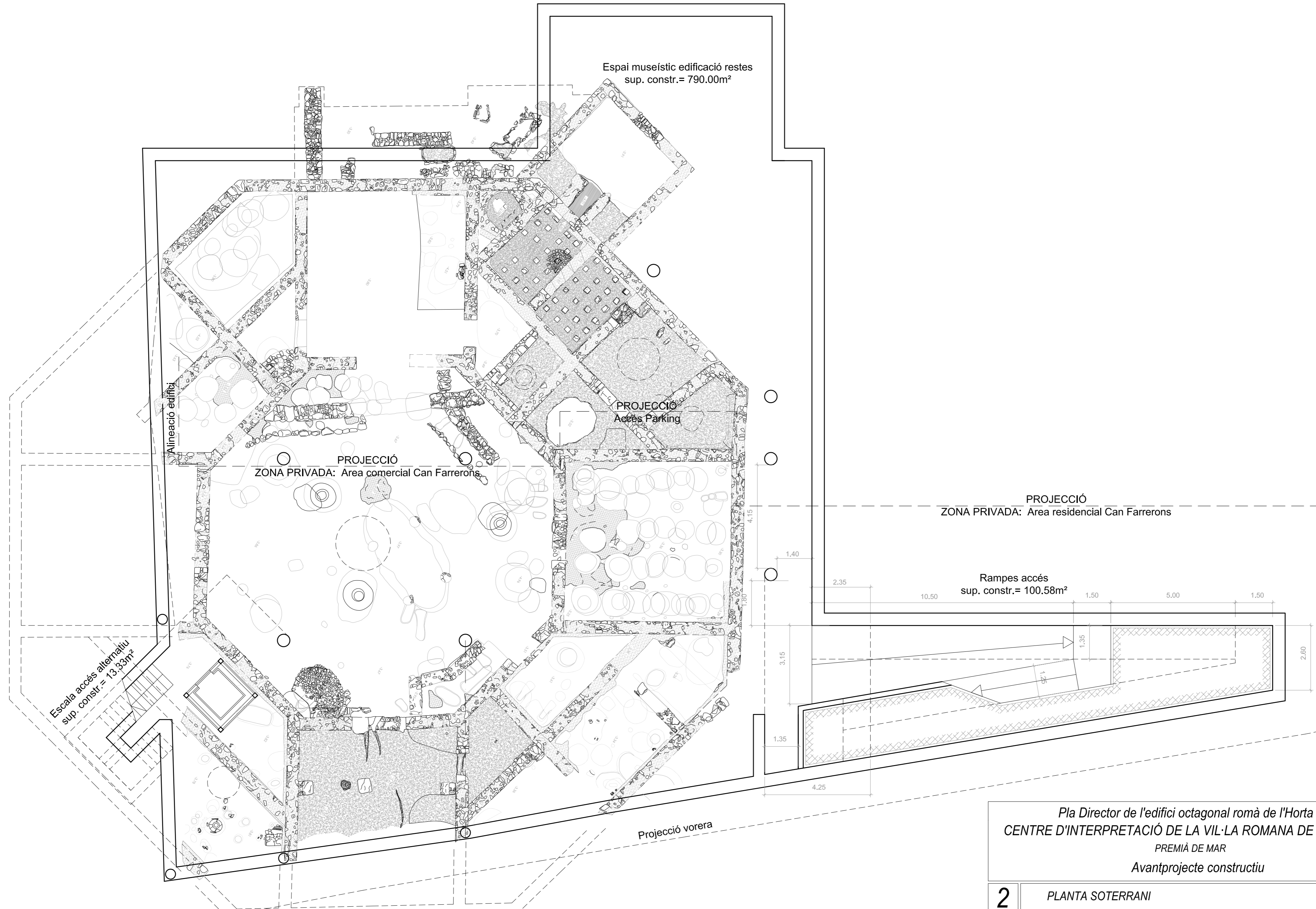
VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS

ANNEX 5:

AVANTPROJECTE CONSTRUCTIU

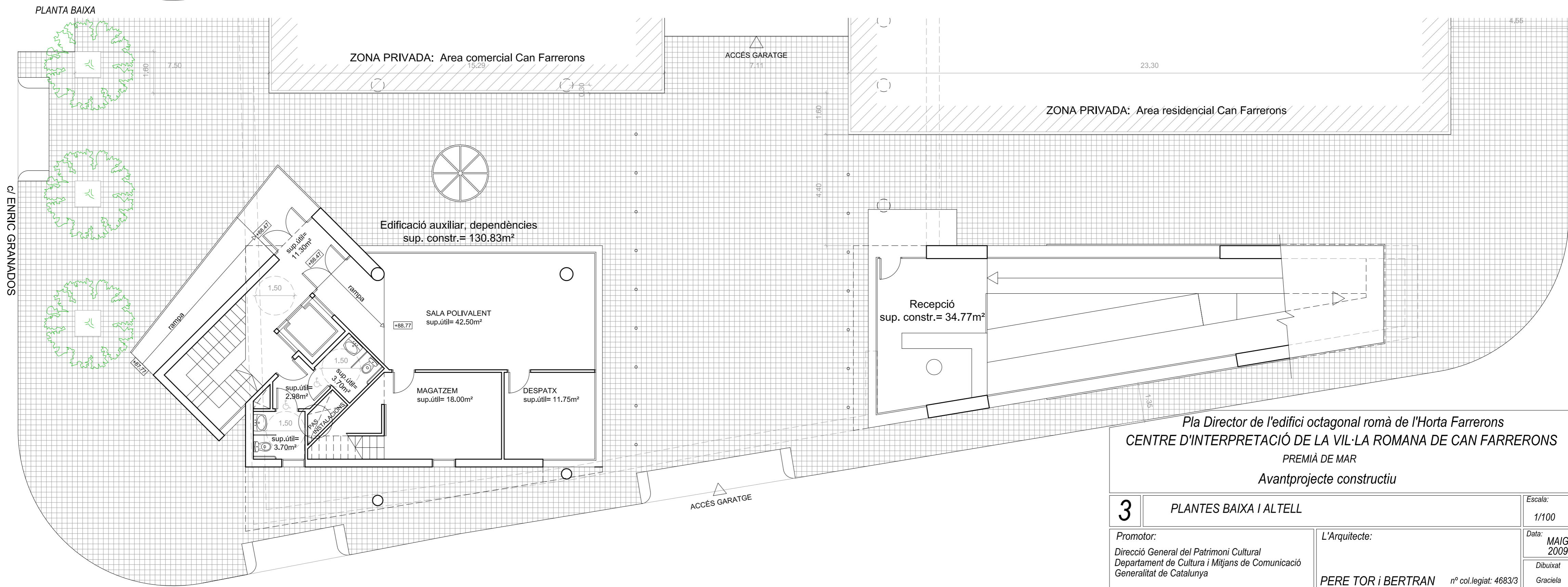
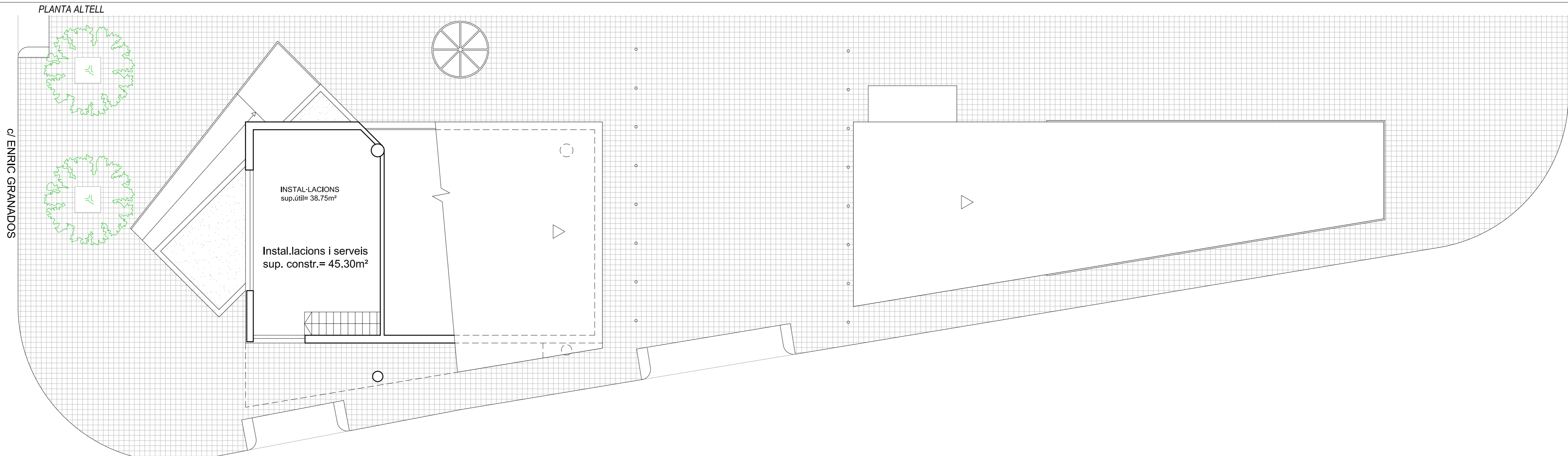

<p><i>Pla Director de l'edifici octagonal romà de l'Horta Farrerons</i> CENTRE D'INTERPRETACIÓ DE LA VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS PREMIÀ DE MAR <i>Avantprojecte constructiu</i></p>		
1	SITUACIÓ	Escala: 1/1000
Promotor: Direcció General del Patrimoni Cultural Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació Generalitat de Catalunya		L'Arquitecte: PERE TOR i BERTRAN n° col.legiat: 4683/3
		Data: MAIG 2009 Dibuixat: Graciela

Pla Director de l'edifici octagonal romà de l'Horta Farrerons
CENTRE D'INTERPRETACIÓ DE LA VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS
 PREMIÀ DE MAR
 Avantprojecte constructiu

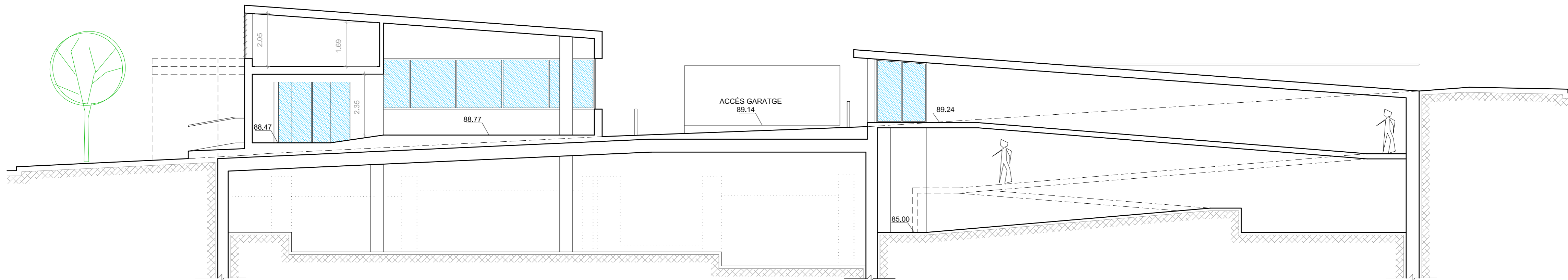
2	PLANTA SOTERRANI	Escala: 1/100
	Promotor: Direcció General del Patrimoni Cultural Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació Generalitat de Catalunya	L'Arquitecte: PERE TOR i BERTRAN n° col.legiat: 4683/3
		Data: MAIG 2009
		Dibuixat Graciela

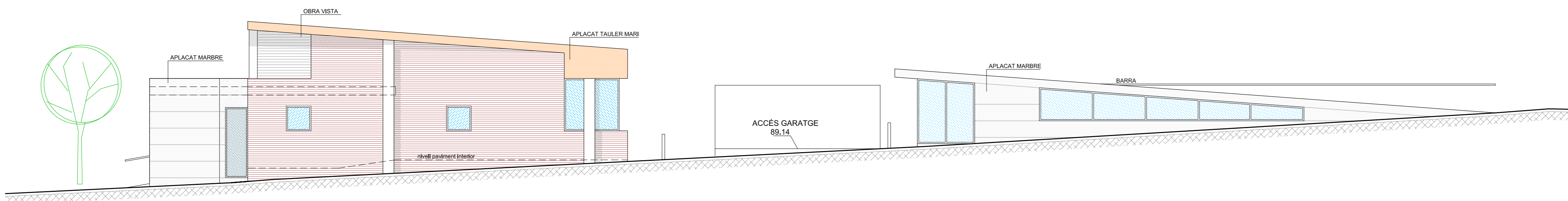
Pla Director de l'edifici octagonal romà de l'Horta Farrerons
CENTRE D'INTERPRETACIÓ DE LA VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS
 PREMIÀ DE MAR
 Avantprojecte constructiu

3	PLANTES BAIXA I ALTELL	Escala: 1/100
Promotor: Direcció General del Patrimoni Cultural Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació Generalitat de Catalunya		Data: MAIG 2009 Dibuixat Graciela
PERE TOR i BERTRAN n° col·legiat: 4683/3		

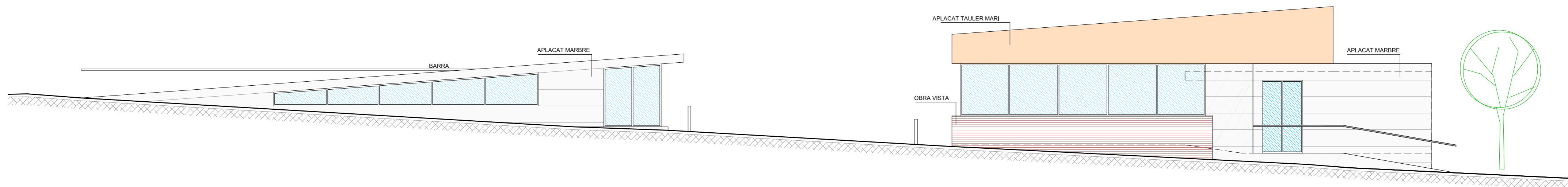
SECCIÓ 1

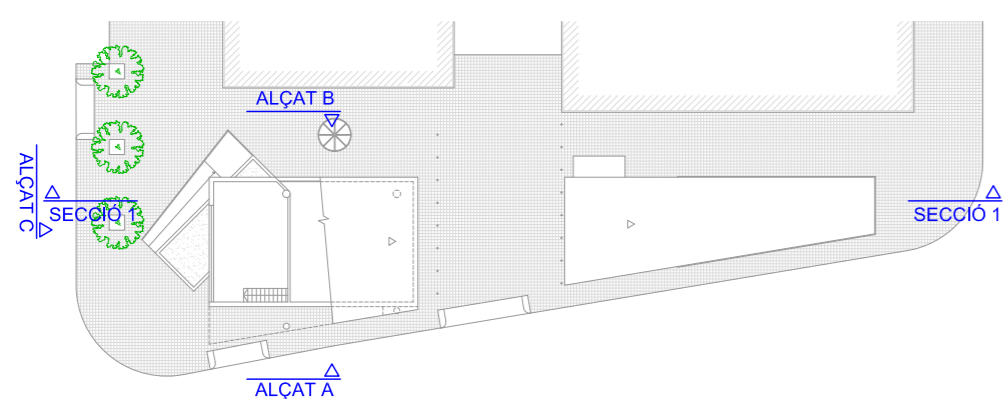
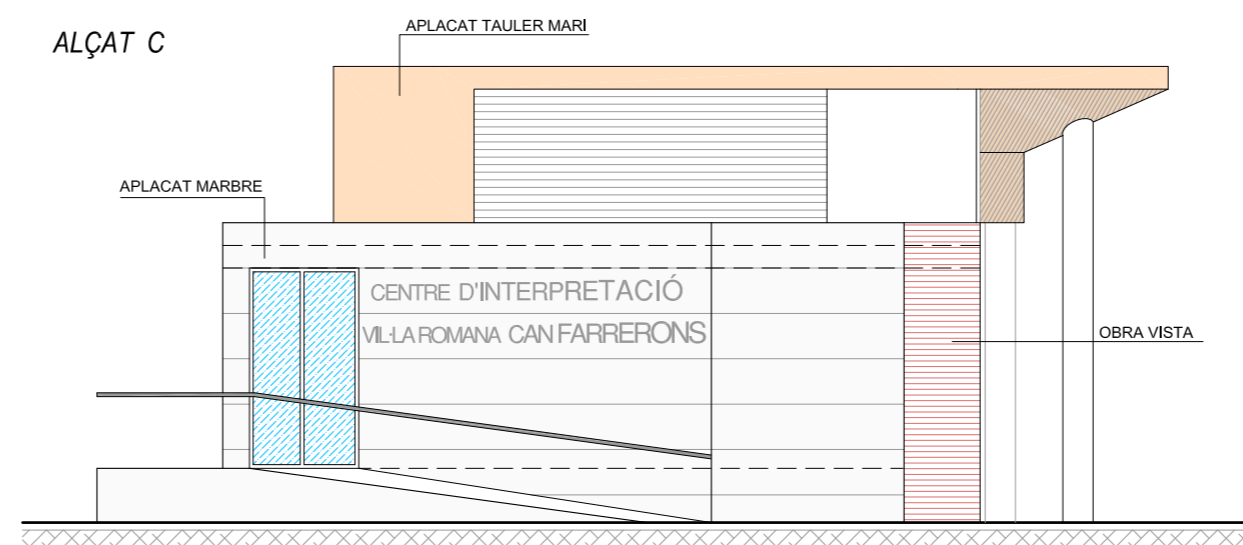
ALÇAT A

ALÇAT B

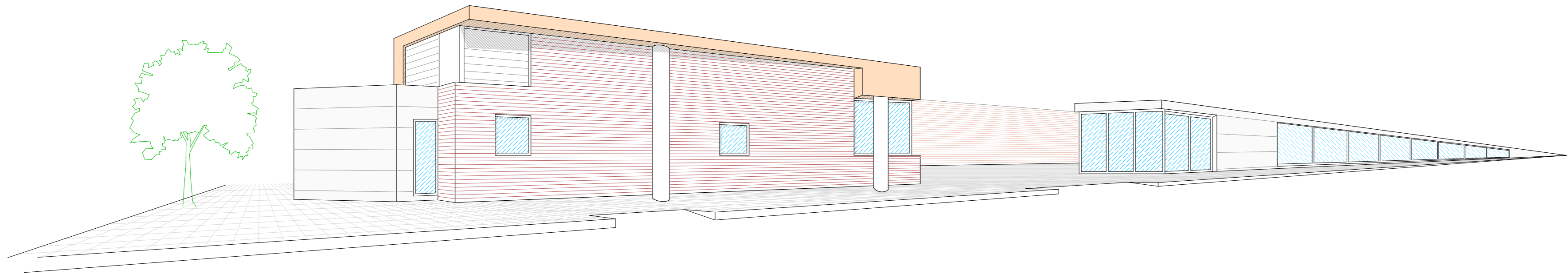

ALÇAT C

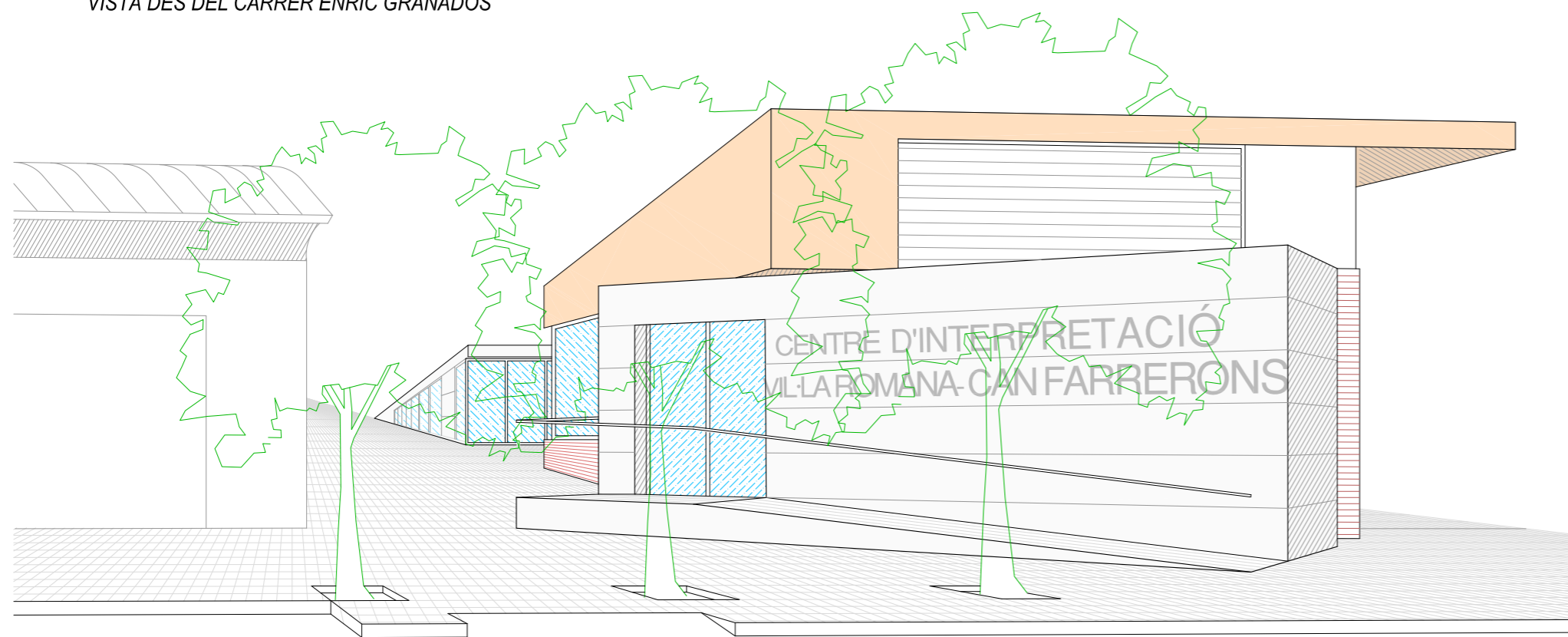

<p><i>Pla Director de l'edifici octagonal romà de l'Horta Farrerons</i> CENTRE D'INTERPRETACIÓ DE LA VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS PREMIÀ DE MAR <i>Avantprojecte constructiu</i></p>		
4	ALÇATS I SECCIÓ	Escala: 1/100
Promotor: Direcció General del Patrimoni Cultural Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació Generalitat de Catalunya		L'Arquitecte: PERE TOR i BERTRAN n° col.legiat: 4683/3
		Data: MAIG 2009 Dibuxat Graciela

VISTA DES DE LA ZONA VERDA CAN FARRERONS

VISTA DES DEL CARRER ENRIC GRANADOS

Pla Director de l'edifici octagonal romà de l'Horta Farrerons
CENTRE D'INTERPRETACIÓ DE LA VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS
 PREMIÀ DE MAR
 Avantprojecte constructiu

5	PERSPECTIVES	Escala:
		Data: MAIG 2009
Promotor: Direcció General del Patrimoni Cultural Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació Generalitat de Catalunya		L'Arquitecte: PERE TOR i BERTRAN n° col.legiat: 4683/3
		Dibuixat Graciela